

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023 - 2027
dla obszaru
Lokalnej Grupy Działania „Owocowy Szlak”

Plan
Strategiczny dla
Wspólnej
Polityki
Rolnej
na lata 2023-2027

Urząd Marszałkowski
Województwa Lubelskiego
w Lublinie

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Opole Lubelskie
czerwiec 2023

Spis treści

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	2
Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	8
Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR.....	18
Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	24
Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia	27
Rozdział VI. Cele i wskaźniki.....	33
Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	46
Rozdział VIII. Plan działania	48
Rozdział IX. Plan finansowy LSR	50
Rozdział X. Monitoring i ewaluacja	51
Wykaz wykorzystanej literatury	57
Załączniki	58

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

a. Forma prawna i nazwa LGD

Nazwa Stowarzyszenia – Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”

Forma prawna - stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną - działa na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005, oraz innych ustaw zgodnych z obecnym okresem programowania zapisanych w statucie LGD.

Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” powołana została w celu działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz wzmocnienia aktywności ludności wiejskiej w kierunku rozwijania przedsiębiorczości wykorzystującej lokalne zasoby, rozwoju turystyki i rekreacji, promocji aktywnego stylu życia oraz wspierania dbałości o dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru. Z inicjatywy samorządu miasta Opole Lubelskie przystąpiono do I Schematu „Pilotażowego programu Leader+” w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. Projekt „Inicjowanie współpracy lokalnych środowisk na rzecz rozwoju obszarów wiejskich gminy Opole Lubelskie” miał na celu doprowadzenie do powstania Lokalnej Grupy Działania. 19.12.2005r. w siedzibie Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim odbyło się pierwsze spotkanie, na które zaproszeni zostali sołtysi, przedstawiciele przedsiębiorców oraz instytucji pracujących na rzecz obszarów wiejskich na terenie gminy. W efekcie przeprowadzonych działań wykrystalizowała się grupa osób zainteresowanych aktywnym uczestnictwem w strukturach LGD. Powstał również „Bank pomysłów” wskazujący zamiary społeczności lokalnych mających na celu podniesienie jakości życia na terenie gminy.

W dniu 13.02.2006r. w Opolu Lubelskim przeprowadzono zadanie „Wsparcie procesu tworzenia LGD i opracowania ZSRROW”, w którym udział wzięło 15 osób. 03.03.2006r. w Opolu Lubelskim sfinalizowano proces założenia LGD. Na spotkaniu ukonstytuowała się grupa Komitetu Założycielskiego Lokalnej Grupy Działania, przygotowano dokumenty rejestracyjne, wybrano członków zarządu oraz komisji rewizyjnej. Spotkanie stało się okazją do przeprowadzenia konsultacji społecznych projektu ZSRROW.

W wyniku realizacji projektu w ramach Schematu I Pilotażowego programu Leader+ powstało Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Opolskiej Lokalna Grupa Działania wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 11.05.2006r. pod numerem 0000256648. Równoległe z działaniami kształtującymi LGD jako organizację toczył się proces opracowania „Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich”. Jesienią 2007r. przeprowadzona została kampania konsultacyjna polegająca na zbieraniu informacji o potrzebach poszczególnych miejscowości położonych na terenie LGD. Wnioski te zostały wykorzystane do opracowania „Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich”.

Dnia 04.01.2008r. przedstawiciele gmin: Poniatowa, Chodel, Łaziska, Józefów n/Wisłą, Karczmiska, Wilków przy udziale przedstawiciela gminy Opole Lubelskie, pełniącego funkcję członka Zarządu Stowarzyszenia, podpisały ze Stowarzyszeniem Rozwoju Ziemi Opolskiej – Lokalną Grupą Działania reprezentowanym przez Prezesa Stowarzyszenia, deklarację rozszerzenia o obszar działania obejmujący teren wymienionych gmin. W deklaracji zawarto chęć współpracy w zakresie opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju. W dniu 10.06.2008 r. Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia przyjęło nazwę Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak”.

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” to doświadczone Stowarzyszenie, które od 2009 roku realizowało LSR w ramach podejścia LEADER w okresie programowania 2007-2013 (oś 4 PROW 2007-2013). LGD realizując Lokalną Strategię Rozwoju, wpłynęła w znacznym stopniu na rozwój turystyki, przedsiębiorczości, zachowania dziedzictwa kulturowego, a także na aktywizację mieszkańców.

Dzięki wspólnemu wysiłkowi i zaangażowaniu przedstawicieli z trzech sektorów (publiczny, społeczny, gospodarczy) została opracowana Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015. W maju 2009r. została podpisana umowa o sposobie i realizacji LSR z Samorządem Województwa Lubelskiego i LGD rozpoczęła wdrażanie założeń zawartych w niniejszym dokumencie. Budżet na realizację zaplanowanych działań wyniósł 14 959 123,68 zł, w tym 12 413 907,74 zł (82,99%)

przeznaczono na konkursy ogłaszane w ramach wdrażania LSR. W tym w ramach dodatkowego naboru w roku 2011 LGD pozyskała 5 500 000,00 zł.

Podczas wdrażania LSR ogłoszono 29 konkursów z czterech działań w ramach PROW na lata 2007-2013: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi”, „Małe projekty”. W odpowiedzi na nie wpłynęły 444 wnioski, z czego do dofinansowania Rada LGD wybrała 328. Beneficjenci zrealizowali projekty na kwotę 11 302 689,65 zł, co dało ponad 91% realizacji budżetu LSR. Wskaźniki założone w strategii zostały osiągnięte w blisko 100%. W ramach LSR zrealizowano 3 projekty współpracy na kwotę 190 277,12 zł przyczyniające się do promocji, kultywowania oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Dwa z projektów miały zasięg ogólnopolski, jeden - wojewódzki. Poziom wykorzystanych środków wynosi 99,24 %.

W okresie programowania 2014 – 2020 LSR jest strategią dwufundusową. Łączna kwota budżetu na wdrażanie LSR wynosiła 8 771 276,56 zł – PO RYBY oraz 3 455 440,00 EUR na PROW. Funduszem wiodącym jest PROW. LGD w ramach 17 celów szczegółowych wyznaczonych w LSR zaplanowano 37 przedsięwzięć. Najwięcej środków wypłacono w ramach przedsięwzięcia „Wsparcie działalności w sektorze usług, produkcji i handlu” (790 352 EUR), „Wsparcie i różnicowanie działalności gospodarczej na obszarze rybackim” (432 332 EUR) oraz „Utworzenie i rozwój przedsiębiorstw wykorzystujących wodny potencjał obszaru rybackiego.” (243 637 EUR).

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” do 2021 roku zrealizowała trzy projekty współpracy. Pierwszy z nich to międzynarodowy projekt współpracy „Kreator Przedsiębiorczości”, który LGD zrealizowała w partnerstwie z 20 krajowymi Lokalnymi Grupami Działania oraz jednym LGD ze Słowacji. W ramach projektu wdrożono innowacyjne narzędzie nauczania przedsiębiorczości. Drugi z nich, to międzyregionalny projekt współpracy: „Wymiana doświadczeń i wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego partnerskich regionów” zrealizowany w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania Stowarzyszeniem Korona Północnego Krakowa. Trzeci z nich, to realizacja międzyregionalnego projektu współpracy „Turystyka rowerowa – rozwój i promocja regionu w oparciu o lokalne zasoby – TUR”. Partnerzy projektu to: 6 krajowych Lokalnych Grup Działania. LGD realizowała również dwa projekty współpracy w ramach Programu Operacyjnego „Rybnictwo i Morze”. LGD jest liderem w ilości zrealizowanych projektów grantowych. Z powodzeniem zrealizowała 8 projektów, które składały się łącznie z blisko 100 grantów. Efektem tych działań był wzrost aktywności organizacji pozarządowych, które zakupiły wyposażenie, namioty, stroje, instrumenty, wykonały remonty miejsc spotkań, wybudowały wiaty rekreacyjne, siłownie zewnętrzne. Stowarzyszenie zrealizowało również 3 operacje własne w zakresie turystyki, edukacji ekologicznej i promocji produktów lokalnych.

W ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” LGD zrealizowała szereg działań promocyjnych i aktywizacyjnych skierowanych do społeczności lokalnej, m. in. szkolenia, warsztaty, spotkania informacyjne, konkursy, wydarzenia kulturalne związane z kultywowaniem dziedzictwa lokalnego, wydarzenia sportowe. Dodatkowo w ramach działań promocyjnych wydano wiele publikacji oraz nakręcono 3 filmy o regionie. Od 10 lat LGD z powodzeniem realizuje Święto Produktu Lokalnego, które w skali regionu promuje produkty lokalne, producentów, aktywność społeczną i dziedzictwo kulturowe. Poprzez w/w działania LGD wypracowała kontakty ze społecznością lokalną i umocniła swoje znaczenie w regionie.

Tabela 1. Projekty finansowane ze środków unijnych i krajowych

Rok/lata realizacji	Tytuł projektu	Podmiot finansujący/ fundusz
2009-2015	Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
2009	Poznajemy życie dzieci w krajach rozwijających się	Fundacja dla Demokracji
2010	Ognisko przedszkolne w Słotwinach	Fundacja im. Jana Kantego Steczkowskiego
2010	Nasza przygoda z dziennikarstwem	Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej
2011	Akademia Przedszkolaka	Fundacja im. Jana Kantego Steczkowskiego
2010-2011	Młodzieżowy Klub Integracji Społecznej – Przyszań	POKL
2012	Szlakiem naszych przodków	Samorząd województwa lubelskiego
2013	Serce w plecaku	Samorząd województwa lubelskiego

2015	Klub Gier Fantasy HEX	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
2016	Obudźmy Eko świadomość	Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa
2017	Wyzwalamy potencjał NEET	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020
2017 - 2019	Mój Pomysł mój Biznes mój sukces	Program Operacyjny Województwa Lubelskiego 2014-2020
2018	Święto Jabłka Józefowskiego	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
2019, 2020, 2021	Święto Produktu Lokalnego	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
2021	Organizacja szkoleń dla przedstawicieli Lokalnych Grup Działania podnoszących wiedzę i umiejętności niezbędne w procesie realizacji Lokalnych Grup Działania	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
2022	Organizacja szkolenia połączonego z wyjazdem studyjnym dla przedstawicieli Lokalnych Grup Działania mającego na celu wzrost wiedzy i kompetencji w zakresie animacji społecznej oraz zapoznania się z dobrymi praktykami w rozwoju obszarów wiejskich.	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
2022	Organizacja konferencji i konkursów kulinarnych mających na celu promocję produktów lokalnych	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich

Źródło: LGD „Owocowy Szlak”

Doświadczenie w realizacji projektów posiadają także członkowie Stowarzyszenia LGD „Owocowy Szlak”. Zdobyli je przy wdrażaniu projektów w ramach: działania EFS, ZPORR, SAPARD oraz EFROW i innych. Zrealizowali oni wiele projektów inwestycyjnych oraz „miękkich” w ramach wdrażania LSR, których zakres obejmował między innymi: podnoszenie jakości życia społeczności lokalnej na obszarze objętym LSR. Warto podkreślić, iż doświadczenie w realizacji projektów posiadają także pracownicy instytucji (w tym gmin), którzy brali aktywny udział we wdrażaniu strategii w ramach etatowego zatrudnienia u wnioskodawców.

b. Struktura LGD

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” to trójsektorowe partnerstwo skupiające sektor gospodarczy, publiczny, społeczny. Do stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” na dzień 24 maja 2023 należy 179 osób i są to przedstawiciele każdego sektora (publicznego, społecznego i gospodarczego) oraz innych grup interesu z każdej gminy (w tym kobiet, rolników prowadzących małe gospodarstwo rolne), w tym również przedstawiciele grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Są to m.in. osoby w niekorzystnej sytuacji: młodzież do 25 roku życia, seniorzy, kobiety i rolnicy prowadzący działalność rolniczą w małych gospodarstwach rolnych, osoby niepełnosprawne wraz opiekunami. W swoim składzie LGD nie posiada członka będącego województwem. Z uwagi na zróżnicowany i liczny charakter członków skład Stowarzyszenia jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności.

Podmioty gospodarcze wchodzące w skład LGD to przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa działające w branży przetwórczej i usługowej, właściciele agroturystyki oraz innych obiektów turystycznych. Liczną grupę stanowią mieszkańcy oraz organizacje pozarządowe, zajmujące się kultywowaniem dziedzictwa lokalnego, rozwijaniem zainteresowań i aktywizowaniem społeczności. Trzecim reprezentowanym sektorem są przedstawiciele władzy publicznej, zarówno burmistrzowie i wójtowie, sołtysi, a także pracownicy urzędów gmin i jednostek podległych oraz instytucji kultury.

c. Poziom decyzyjny – Rada

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” posiada w swych strukturach Radę, czyli organ odpowiedzialny za dokonywanie oceny i wybór wniosków do dofinansowania w ramach ogłaszanych i przeprowadzanych naborów przez LGD oraz ustalenie kwoty wsparcia. Rada pracuje w oparciu o Regulamin Działania Rady uchwalany przez Walne Zebranie członków. Szczegółowe zapisy odnoszące się do funkcjonowania Rady zawarte zostały w Regulaminie

Działania Rady oraz Procedurach wyboru i oceny operacji. Rada jest wybierana przez Walne Zebranie członków Stowarzyszenia uprawnionych do głosowania.

Wybrana Rada może się składać z 10 do 15 członków, którzy reprezentują: sektor publiczny, społeczny i gospodarczy oraz dwie dodatkowe grupy interesu: kobiety i rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne. Dodatkowo w skład Rady wchodzi przedstawiciel seniorów, przedstawiciel OSP oraz sołtys. Członkiem Rady nie może być członek organu kontroli wewnętrznej ani zarządu ani pracownik LGD. Wybór Rady jest dokonywany w taki sposób, aby pojedyncza grupa interesu nie mogła kontrolować decyzji w sprawie wyboru (żadna grupa interesu nie może posiadać więcej niż 49% głosów). Rada zbiera się w miarę potrzeb lub na wniosek przewodniczącego.

d. Rozwiązania w procesie decyzyjnym

Organizację pracy Rady LGD związaną z oceną i wyborem projektów określa Regulamin Rady oraz przyjęte przez Zarząd LGD Procedury oceny i wyboru projektów.

Skład członkowski Rady zostaje tak dobrany, aby zagwarantować uczciwą i merytoryczną ocenę i wybór wniosków do dofinansowania, reprezentatywność każdego sektora, z zachowaniem zasady, że ani władza publiczna, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Ten parytet musi być zachowany każdorazowo na etapie głosowania nad wyborem konkretnej operacji. Wybór operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania. Dodatkowo każdorazowo przed przystąpieniem do oceny w danym naborze wniosków członek Rady będzie zobligowany do wypełnienia deklaracji bezstronności i poufności, dzięki której wyeliminowane zostanie ryzyko stronniczości. Badane jest również powiązanie kapitałowo – osobowe członków Rady z wnioskodawcami. W przypadku, gdy zaistnieją okoliczności, które mogą wywołać wątpliwości co do bezstronności członka Rady w procesie oceny operacji zostaje on wyłączony z procesu oceny tej operacji. Przy ocenie operacji członkowie Rady kierować się będą przyjętymi kryteriami wyboru, które udostępnione są do publicznej wiadomości. Protokoły z posiedzeń będą również publikowane na stronie LGD. Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru oraz poprawnością dokumentacji i zgodności formalnej będzie czuwał Przewodniczący Rady.

Od uchwały Rady (wybór operacji) przysługuje wnioskodawcy odwołanie lub protest do Rady Stowarzyszenia. Szczegółowy tryb postępowania w wypadku protestu lub odwołania określa Regulamin Rady. Do kompetencji Rady należy rozpatrywanie protestów i odwołań w przypadku operacji nie wybranych do realizacji.

e. Zasady funkcjonowania LGD

Strukturę organów LGD „Owocowy Szlak” tworzą: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna. Bieżącą obsługę działalności Stowarzyszenia prowadzi Biuro LGD.

Walne Zebranie Członków (WZC): stanowi najwyższą władzę Stowarzyszenia. Odpowiedzialne jest przede wszystkim za uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia, podejmowanie uchwał w sprawie zatwierdzenia i aktualizacji LSR, powoływanie i odwoływanie członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej oraz podejmowanie pozostałych decyzji przewidzianych w statucie. Do kompetencji WZC należy również rozpatrywanie rocznych sprawozdań Zarządu dotyczących składanych przez członków LGD wniosków i postulatów w sprawie funkcjonowania LGD. W celu pogłębienia partnerskich relacji WZC może powoływać tematyczne zespoły doradcze, których rolą jest pełnienie funkcji doradczo eksperckiej we wdrażaniu LSR. WZC składa się z przedstawicieli 3 sektorów (publiczny, gospodarczy i społeczny) oraz pozostałych grup interesu jak również grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Nadzwyczajne Walne Zebranie może zostać zwołane z własnej inicjatywy, na pisemny wniosek Komisji Rewizyjnej oraz na pisemny wniosek co najmniej 20% członków Stowarzyszenia.

Zarząd LGD „Owocowy Szlak”: może się składać z 5 do 10 wybieranych i odwoływanych przez WZC spośród członków Stowarzyszenia, w tym Prezesa, Wiceprezesa, Skarbnika, Sekretarza. Co najmniej jeden Członek Zarządu to osoba w wieku do 25 roku życia w momencie wyboru, co najmniej jeden Członek Zarządu jest osobą, która ukończyła 60 rok życia. Zarząd działa w imieniu Stowarzyszenia, realizując cele statutowe, kierując całokształtem działalności oraz reprezentując Stowarzyszenie. Zarząd aktualizuje Strategię Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność w zakresie planu komunikacji, monitoringu i ewaluacji, rocznych przesunięć w planie działania oraz procedur przeprowadzania naborów oraz oceny i wyboru operacji w ramach LSR. Do kompetencji Zarządu należy również określenie zasad zgłaszania przez członków LGD wniosków i postulatów dotyczących funkcjonowania LGD z uwzględnieniem dogodnych dla nich środków komunikacji oraz składanie WZC rocznych sprawozdań dotyczących złożonych wniosków i postulatów oraz sposobu ich

załatwienia wraz z krótkim uzasadnieniem stanowiska. Zarząd przy podejmowaniu decyzji w zakresie swoich kompetencji korzysta z konsultacji z pozostałymi członkami Stowarzyszenia.

Rada LGD „Owocowy Szlak”: organ decyzyjny Stowarzyszenia, którego zadaniem jest: dokonywanie oceny i wyboru operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia. Szczegółowy opis Rady znajduje się w podrozdziale rozdziału I.

Komisja Rewizyjna: składa się z Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego i od 1 do 3 członków wybieranych i odwoływanych przez WZC. Do jej podstawowych kompetencji należy kontrolowanie działalności Stowarzyszenia, ze szczególnym uwzględnieniem działalności finansowej, a także dokonywanie oceny pracy Zarządu. Posiedzenie Komisji Rewizyjnej zwołuje jej przewodniczący w miarę potrzeb lub na żądanie każdego członka komisji, ale nie rzadziej niż raz na rok.

Biuro LGD „Owocowy Szlak”: jest jednostką administracyjną Stowarzyszenia, która wykonuje prace organizacyjne i przygotowawcze. Prowadzi sprawy LGD, między innymi poprzez pełną obsługę w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych. Pracownicy biura zajmują się również animowaniem oraz inspirowaniem społeczności lokalnej do podejmowania działań na rzecz rozwoju Stowarzyszenia oraz świadczeniem usług doradczych wnioskodawcom na każdym etapie realizacji operacji. Opisy zadań pracowników biura, wymagania na poszczególnych stanowiskach oraz opis pomiaru jakości udzielonego doradztwa są zawarte w Regulaminie Organizacyjnym Biura. Pracami biura kieruje dyrektor, który podlega służbowo Zarządowi Stowarzyszenia.

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” określiła zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz metody ich pomiaru. Główne zadania to animowanie mieszkańców wzmacniające wizerunek oraz dotyczące badania satysfakcji: animowanie do udziału w działaniach na rzecz ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji lub o możliwości korzystania z efektów tych działań oraz animowanie do wdrożenia innowacji w kontekście lokalnym i regionalnym. Będą one monitorowane za pomocą ankiet oceniających na zakończenie działań. Z ankiet będą przygotowywane raporty. W przypadku wystąpienia problemów zostaną wprowadzone środki naprawcze. Dodatkowo LGD jest otwarte na inicjatywy członków LGD przez stosowanie narzędzi partycypacji umożliwiających krocząco wdrażanie LSR. Podejście takie gwarantuje udział społeczności w każdym etapie wdrażania strategii.

Pracownicy biura są zobowiązani do świadczenia usług doradczych dla wnioskodawców i beneficjentów na każdym etapie realizacji projektów. Dodatkowo przed każdym naborem będą prowadzone usługi doradcze związane z przygotowaniem wniosków i załączników, co będzie punktowane na etapie oceny wniosków przez Radę LGD (kryteria). Specjalistycznym wsparciem doradczym będą objęci beneficjenci realizujący i rozliczający projekty.

Doradztwo będzie świadczone zgodnie z zasadami:

- * poufności (osoby zaangażowane w prace są zobowiązane do zachowania tajemnicy w zakresie udzielonej pomocy). Zasada poufności rozumiana jest, jako: zachowanie w tajemnicy samego pobytu klienta w biurze oraz zachowanie w tajemnicy wszystkich informacji i okoliczności przekazanych przez klienta (nie dotyczy to sytuacji określonych prawem);
- * bezpłatności (wszystkie porady oraz udzielane informacje w biurze mają charakter bezpłatny);
- * bezstronności (doradca udzielając porady jest zobowiązany do zachowania bezstronności oraz obiektywizmu);
- * niezależności (osoby zaangażowane w prace biura udzielają porad w interesie klienta, nie zaś kierując się interesami osób trzecich);
- * samodzielności klienta (doradca daje klientowi swobodę w podejmowaniu decyzji, nie może on podejmować decyzji za klienta);
- * otwartości (każda osoba może być klientem biura);
- * aktualności i rzetelności informacji (doradcy dokładają wszelkich starań, aby udzielane informacje i porady były zgodne z obowiązującymi przepisami).

Funkcjonowanie LGD „Owocowy Szlak” opiera się na podstawowych dokumentach wewnętrznych regulujących zasady działania stowarzyszenia oraz tryb pracy poszczególnych organów działających w strukturach LGD „Owocowy Szlak”.

W planach jest utworzenie i powołanie Młodzieżowej Rady LGD. Dzięki temu działaniu młodzież zostanie włączona we wdrażanie LSR oraz funkcjonowanie LGD. Do zadań realizowanych przez MR należeć będą: pomoc w przedsięwzięciach organizowanych przez LGD, wspólne poszukiwanie źródeł dofinansowania na zgłoszone przez MR

inicjatyw, wspólne pisanie wniosków oraz realizacja projektów, udział w konsultacjach LSR oraz działaniach realizowanych przez LGD, organizacja wydarzeń międzypokoleniowych.

Podstawowym dokumentem wewnętrznym regulującym zasady działania LGD „Owocowy Szlak” jest m.in. **Statut LGD** (uchwalany i aktualizowany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”). Statut reguluje kwestie przewidziane w Ustawie z dn. 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków stowarzyszenia, wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełnienia i odwołania oraz kompetencje poszczególnych organów, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, sposób ustalania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązania stowarzyszenia. Ponadto Statut podkreśla inkluzywny charakter działalności stowarzyszeń przewidując: otwartość stowarzyszenia na nowych członków i kadencyjność organów stowarzyszenia. Określa również organ nadzoru, jakim jest Marszałek Województwa Lubelskiego, a także wskazuje kompetentność organu LGD w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji. Wskazano w Statucie również organ, do którego właściwości należą zadania, zawartych w art. 4 ust. 3 pkt 4 ustawy o RLKS oraz w którym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Ponadto określa uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji (w tym przesłanki wyłączenia z oceny operacji). Przypisuje Radzie LGD odpowiedzialność za wybór operacji oraz szczegółowo określa jej kompetencje i zasady reprezentatywności. Statut LGD wskazuje również, iż relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, co potwierdzają treści odnoszące się do sposobu funkcjonowania partnerstwa, co najmniej w odniesieniu do: częstego korzystania z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji, stosowania przyjaznych dla odbiorcy form komunikacji oraz sformułowanych zachęt do zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR. Podjęcie uchwały w sprawie zmiany Statutu wymaga bezwzględnej większości głosów, przy obecności co najmniej połowy członków Walnego Zebrania. W przypadku braku quorum Zarząd zwołuje Walne Zebranie w drugim terminie, to znaczy 10 minut po pierwszym terminie. W takim przypadku uchwały Walnego Zebrania, w tym uchwały dotyczące zmian statutu, są ważne bez względu na ilość obecnych członków.

Istotny jest również **Regulamin Walnego Zebrania Członków LGD** (uchwalany i aktualizowany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”). Regulamin Walnego Zebrania Członków reguluje zagadnienia związane z organizacją i trybem pracy WZC LGD. Określa: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń WZC (sposób informowania członków o posiedzeniach, itp.), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie powoływania organów LGD (sposób zgłaszania kandydatów, oddawania głosów), ograniczenia dotyczące możliwości łączenia różnych funkcji w LGD, zasady protokołowania posiedzeń WZC. Dodatkowo dla uregulowania kwestii głosowania powołało Regulamin głosowania, który określa szczegółowo sposób postępowania przy powołaniu lub odwołaniu władz Stowarzyszenia w tym Członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej.

Kolejnym dokumentem jest **Regulamin działania Zarządu LGD** (uchwalany i aktualizowany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”). Regulamin Działania Zarządu określa podział zadań pomiędzy jego członków, zadania i kompetencje członków zarządu, opisuje szczegółowo posiedzenia zarządu oraz sprawy wymagające podejmowania uchwał. Dodatkowo do kompetencji Zarządu przypisano zasady aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność w zakresie planu komunikacji, monitoringu i ewaluacji oraz rocznych przesunięć w planie działania.

Regulamin Działania Rady LGD (uchwalany i aktualizowany przez WZC LGD „Owocowy Szlak”) określa szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach), szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, zasady dokumentowania oceny), szczegółowe zasady procedury odwoławczej, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego. Dodatkowo regulamin określa sposób postępowania w przypadku rozbieżnej oceny członków Rady. Regulamin składa się z dokumentu głównego oraz załączników w postaci deklaracji poufności i bezstronności, wzoru protokołu z posiedzenia Rady oraz procedur wyboru operacji wraz z załącznikami.

Regulamin Działania Komisji Rewizyjnej LGD, który uchwalony i aktualizowany przez WZC LGD „Owocowy Szlak” określa szczegółowe kompetencje organu, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, podział zadań i prac, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń.

Regulamin organizacyjny Biura LGD uchwalony i aktualizowany przez Zarząd LGD „Owocowy Szlak” określa wewnętrzną strukturę organizacyjną biura, zakres działania oraz szczegółowe kompetencje, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia dyrektora biura, zasady naboru oraz wymagane na danym stanowisku kwalifikacje, zakres obowiązków, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzanych danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz metody pomiaru animacji lokalnej i współpracy.

Oprócz podstawowych dokumentów wewnętrznych, funkcjonowanie LGD regulują także:

* **Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu**, zawierająca opis i metody oceny wdrażania LSR;

* **Plan komunikacji** – który określa metody i sposoby komunikacji ze społecznością lokalną;

* **Polityka bezpieczeństwa** - określa zasady przechowywania, udostępniania i archiwizowania danych;

* **Polityka rachunkowości** – która określa zasady prowadzenie księgowości i rachunkowości.

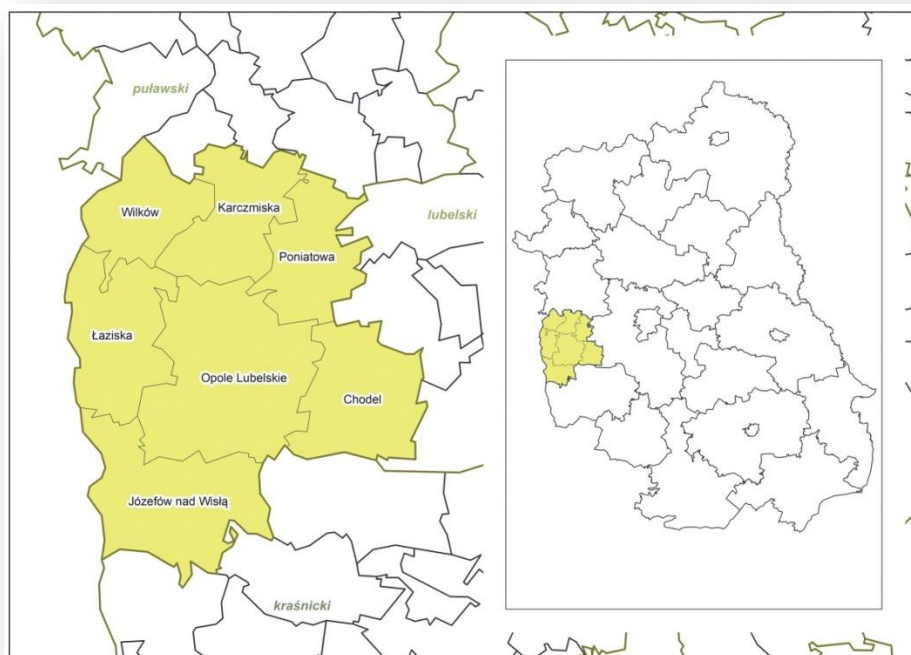
Przy opracowaniu LSR zapewniony był pełen udział społeczny wszystkich grup interesu oraz osób zidentyfikowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji, co zostało opisane szczegółowo w rozdziale III. Przy opracowaniu LSR zapewniono również liczny udział lokalnych podmiotów i wykorzystano ich zaangażowanie. LGD podczas realizacji LSR, dzięki działaniom animacyjnym, będzie pogłębiać współpracę i zaangażowanie członków LGD w realizację LSR. Dodatkowo w tym celu zaplanowano również działania komunikacyjne w Planie Komunikacji.

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

a. Obszar i ludność obszaru

Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” obejmuje swoim zasięgiem 7 gmin powiatu opolskiego: gminy miejsko – wiejskie: Opole Lubelskie, Józefów nad Wisłą i Poniatowa oraz gminy wiejskie: Chodel, Karczmiska, Łaziska, Wilków. Łączna powierzchnia obszaru LGD wynosi 810 km², co stanowi 3,2% powierzchni województwa lubelskiego i 0,26% powierzchni Polski. Obszar LGD położony jest w zachodniej części województwa lubelskiego i jest tożsamy z granicami powiatu opolskiego. Od północy graniczy z powiatem puławskim, od wschodu z powiatem lubelskim, od południa z powiatem kraśnickim. Zachodnią granicę stanowi Wisła, oddzielająca obszar działania LGD, a jednocześnie powiat opolski, od gmin województw mazowieckiego i świętokrzyskiego.

Ryc. 1. Mapa obszaru LGD „Owocowy Szlak”

Źródło: Opracowanie własne

Układ osadniczy na obszarze oddziaływania LSR jest dość korzystny, z trzema ośrodkami miejskimi w środkowej, północno-wschodniej oraz południowo-zachodniej części obszaru. Urbanizacja koncentruje się przede wszystkim na terenach miejskich powiatu: Opole Lubelskie, Poniatowa i Józefów nad Wisłą. Pozostałe centra osadnicze to miejscowości: Chodel, Łaziska, Karczmiska, Wilków. Centrum aktywności gospodarczej, społecznej i kulturalnej obszaru stanowi Opole Lubelskie. Miasto dysponuje dodatkowo zasobami o charakterze wartości historycznych i kulturowych.

Na obszarze oddziaływania LSR dominuje zabudowa wiejska jednorodzinna. Rozwój sieci osadniczej był pochodną rolniczego zagospodarowania terenu, wynikającego z naturalnych warunków środowiska. Część miejscowości posiada wyodrębnione centra miejscowości o charakterze rynku, wokół którego zlokalizowane są obiekty sakralne i handlowo – usługowe. Poza obszarami zabudowy na układ osadniczy składają się użytki rolne, sady i lasy. Charakterystyczną cechą obszaru jest występowanie obiektów wód powierzchniowych śródlądowych i cieków wodnych. Ograniczeniem narzucającym pewne wymogi i zakazy w gospodarczym użytkowaniu terenu bywają liczne obszary chronione, które znajdują się w granicach każdej z gmin LGD. Obszary prawnie chronione stanowią niemal 44% powierzchni oddziaływania LSR. Zlokalizowane są tutaj: Kazimierski Park Krajobrazowy (gminy Wilków i Karczmiska), Wrzelowiecki Park Krajobrazowy (Opole Lubelskie, Józefów nad Wisłą, Łaziska), Chodelski OChK (Wilków, Karczmiska, Poniatowa, Łaziska, Opole Lubelskie, Chodel), Kraśnicki OChK (Józefów nad Wisłą), rezerwat przyrody „Krowia Wyspa” (Wilków), rezerwat „Skarpa Dobraska” (Wilków) i użytek ekologiczny „Emilcin” (Opole Lubelskie). Ponadto znajdują się tu Obszary Natura 2000: jeden obszar OSO oraz trzy SOO. Bogata różnorodność przyrodnicza i krajobrazowa obszaru LGD, w połączeniu ze średnią lesistością wpływa korzystnie na atrakcyjność turystyczną całego obszaru, stanowiąc istotny czynnik kreowania gospodarki lokalnej opartej na rozwoju różnych form turystyki, w tym turystyki aktywnej, agroturystyki i oferty zagród edukacyjnych.

Na dostępność komunikacyjną Powiatu Opolskiego składa się głównie sieć drogową i kolejową, przy czym sieć kolejowa jest bardzo uboga, zarówno pod względem gęstości, jak i stanu technicznego, ponieważ przez teren LGD biegnie jedynie trasa zabytkowej kolejki wąskotorowej. Nadwiślańska Kolejka Wąskotorowa oferuje przejazdy na następujących trasach: Karczmiska – Opole Lubelskie (lub Poniatowa) – Karczmiska; Opole Lubelskie (lub Poniatowa) – Karczmiska – Opole Lubelskie (lub Poniatowa); Karczmiska – Polanówka – Karczmiska. Przez teren Powiatu Opolskiego przebiega 6 dróg wojewódzkich. Dostępność komunikacyjną zapewnia również przeprawa mostowa na Wiśle w Kamieniu. Most zapewnia łączność między województwami: lubelskim, mazowieckim i świętokrzyskim. Podstawowy układ drogowy na terenie powiatu uzupełnia sieć dróg powiatowych i gminnych, rozprowadzających ruch do poszczególnych gmin i sołectw.

Na koniec 2020 roku obszar działania LGD „Owocowy Szlak” zamieszkiwało 57 375 osób, co stanowiło 2,79% mieszkańców województwa lubelskiego. Kobiety stanowiły 51,26% mieszkańców (29 413 osób), natomiast ludność wiejska 69,36% mieszkańców (39 794 osoby). Pozostałe osoby zamieszkują miasta o wielkości do 20 tys. mieszkańców, tj. Opole Lubelskie, Poniatowa oraz Józefów nad Wisłą.

Tabela 2. Podział administracyjny, powierzchnia gmin tworzących obszar LGD oraz charakterystyka ich mieszkańców

Gmina	Liczba sołectw	Powierzchnia (km ²)	Liczba mieszkańców (osoba) stan na 31 grudnia 2020 roku	Liczba kobiet (osoba) stan na 31 grudnia 2020 roku	Liczba ludzi młodych - do 25 r.ż (osoba) stan na 31 grudnia 2020 roku	Liczba seniorów – osoby 60+ (osoba) stan na 31 grudnia 2020 roku
Chodel	25	108	6 450	3 217 (49,9%)	1 966 (30,5%)	1 449 (22,5%)
Józefów nad Wisłą	34	141	6 277	3 195 (50,9%)	1 646 (26,2%)	1 813 (28,9%)
Karczmiska	19	95	5 419	2 719 (50,2%)	1 407 (26%)	1 428 (26,4%)
Łaziska	24	109	4 665	2 365 (50,7%)	1 275 (27,3%)	1 287 (27,6%)
Opole Lubelskie	43	194	16 692	8 608 (51,6%)	4 430 (26,5%)	4 402 (26,4%)
Poniatowa	20	85	13 569	7 135 (52,6%)	3 327 (24,5%)	4 024 (29,7%)
Wilków	26	78	4 303	2 174 (50,5%)	1 152 (26,8%)	1 171 (27,2%)
SUMA	191	810	57 375	29 413 (51,3%)	15 203 (26,5%)	15 574 (27,1%)

Źródło: BDL GUS

Gminy zrzeszone w LGD charakteryzują się słabym zaludnieniem – w szczególności gminy wiejskie. Średnia gęstość zaludnienia na koniec 2020 r. wyniosła 72 osoby/1 km², podczas gdy średnia wojewódzka to 82 osoby/1 km². W liczbie ludności notowany jest stały spadek. Jest to zjawisko powszechne w kraju i regionie. Na liczbę ludności wpływa niski przyrost naturalny, który od dłuższego czasu jest ujemny. W 2020 roku wartości przyrostu naturalnego w gminach obszaru LGD wahały się w przedziale od -103 (Opole Lubelskie) do -33 (Wilków). Liczba ludzi młodych (w wieku do 25 lat) w 2020 roku na terenie LGD wynosiła 15 203 osoby. Osoby młode stanowią 26,5% mieszkańców obszaru LGD. Największym odsetkiem ludzi młodych charakteryzuje się Gmina Chodel.

Pod względem liczebności na terenie LGD podobnie prezentuje się grupa seniorów. W 2020 roku obszar ten zamieszkiwały 15 574 osoby w wieku 60+ (27,1% wszystkich mieszkańców). Największym odsetkiem seniorów charakteryzuje się gmina Poniatowa. Niezbędne jest podejmowanie działań mających na celu przedłużenie okresu pozostawania aktywnym zawodowo i społecznie, wykorzystania potencjału seniorów oraz zapewnienia godnego życia. Problem starzenia się społeczeństwa należy rozpatrywać nie tylko z ekonomicznego punktu widzenia - możliwości świadczenia pracy, jak przyjmuje się w przypadku analizy struktury społecznej w podziale na ekonomiczne grupy wieku. Jest to bowiem grupa społeczna wymagająca zwrócenia uwagi na większą dostępność, zarówno w kontekście przestrzennym, ale także społecznym. Działania aktywizujące osoby w wieku senioralnym mogą w sposób istotny wpływać na ich dłuższą aktywność społeczną i zawodową stanowiącą ogromną wartość dla młodszych pokoleń. Zaniechanie tego typu działań doprowadzić może do faktycznego pogłębiania się problemu obciążenia demograficznego. Niska aktywność społeczna osób starszych oraz brak kompetencji cyfrowych seniorów prowadzić może do ich społecznej marginalizacji oraz wcześniejszej konieczności objęcia ich, nieraz stałą opieką ze strony członków rodziny lub instytucjonalną.

Ważnym aspektem problematyki starzenia się społeczeństwa jest również kwestia „starzenia się obszarów wiejskich”. W Unii Europejskiej na terenach wiejskich zamieszkuje obecnie porównywalna liczba seniorów, w stosunku do obszarów miejskich, podczas gdy w Polsce współczynnik ten wynosi 42% (wieś i tereny miejsko-wiejskie) oraz 58% (miasta). Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich pozwala wnioskować, iż liczba osób w wieku senioralnym na terenach wiejskich będzie rosła. Wynika to z faktu, iż ludzie młodzi migrują do miast, głównie z przyczyn ekonomicznych: w poszukiwaniu pracy, zarówno ze względu na brak miejsc pracy dla osób o wyższych kwalifikacjach, jak i na zmiany zachodzące w rolnictwie, jako sektorze zatrudnienia (np. proces konsolidacji małych gospodarstw rolnych w przedsiębiorstwa wielkoobszarowe, mechanizacja prac polowych i odpływ dzieci rolników do miast). Powoduje

to wyludnianie się terenów wiejskich, ale także starzenie się społeczności. Zjawisko to pociąga za sobą inne problemy społeczne obserwowane na obszarach wiejskich, m.in. uboższe sieci usług – zdrowotnych, opiekuńczych, transportowych, bowiem zmniejszające się zapotrzebowanie (spowodowane zmniejszającą się liczbą ludności) powoduje niską opłacalność inwestycji. Dodatkowo niska gęstość zaludnienia i rozproszenie zabudowy, powoduje *de facto* trudności organizacyjne i niską zasadność ekonomiczną budowania efektywnej sieci usług.¹ Połączenie powyższych z trudną sytuacją materialną osób w wieku senioralnym, zwłaszcza na obszarach wiejskich, może dodatkowo pogłębiać problematykę wykluczenia społecznego takich osób.

O liczbie ludności decyduje także saldo migracji. Od 2017 roku w każdej gminie LGD „Owocowy Szlak” odnotowywane saldo migracji jest ujemne, co oznacza, iż obserwowana jest większa liczba wymeldowań na pobyt stały nad liczbą zameldowań. W 2020 roku problem w największym stopniu dotknął gminy Poniatowa oraz Opole Lubelskie. Saldo migracji na obszarze LGD na koniec 2020 roku wynosiło -183. Dużą część emigrantów stanowią ludzie młodzi, którzy nie widzą możliwości realizowania swoich aspiracji, szczególnie zawodowych, na terenie LGD. Młodym ludziom brakuje perspektyw rozwoju. Problem pogłębia niedostosowana do lokalnego rynku zatrudnienia oferta szkół średnich i zajęć rozwijających postawy przedsiębiorcze młodzieży i umiejętność poruszania się na rynku pracy. Na obszarach wiejskich brakuje osób w wieku średnim, które mogłyby zainspirować młodych do działania i przekonać, że pozostanie na wsi nie musi wiązać się z niższym standardem życia. Warto podejmować działania dążące do budowy i zakorzenienia w młodych ludziach poczucia lokalnej tożsamości. Niestety wciąż panuje przekonanie o tym, że gdzieś dalej, a już z pewnością w dużym mieście jest lepiej i łatwiej żyć. Niestety są też argumenty przemawiające za rozwojem tej tezy. Brakuje dobrze rozwiniętej oferty kulturalnej czy gastronomicznej. Dostęp do stabilnej pracy czy opieki medycznej też jest utrudniony. Motywacją do pozostania na wsi może być przywiązanie do rodziny, lokalnej społeczności, brak anonimowości. Ludzie chętniej pozostają na terenach położonych blisko większych miejscowości, natomiast ze wsi, które są oddalone od miast obserwowany jest stały odpływ ludności.

W strukturze wiekowej ludności zdecydowanie dominuje grupa osób w wieku produkcyjnym. Liczba osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR na koniec 2020 roku wyniosła 35 101 osób, natomiast w województwie lubelskim 1 268 886 osób. Udział osób w wieku produkcyjnym² w 2020 r. na obszarze LSR wynosił 58,17%. Natomiast udział liczby osób w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR w liczbie mieszkańców obszaru objętego LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosił 41,83%. Wskaźnik obciążenia demograficznego, mierzony liczbą ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w roku 2020: 72%.

Pod opieką ośrodków pomocy społecznej na terenie powiatu opolskiego na koniec 2020 roku znajdowało się 2 225 osób, co stanowi 3,88% ogółu ludności zamieszkującej teren LGD „Owocowy Szlak”. 72% korzystających z pomocy społecznej to osoby poniżej kryterium dochodowego. Obszary o wysokim odsetku mieszkańców korzystających z pomocy społecznej pokrywają się z rozkładem rejestrowanego bezrobocia oraz z trudną sytuacją dochodową budżetów gmin. Problem ubóstwa powoduje kolejne negatywne zjawisko społeczne, jakim jest wykluczenie. Osoby, rodziny objęte ubóstwem, borykają się nie tylko z barierami ekonomicznymi, lecz również wyłączeniem społecznym i brakiem uczestnictwa w kulturze. Dzieci z rodzin dotkniętych ubóstwem wykazują małe zaangażowanie społeczne, mają ograniczone możliwości kształcenia, a docelowo pozyskiwania wysokich kwalifikacji zawodowych.

Kolejną grupą borykającą się z trudnościami oraz wykluczeniem są osoby z niepełnosprawnościami. Osoby te oraz ich rodziny stanowią znaczną część lokalnej społeczności, wymagającą szczególnego zainteresowania, różnych form wsparcia, pomocy i opieki. W 2020 roku na terenie LGD zamieszkiwało 2420 osób niepełnosprawnych. Stanowiły one 4,22% wszystkich mieszkańców obszaru LGD. Istotne jest podejmowanie działań zmierzających do aktywizacji osób niepełnosprawnych oraz uwzględnianie potrzeb tej grupy społecznej w planowaniu przestrzennym i dostosowanie przestrzeni publicznych do potrzeb tych osób.

¹ A.Radziejowska, „Jesień życia seniora na wsi. Czy na pewno złota?”, www.witrynawiejska.org.pl

² Udział mierzony zgodnie z danymi wymaganymi w załączniku nr 5 do regulaminu konkursu na wybór LSR „Kryteria wyboru LSR”.

Tabela 3. Liczba osób niepełnosprawnych na terenie LGD na podstawie liczby przyznanych zasiłków

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Chodel	64	63	68	63	64	40
Józefów nad Wisłą	82	72	63	59	47	33
Karczmiska	62	70	68	64	57	50
Łaziska	34	33	35	28	37	19
Opole Lubelskie	185	185	180	184	181	166
Poniatowa	99	95	77	73	64	61
Wilków	34	34	37	28	38	31
SUMA	2575	2568	2545	2517	2507	2420

Źródło: dane LGD

Wyżej opisaną grupę należy rozszerzyć jeszcze o osoby z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów. Tu posłużono się danymi GUS, który osobę niepełnosprawną definiuje w szerszym zakresie, jako: „osobę, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku”³. Według danych GUS BDL uzyskanych na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego w 2021 roku na terenie LGD było 9,4 tys. osób niepełnosprawnych, w tym 5,2 tys. kobiet (55,3%). Niestety w tych szacunkach wciąż brakuje liczby opiekunów osób z niepełnosprawnościami. Często zobowiązania opiekuńcze wyłączają takie osoby z aktywności zawodowej. Dlatego też należy myśleć o wypracowywaniu i popularyzowaniu rozwiązań oraz praktyk, które pomogąby godzić pracę zarobkową z opieką długoterminową. Tym bardziej, że wraz z postępującym starzeniem się społeczeństwa potrzeby opiekuńcze będą coraz większe, a wraz z nimi wzrosnie potencjalne „obciążenie” ich zaspokajaniem pokoleń w wieku produkcyjnym. Jest to również wyzwanie dla rynku pracy i gospodarki, z perspektywy których ważne jest, by nie tracić potencjału osób zdolnych i skłonnych do pracy.

Niezwykle istotne jest podejmowanie działań zmierzających do aktywizacji osób niepełnosprawnych oraz z niepełnosprawnościami, zwłaszcza na terenach wiejskich, gdzie ta grupa ludzi jest najsilniej narażona na marginalizację społeczną. Przyczyną izolacji jest zwłaszcza nierówny dostęp do wielu dziedzin życia np. edukacji, kultury, pracy, komunikacji publicznej i opieki medycznej. Ograniczenia w dostępie do edukacji i trudności w komunikacji publicznej oddziałują negatywnie na przyszłe życie zawodowe. Z tego powodu z roku na rok zwiększa się liczba bezrobotnych z niepełnosprawnością, przy czym liczba ofert pracy maleje. Na terenie LGD, według GUS, w 2020 roku wskaźnik liczby ofert pracy dla osób niepełnosprawnych na 1000 bezrobotnych niepełnosprawnych przyjął wartość 27, natomiast w 2021 roku to zaledwie 11.

Do zwiększenia aktywności mieszkańców z niepełnosprawnością przyczynią się zwłaszcza rozwiązania techniczne umożliwiające dostęp do miejsc publicznych. Zgodnie z przeprowadzoną ankietą dotyczącą dostępności i sposobu zaspokajania potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami aż 6 gmin z terenu LGD ma niedostosowane budynki administracji publicznej, budynki edukacji publicznej oraz obiekty kultury do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami – Łaziska, Karczmiska, Chodel, Józefów nad Wisłą, Opole Lubelskie oraz Wilków. Tylko gmina Poniatowa nie zgłosiła problemów infrastrukturalnych w tym zakresie. Na terenach gmin: Łaziska, Karczmiska oraz Wilków odnotowano problemy z dostępnością do obiektów sportowych. Niepełne dostosowanie do WCAG umożliwiające dostępność cyfrową zgłosiły natomiast gminy: Karczmiska, Chodel, Józefów nad Wisłą, Opole Lubelskie oraz Poniatowa. Jedynie gminy Józefów nad Wisłą oraz Opole Lubelskie umożliwiają mieszkańcom ze szczególnymi potrzebami alternatywne sposoby kontaktu. Dodatkowo 3 gminy (Łaziska, Chodel oraz Opole Lubelskie) wskazały miejscowości z ich terenu wykluczone z systemu komunikacji publicznej. Spośród wszystkich analizowanych kategorii miejsc publicznych najczęściej na terenie LGD występują problemy z dostępnością komunikacyjną (brak podjazdów, wind, utwardzonych szlaków, zły stan chodników) i dostępnością architektoniczną (za wąskie korytarze i otwory drzwiowe, brak przystosowanych toalet, za wysokie progi). Z tego powodu niezwykle istotne jest uwzględnienie potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami przy planowaniu prac remontowych i modernizacyjnych obiektów publicznych. Tak jak Gmina Chodel i Opole Lubelskie, które prowadziły działania

³ Główny Urząd Statystyczny / Metainformacje / Słownik pojęć / Pojęcia stosowane w statystyce publicznej

rewitalizacyjne na podstawie GPR lub PR, w latach 2020/2021, dostosowały łącznie 7 budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnością⁴.

5 z 7 gmin tworzących LGD znajduje się na zaktualizowanej liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie 2021-2027. Są to: Chodel, Józefów nad Wisłą, Karczmiska, Łaziska i Wilków. Następstwa możliwości zagospodarowania przestrzeni wpływają przede wszystkim na profil lokalnej gospodarki obszaru, nie rozwinął się tutaj przemysł, a dominującą branżą gospodarki jest przetwórstwo rolno – spożywcze wykorzystujące zasoby wyspecjalizowanego rolnictwa.

Obszar LGD ma typowo rolniczy charakter. Istotnym faktem dla rozwoju rolnictwa w kontekście rozwoju szeroko pojętej gospodarki jest występowanie na tym terenie gleb, wykazujących dobre właściwości do produkcji rolniczej. Dlatego produkty wytwarzane przez lokalnych rolników stanowią ważny element w skali produkcji żywności w województwie i kraju. Dobrze rozwinięte na obszarze LGD rolnictwo specjalizujące się w uprawie owoców i warzyw wytwarza wysokiej jakości produkty.

W 2020 roku na terenie oddziaływania LSR funkcjonowały 8 062 gospodarstwa rolne (4,92% gospodarstw województwa lubelskiego). W większości (99,8%) były to gospodarstwa indywidualne. Charakteryzują się one dużym rozdrobnieniem. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 6,22 ha i jest znacząco mniejsza niż średnia dla województwa lubelskiego (9,64 ha). Większość gospodarstw indywidualnych produkcję rolniczą przeznacza na sprzedaż (94,39% gospodarstw) jednakże w znacznej części przypadków ich dochodowość jest niska. Analizując główne źródła utrzymania gospodarstw domowych w rolnych gospodarstwach indywidualnych dominują dochody z działalności rolniczej. Jedynie niewielki odsetek ludności decyduje się na prowadzenie na terenie gospodarstwa działalności pozarolniczej dającej ponad 50% dochodów ogółem (392 gospodarstwa indywidualne). Zgodnie z danymi BDL GUS dla powiatu opolskiego największy odsetek osób kierujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych nie posiada wykształcenia rolniczego (28,72%). Wykształcenie średnie zawodowe ogólne posiada 16,18% kierujących, a zasadnicze zawodowe ogólne 14,44%. Średnie zawodowe rolnicze charakteryzuje 6,02% kierujących, policealne rolnicze 0,47% natomiast wyższe rolnicze 2,69%. Na bazie rolnictwa rozwija się sektor przetwórstwa owocowo - warzywnego i rolno – spożywczy, jako dominująca branża gospodarki lokalnej o silnych tradycjach na omawianym obszarze.

Liczną grupą są rolnicy prowadzący działalność w małych gospodarstwach rolnych oraz ich rodziny. Do rozważań przyjęto, iż małe gospodarstwo rolne, to gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych co najmniej 1 ha. Na obszarze LSR funkcjonuje 8 062 gospodarstw rolnych, z czego 7 857 gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha. 5 020 gospodarstw rolnych to gospodarstwa o powierzchni 1- 5 ha (62,3% wszystkich gospodarstw), co stanowi 6% gospodarstw o analogicznej powierzchni w województwie lubelskim. Na obszarze LSR funkcjonuje 1 980 o powierzchni 5- 10 ha (24,6%) – 4,7% gospodarstw o analogicznej powierzchni w województwie lubelskim. Jak widać jest to duża grupa i niewątpliwie wymaga wsparcia rolników w zakresie pozarolniczej funkcji gospodarstw rolnych.

Małe gospodarstwa rolne, mimo że są wskazywane jako najslabsze ogniwo systemu żywnościowego, realizują szereg istotnych funkcji, które są ważne z ekonomicznego, społecznego i środowiskowego punktu widzenia. Generują one dochody, zapewniają zatrudnienie, pozwalają na rozwijanie umiejętności rolniczych, przez co w sposób pośredni wpływają na bezpieczeństwo żywnościowe regionów, w których funkcjonują. Małe gospodarstwa rolne zmagają się z problemami finansowymi, organizacyjnymi, administracyjnymi i demograficznymi. Znacznym utrudnieniem dla ich działania jest niedostateczny wciąż poziom zaufania pomiędzy partnerami – rolnikami tworzącymi grupy producentów rolnych, dostawcami, odbiorcami, instytucjami rządowymi i rolnikami. Widoczny jest także w rolnictwie problem deficytu ludzi młodych, szczególnie wśród małych producentów rolnych. Zmiany demograficzne, w połączeniu z rosnącymi możliwościami znalezienia pracy poza rolnictwem, powodują opuszczanie gospodarstw i podejmowanie zatrudnienia poza rolnictwem. Znaczna ilość produkcji wytwarzanej przez małe gospodarstwa rolne przeznaczana jest na własne potrzeby (w tym na paszę dla zwierząt gospodarskich), co przekłada się na niską towarowość produkcji. Małe gospodarstwa rolne produkują żywność o wysokiej jakości ale nie są w stanie wyprodukować na tyle różnorodnej żywności aby ograniczyć zakupy produktów żywnościowych. Wśród osób pracujących w małych gospodarstwach rolnych dominuje rodzinna siła robocza. Daje to dużą elastyczność w zakresie jej wykorzystania, ale w przypadku dużej dochodowości pracy poza rolnictwem może

⁴ Źródło danych: BDL GUS

skutkować brakiem siły roboczej. Ponadto właściciele małych gospodarstw rolnych często posiadają niski poziom wykształcenia (w tym brak wykształcenia kierunkowego).

Dochody z małych gospodarstw rolnych są na tyle niskie, że nie wystarczają na pokrycie bieżących potrzeb rolników i ich rodzin i wymagają uzupełnienia dochodami z innych źródeł. Dlatego właśnie tak istotne jest wspieranie rozwoju pozarolniczych funkcji w gospodarstwach rolniczych oraz dywersyfikacji usług małego gospodarstwa oraz źródeł dochodu. Aktywizowanie i wspieranie inicjatyw wykorzystania przez rolników swoich małych gospodarstw do rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej (np. agroturystyki, rzemiosła, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych) będzie wspierać rozwój społeczno-ekonomiczny obszaru LGD „Owocowy Szlak” oraz wielofunkcyjność wsi i gospodarstw rolnych. Rozwój tego typu form działalności na terenach wiejskich, opartych na bazie noclegowej, żywieniowej czy rekreacyjnej w gospodarstwie i jego otoczeniu, dedykowany w szczególności małym gospodarstwom rolnym, daje dużą szansę na poprawę bytu oraz jakości życia rolnikom i ich rodzinom.

Specyficzną grupą rolników są rybacy. Działalność gospodarstw rybackich jest charakterystycznym elementem LGD „Owocowy Szlak”. Funkcjonują tu 24 gospodarstwa rybackie, które w głównej mierze mają charakter rodzinny. Gminy z obszaru LGD z wysokim wskaźnikiem rybackości, to Opole Lubelskie, Poniatowa i Chodel. Rybactwo to ogromny potencjał obszaru w kierunku poprawy prowadzenia działalności gospodarczej, który dodatkowo daje możliwość wykorzystania zasobów wodnych do rozwoju turystyki i rekreacji.

Turystyka wiejska jest istotnym kierunkiem rozwoju dającego możliwość poprawy jakości życia mieszkańców, gdyż pozwala na wykorzystanie zasobów gospodarstwa rolnego oraz walorów wsi. Rozwój agroturystyki jest jednocześnie kreowaniem przedsiębiorczości na terenach wiejskich i stwarzaniem warunków do alternatywnego sposobu życia i pracy. Zaspokojenie popytu turystycznego wiąże się z przystosowaniem całego obszaru LGD do istniejących potrzeb w zakresie turystyki, co z kolei jest czynnikiem pobudzającym rozwój gospodarczy. Odbywa się to poprzez budowanie bazy i infrastruktury zaspokajającej potrzeby turystyczne, a w konsekwencji tworzenie nowych miejsc pracy oraz wzrost dochodów miejscowej ludności. Rozwój agroturystyki umożliwi uruchomienie przede wszystkim dodatkowych źródeł dochodów i spożytkowanie zasobów, które dotychczas nie były wykorzystywane w ogóle lub tylko w niewielkim stopniu.

W związku ze zmieniającymi się trendami demograficznymi (starzeniem się społeczeństwa), a tym samym zwiększającą się liczbą ludzi samotnych i niesamodzielnych na wsi, kluczowym działaniem wydaje się wprowadzanie nowych rozwiązań wspierających system opieki społecznej na obszarach wiejskich. Jednym z nich jest tworzenie tzw. gospodarstw opiekuńczych łączących sobie czynne gospodarstwo rolne i profesjonalne usługi społeczne w zakresie opieki. Gospodarstwo takie będzie prowadzone przez rolników lub ich domowników i zaadaptowane do potrzeb podopiecznych. Seniorzy będą mogli w nich aktywnie spędzić czas i otrzymać wsparcie. Podopieczni będą mogli korzystać z agroterapii, hortiterapii albo terapii ze zwierzętami. Ponadto będą się integrować i angażować w życie gospodarstwa, dzięki czemu odczują większy komfort życia, związany z dłuższą aktywnością zarówno fizyczną, jak i psychiczną. Również rolnicy odniosą wymierne korzyści z prowadzenia gospodarstw opiekuńczych: finansowe, emocjonalne (satysfakcja z niesienia pomocy), społeczne (zwiększenie znaczenia rolników w ich społecznościach lokalnych i rolników w oczach całego społeczeństwa).

Na obszarze LGD „Owocowy Szlak” w 2020 roku zarejestrowanych było 4 390 podmiotów gospodarczych, z których 96,88% stanowiły mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 pracowników), małych przedsiębiorstw (10-49 zatrudnionych) było 2,67% (117 szt.), średnich (50-249 zatrudnionych) – 19 (0,43%) i jeden duży podmiot gospodarczy (250 - 999 zatrudnionych). Od 2014 roku (z wyjątkiem 2016 r.) na obszarze LSR notowany jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Bazując na danych z „Monitoringu innowacyjności polskich przedsiębiorstw” 75% przedsiębiorstw w Polsce można uznać za innowacyjne. Jednakże należy mieć na uwadze, iż województwo lubelskie należy do województw ściany wschodniej charakteryzujących się niższą innowacyjnością przedsiębiorstw zarówno już istniejących, jak i nowopowstałych. Dlatego też należy podejmować wszelkie działania zmierzające do osiągnięcia poziomu innowacyjności porównywalnego do wartości na zachodzie kraju. Według raportu PARP najczęstszym rodzajem innowacji wdrażanym przez firmy w 2021 roku były innowacje procesów biznesowych. Podczas realizacji poprzedniej strategii kryterium innowacyjności odegrało istotną rolę w różnicowaniu i jakości projektów. Około 50% projektów otrzymało punkty za innowacyjność.

Wskaźnik przedsiębiorczości mierzony jako udział przedsiębiorstw zatrudniających mniej niż 50 pracowników na obszarze LSR w liczbie mieszkańców LSR, według stanu na koniec 2020 r. wynosił 7,62. W podziale na sekcje PKD 2007 najwięcej przedsiębiorstw reprezentuje sekcję G tj. handel (1 201 przedsiębiorstw). Znaczna liczba podmiotów

funkcjonuje również w sekcji F (budownictwo – 600 przedsiębiorstw) oraz sekcji S i T (pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników - 417 przedsiębiorstw). Sekcję C (przetwórstwo przemysłowe) reprezentuje 340 przedsiębiorstw.

Na obszarze LGD w 2020 roku zatrudnionych było 6 913 osób⁵ (w tym 55% stanowiły kobiety). Średnio pracowało 96 osób na 1000 ludności. Struktura zatrudnienia według poszczególnych sektorów ekonomicznych przedstawiała się następująco: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo: 57,4%, przemysł i budownictwo: 13,92%, handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja: 8,29%, działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości: 1,14, pozostałe usługi: 19,25%. Średnia arytmetyczna dochodu podatkowego gmin na obszarze LSR wynosi 938,91. Najwyższy dochód podatkowy charakteryzuje gminę Opole Lubelskie, najniższy natomiast gminę Józefów nad Wisłą.

Na obszarze „Owocowego Szlaku” obserwuje się ciągle zbyt małą liczbę miejsc pracy, w szczególności dla ludzi młodych oraz osób z niepełnosprawnościami, natomiast zarobki osób, które posiadają pracę są niewielkie. Negatywną cechą mieszkańców obszaru LGD jest brak tradycji i postaw przedsiębiorczych. Działalność pozarolnicza, jest słabo rozwinięta. Związane jest to z brakiem umiejętności pozyskiwania zewnętrznych funduszy. Kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru ma niewątpliwie branża związana z turystyką oraz przetwórstwo oparte o lokalne zasoby – owoce i warzywa oraz hodowane ryby.

Na koniec 2020 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Opolu Lubelskim zarejestrowanych było 2 516 osób, w tym 48,4% to kobiety, co przełożyło się na 9,3% stopę bezrobocia na obszarze LSR. 287 osób bezrobotnych posiadało prawo do zasiłku (w tym 51,6% kobiet). Udział liczby bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze LSR w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym LSR według stanu na koniec 2020 r. wynosił 7,17%. 29% osób bezrobotnych pozostaje bez pracy ponad 24 miesiące. W tej grupie dominują kobiety (52,5%). Niepokojący jest fakt, że 25% bezrobotnych to osoby bez jakiegokolwiek stażu pracy. Wśród nich również przeważają kobiety. Największą grupę bezrobotnych tworzą osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym lub branżowym, najmniejszą z wykształceniem wyższym. Na omawianym obszarze znaczny procent stanowi tzw. bezrobocie ukryte, nierejestrowane w dostępnych statystykach, które jest charakterystyczne dla obszarów z dominującą funkcją rolną. Zaliczyć tu należy również kobiety niepracujące zawodowo, które prowadzą dom w gospodarstwie rolnym oraz osoby na wcześniejszej emeryturze ze względu na brak możliwości znalezienia zatrudnienia dla osoby w wieku przedemerytalnym. To wszystko przekłada się na ubóstwo znacznej części lokalnej społeczności. Wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych znajdują się również osoby z niepełnosprawnościami. W 2020 roku było 75 takich osób (3% wszystkich osób bezrobotnych), w tym 35 kobiet.

Jak wykazano powyżej, wsparcia na rynku pracy wymagają przede wszystkim młode kobiety w wieku 30+. Problem kobiet pogłębia warunek godzenia życia rodzinnego z życiem zawodowym, utrudniony znacznie przez sezonowość zatrudnienia oraz niedostateczną liczbę miejsc w żłobkach i przedszkolach. Według danych PUP w 2020 roku 458 kobiet bezrobotnych nie podjęło zatrudnienia po urodzeniu dziecka (w tym tylko 14 było uprawnionych do zasiłku). 468 osób (18,6% wszystkich osób bezrobotnych) zarejestrowanych, jako bezrobotne znajduje się w szczególnej sytuacji na rynku pracy ze względu na posiadanie co najmniej jednego dziecka do 6 roku życia (w tym 4389 kobiet). Występujący w całej Polsce niż demograficzny oraz migracje za pracą, które także dotyczą obszar LGD powodują konieczność podjęcia działań w kierunku pracujących młodych kobiet w trosce o demograficzną przyszłość społeczeństwa. Bezrobocie może wiązać się z osłabieniem lub kurczeniem się sieci kontaktów i więzi społecznych. Rośnie tym samym ryzyko izolacji społecznej. Może też to stanowić ograniczenie w nawiązywaniu kontaktów towarzyskich, również takich, z których mogłyby wynikać nowe więzi, w dalszej perspektywie prowadzące do założenia rodziny. W sytuacji, w której tyle się mówi o kryzysie instytucji rodziny, wskazany wyżej rodzaj ograniczeń też warto wziąć pod uwagę.

Drugą grupą wymagającą wsparcia na rynku pracy są ludzie młodzi. Bezrobocie młodzieży pociąga za sobą szereg niepożądanych kosztów społecznych i indywidualnych. Nakłady poniesione na edukację stają się inwestycją przynoszącą straty, a niewykorzystany potencjał kapitału intelektualnego – korzyściami utraconymi. Bezrobocie wśród młodzieży nie jest jedynie problemem braku pracy, ale także brakiem możliwości prawidłowego funkcjonowania społecznego i udziału w życiu

⁵ dane nie obejmują pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych.

społeczności lokalnej. Młody człowiek, który nie posiada pracy w zwiększonym stopniu jest narażony na demoralizację, nałogi i uleganie różnym patologiom. Osoba młoda bez pracy to osoba potencjalnie zagrożona wykluczeniem społecznym. Wejście młodej osoby na rynek pracy i jej pierwsze doświadczenia z tym związane często znamienne wpływają na dalsze losy i ścieżki jej kariery zawodowej.

Obie te grupy społeczne często borykają się na rynku pracy z wieloma stereotypami czy dyskryminującymi praktykami. Kobiety najczęściej mierzą się z przypadkami faworyzowania mężczyzn na stanowisku w pracy. Osoby młode są postrzegane przez pryzmat braku doświadczenia i obie te grupy napotykać na stereotypy w decyzjach o zatrudnieniu i awansie. Na zatrudnienie młodych ludzi i kobiet pracodawcy patrzą również przez pryzmat potencjalnego rodzicielstwa i obowiązków rodzinnych, które stanowią ograniczenie w pełnej dyspozycyjności pracownika oraz wiążą się z dodatkowymi kosztami. Również, zgodnie ze statystykami, kobiety żyją dłużej od mężczyzn, i jako osoby samotne mają większą potrzebę integracji i aktywizacji. Aby wyjść naprzeciw tym potrzebom warto prowadzić działania zmierzające do rozszerzenia oferty kulturalnej na obszarze LGD.

Oferta kulturalna dla młodzieży obejmuje funkcjonowanie m.in.: chórów, zespołów śpiewaczych, klubów młodzieżowych, sportowych. Gminne i Miejskie Ośrodki Kultury również starają się poszerzać ofertę skierowaną do dzieci i młodzieży. Organizowane są różnego typu zajęcia sportowe i ruchowe, warsztaty rękodzielnicze, szkolenia (np. akcja „Bezpieczne wakacje”), zajęcia plastyczne, taneczne, muzyczne, językowe. Na terenie małych miejscowości nie ma oferty kulturalnej skierowanej do młodzieży. W niektórych gminach jedyną możliwość na samorozwój młodzieży wiejskich i ich ewentualną działalność w obszarze kultury, oferuje szkoła. W części z gmin LGD działają LZS oraz UKS czy SKS. Organizowane są zajęcia dodatkowe, m.in. zajęcia wyrównawcze, logopedyczne, artystyczne, teatralne, rozwijające kreatywność, robotyczne, językowe, gimnastyczne, organizowane koncerty, spektakle. Niestety są również gminy, które nie posiadają oferty kulturowej prowadzonej przez szkoły.

Jednym z głównych powodów niewielkiego uczestnictwa ludzi młodych (ale również i seniorów) w wydarzeniach kulturowych, czy też korzystania z oferty kulturowej (np. domu kultury) jest nie sama niechęć młodzieży, a problem wykluczenia komunikacyjnego. Tego typu oferta scentralizowana jest głównie wokół jednego, głównego miasteczka na terenie gminy stanowiącego centrum gminy. Młodzież mieszkająca w innych miejscowościach, szczególnie ulokowanych peryferyjnie uzależniona jest od transportu. Wpływa to na ograniczenie ich możliwości rozwoju, a także na jakość ich edukacji, ponieważ w pełni nie są w stanie brać udziału w dodatkowych projektach czy wydarzeniach. Ponadto w wyniku centralizacji gminy, w miejscowościach peryferyjnych bardzo rzadko dochodzi do organizowania różnorodnych „impresz” przez urząd gminy bądź inne instytucje. Wiąże się to z przekonaniem, że w tym miejscowościach nie ma wystarczającej liczby potencjalnych odbiorców.

Młodzi nie wykazują dużego zainteresowania aktywnością społeczną. Jednym z istotniejszych powodów takiego stanu rzeczy może być mała ilość organizacji, do których mogliby należeć młodzi ludzie (do 25 roku życia) oraz tych, które odpowiadają za potrzeby młodych lub wspierają ich działania. Młodych ludzi charakteryzuje również niska aktywność obywatelska. Młodzi ludzie w grupie wiekowej 15-24 lata deklarują najmniejsze zainteresowanie polityką ze wszystkich badanych grup wiekowych⁶. Potwierdza to również najmniejsza frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 roku zanotowana wśród uprawnionych do głosowania w wieku 18-29 lat. Warto prowadzić działania zmierzające do aktywizowania ludzi młodych, chociażby tworzenie liczniejszej oferty organizacji młodzieżowych czy zwiększenia oferty zajęć i wydarzeń kierowanych do ludzi młodych. Osoby młode należy traktować raczej jak partnerów w działaniu niż jak obiekty naszych działań.

Oferta kulturalna dla seniorów świadczona jest głównie przez Gminne i Miejskie Ośrodki Kultury. Najbogatszą gamę usług można znaleźć w Opolu Lubelskim i w Poniatowej. Pozostałe Gminy charakteryzują się uboższą ofertą. W gminach tworzących obszar LGD funkcjonują m.in. Kluby Seniora, Chóry i Zespoły Śpiewacze, Uniwersytet Trzeciego Wieku w Opolu Lubelskim i Poniatowej, zespół ludowo-obrzędowy w Opolu Lubelskim, KGW i stowarzyszenia czy koła zainteresowań. W pojedynczych Domach Kultury organizowane są m.in. zajęcia ruchowe czy warsztaty rękodzielnicze, szkolenia z zakresu obsługi komputera, muzykoterapia. Organizowane są również cykliczne imprezy plenerowe. Niestety oferta Gminnych i Miejskich Ośrodków Pomocy Społecznej skierowana do seniorów jest bardzo uboga. Tylko 2 z 7 gmin posiadają taką ofertę. W Opolu Lubelskim odbywa się szereg zajęć, m.in.: zajęcia kulturalne, psychologiczne, logopedyczne, komputerowe,

⁶ Violetta Kopińska, „Szkoła jako miejsce antyedukacji obywatelskiej”, raport „Młodzi 2018”, str. 149.

rehabilitacji ruchowej, z prawnikiem czy zajęcia integrujące seniorów (DDPS, Klub Integracji Społecznej, Klub międzypokoleniowy). W Chodlu odbywają się zajęcia aktywizujące seniorów (m.in. warsztaty rękodzieła, zajęcia z aktywności ruchowej, warsztaty kulinarne, muzyczno-wokalne) oraz integrujące (m.in. terapie zajęciowe, wyjazdy, zajęcia z aktywności ruchowej). Warto wspomnieć również o działalności Asystentów Osobistych Osób Niepełnosprawnych, którzy również towarzyszą i pomagają w korzystaniu z oferty kulturowej.

W większości osoby te nie są zrzeszone w żadnych organizacjach czy też grupach nieformalnych (kołach lub klubach seniorów).

Organizacjami rozszerzającymi ofertę kulturową na obszarach wiejskich są Koła Gospodyń Wiejskich Stowarzyszenia. Stwarzają one choćby okazję do nawiązywania kontaktów z innymi, a także do integracji międzypokoleniowej. Spotykają się w nich bowiem bardzo często osoby w różnym wieku. Uczestniczą one w życiu społeczności na różne sposoby, na przykład przygotowując potrawy na uroczystości i festyny gminne, tworząc wieńce i dekoracje dożynkowe. Jest to też okazja do przekazywania tradycji, zwyczajów, nauki dawnych technik rękodzielniczych, a zatem spontanicznego prowadzenia tutoringu międzypokoleniowego. Na terenie LGD funkcjonuje blisko 70 KGW. Drugim typem organizacji jest Ochotnicza Straż Pożarna. Na terenie LSR działa 79 oddziałów Ochotniczej Straży Pożarnej.

b. Spójność obszaru

Obszar LGD obejmuje jednorodny, spójny społecznie i funkcjonalnie terytorium, które charakteryzuje się wspólnymi tradycjami, lokalną tożsamością, poczuciem przynależności. Jednocześnie stanowi spójną przestrzeń pod względem geograficznym. Gminy należące do LGD pozostają ze sobą w bezpośrednim sąsiedztwie, tworząc tym samym zwarty obszar. Morfologicznie teren LSR obejmuje dwa sąsiadujące ze sobą makroregiony – Wyżynę Lubelską oraz Małopolski Przełom Wisły, przy czym ten ostatni obejmuje stosunkowo niewielką część obszaru. Cechą charakterystyczną obszaru LGD jest bardzo urozmaicona rzeźba, sprzyjająca rozwojowi turystyki aktywnej. Przez trzy gminy przepływa Wisła, a jej dopływy Chodelka, Wyźnica i Wrzelowianka łączą pozostałe gminy w integralną całość pod kątem hydrologicznym i krajobrazowym. Z badań ankietowych prowadzonych wśród mieszkańców obszaru LGD wyłania się potrzeba wsparcia i rozwoju sektora turystyki. Tradycje, zwyczaje i kultura oraz zabytki i atrakcje turystyczne są przez mieszkańców uznawane za duży atut. Jednakże obecny stan oferty turystycznej jest już oceniany słabo.

Jest to również spójny obszar pod kątem administracyjnym. Gminy LGD znajdują się w granicach jednego powiatu – opolskiego. Położenie na terenie tego samego powiatu w znacznym stopniu ułatwia prowadzenie działań formalnych i prawnych dotyczących realizacji inwestycji i innych działań wymagających uzyskania opinii lub pozwolenia wydawanego przez urząd powiatowy.

Zdecydowanym elementem spajającym obszar pod względem środowiskowym jest sieć obszarów chronionych, ciągnących się od północy (Kazimierski Park Krajobrazowy) przez środkową część obszaru (Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu) aż po krańce południowe (Wrzelowiecki Park Krajobrazowy, Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu). Obszary te łączą się z wyznaczonym w dolinie Wisły obszarem NATURA 2000 – Małopolskim Przełomem Wisły. Tak liczne obszary chronione z jednej strony stanowią o unikalności i atrakcyjności obszaru, z drugiej natomiast ograniczają prowadzenie działań inwestycyjnych. Zdaniem mieszkańców, co potwierdzają wyniki ankietyzacji walory przyrodniczo-krajobrazowe stanowią duży atut gminy, podobnie jak stan środowiska naturalnego.

Spójność obszarowa przekłada się również na podobieństwo obserwowanych zjawisk społecznych i gospodarczych oraz sfer zarówno prorozwojowych jak i dziedzin o niekorzystnym oddziaływaniu. Pod kątem kulturowym i gospodarczym o spójności obszaru świadczą tradycje rolnicze i hodowlane. Produkty lokalne są podstawą potraw regionalnych. Znacząca większość społeczności lokalnej zajmuje się rolnictwem. Obszar LGD znany jest z sadownictwa oraz uprawy malin. Istotnym elementem gospodarki jest również hodowla ryb. Znajduje się tu szereg rodzinnych gospodarstw rybackich wzmacniających lokalną strukturę gospodarczą. O spójności kulturowej obszaru mogą świadczyć również wciąż żywe tradycje wyplatania z wikliny i rogożyny przedmiotów codziennego użytku oraz przedmiotów ozdobnych. Jednolitość kulturowa terenów LGD przejawia się także w kultywowaniu podobnych tradycji, zwyczajów oraz obrzędów podczas licznie organizowanych imprez kulturalnych i ludowych, takich jak dożynki, odpusty i festyny. Spójność kulturowa obecna jest ciągle w gwarze, tradycyjnej kuchni oraz zwyczajach, szczególnie towarzyszących świętom religijnym. Działają tu ludowe zespoły taneczne i wokalne dzieci i dorosłych. Mieszkańcy obszaru wykazują szczególną dbałość o zachowanie tradycji i wartości kulturowych regionu poprzez uczestnictwo i organizację wielu imprez, podczas których prezentowane są lokalne potrawy i rzemiosło.

W ostatnich latach sztandarową imprezą na obszarze LGD jest Święto Produktu Lokalnego, w czasie którego promowane jest lokalne dziedzictwo kulturowe, w tym kulinarne oraz rzemiosło i aktywność społeczna.

Spójność historyczną stanowią odniesienia do budowy układu osadniczego na tym terenie. Dominująca rolę w tym zakresie odgrywało kiedyś (i jest tak obecnie) miasto Opole Lubelskie – jedno z najstarszych miast Lubelszczyzny. Silny ośrodek miejski, będący siedzibą kolejnych rodów magnackich: Słupeckich, Tarłów, Lubomirskich wpływał na rozwój kolejnych centrów urbanistycznych, np. Chodla, Karczmisk i Józefowa. Tradycje magnackie oraz relikty z przeszłości w postaci budowli i obiektów zabytkowych o różnych funkcjach, pozostały do dziś. Działalność rodów magnackich przyniosła rozwój gospodarczy obszaru: prowadzono szkołę rzemiosł, wybudowano kolej wąskotorową spajającą obszar, browary, gorzelnie, cukrownię, rozwijano rolnictwo ceniąc handel jego towarami.

Obszar LGD to także teren wielu wydarzeń historycznych związanych z walkami wywoleńczymi. Wiele miejsc i pomników upamiętnia walki powstania styczniowego, listopadowego oraz bitew rosyjsko - austriackich podczas I wojny światowej. Mieszkańcy obszaru uczestniczyli również czynnie w działaniach partyzanckich podczas II wojny światowej.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

LSR została przygotowana z aktywnym udziałem lokalnej społeczności. Konsultacje prowadzone były na każdym etapie przygotowania przedmiotowej LSR, począwszy od zbierania informacji, analizy potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru, poprzez ustalenie priorytetów, określenie celów i podstawowej logiki interwencji, po planowanie wdrażania, zabezpieczenia środków na wsparcie i uzgodnień w zakresie ostatecznego złożenia propozycji. W ten sposób osiągnięty został najwyższy poziom partycypacji społecznej. Cały proces partycypacji miał charakter otwarty, nie wykluczał żadnych grup społecznych (młodzieży do 25 r.ż., seniorów czy innych grup osób w niekorzystnej sytuacji). i składał się z 4 etapów. Plan włączenia i zaangażowania społeczności zaplanowano w taki sposób, aby jak największa liczba osób mogła brać udział w pracach nad tworzeniem LSR. Dlatego też np. część działań prowadzono w Internecie zapewniając wszystkim dostęp, dostosowywano również odpowiednio godziny spotkań i dni tygodnia. Udział społeczności lokalnej w opracowywaniu strategii przełożył się na zaplanowanie działań adekwatnych do potrzeb i wykorzystania szans rozwoju, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Priorytetem było liczne uczestnictwo mieszkańców, służące wzmocnieniu trafności, adekwatności, odpowiedzialności i efektywności wdrażania LSR i oczekiwanych wyników. W ramach prowadzonych konsultacji społecznych zebrano łącznie 523 ankiety elektroniczne, 214 pomysłów w „skrzynce pomysłów”. W 11 różnych formach konsultacji bezpośrednich wzięło udział 311 osób, natomiast w konsultacjach elektronicznych uczestniczyło 69 interesariuszy. Poniższa tabela zawiera zestawienie zastosowanych metod partycypacyjnych oraz sposobów zaangażowania w nie interesariuszy Strategii.

Tabela 4. Metody wykorzystania zaangażowania społeczności lokalnej

Metody/ narzędzia wykorzystane do zaangażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR		Sposoby uczestnictwa zainteresowanych stron
Badania ankietowe	Ankieta - Badanie potrzeb mieszkańców	Zainteresowani z całego obszaru LGD, mieli możliwość wzięcia udziału w anonimowym badaniu ankietowym. Badanie ankietowe służyło do zapoznania się z opinią mieszkańców na temat jakości życia na obszarze LGD. Ankietowani zidentyfikowali słabe i mocne strony swojego otoczenia oraz potencjały, szanse rozwojowe i możliwe kierunki działań, które posłużyły do definiowania potrzeb i głównych problemów społeczności lokalnej oraz na etapie identyfikowania grup docelowych.
	Ankieta dotycząca oferty dla osób młodych życia i osób starszych	Badanie skierowane do gmin partnerskich umożliwiające określenie oferty dla osób młodych do 25 roku życia i osób starszych od 60 roku życia. Dane posłużyły do określenia oferty skierowanej do w/w grup oraz potencjałów, które można wykorzystać w planowaniu działań do realizacji w ramach LSR. (zał. e-mail do gmin, zebrane dane statystyczne).
	„Ankieta dla ludzi młodych”	Ankieta skierowana do zainteresowanych z obszaru LGD m.in.: uczniów. Badanie ankietowe służyło do poznania potrzeb i oczekiwań młodzieży. Dane z ankiet zostały wykorzystane do definiowania potrzeb i głównych problemów społeczności lokalnej, na etapie identyfikowania

		grup docelowych oraz określaniu celów i przedsięwzięć.
	Ankieta dotycząca monitoringu i ewaluacji	Zainteresowani z całego obszaru LGD, mieli możliwość wzięcia udziału w anonimowym badaniu ankietowym. Badanie ankietowe posłużyło do poznania opinii mieszkańców w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii. Ankietowani przekazali uwagi, które pomogły opracować przejrzyste zasady monitoringu i ewaluacji.
	Ankieta dotycząca sposobów komunikacji z mieszkańcami	Ankieta skierowana do mieszkańców z obszaru LGD. Badanie ankietowe służyło do poznania potrzeb mieszkańców w zakresie zasad skutecznej komunikacji pomiędzy nimi a LGD. Mieszkańcy przekazali opinie i sugestie, które usprawniły przygotowanie skutecznego planu komunikacji.
	Ankieta dotycząca sposobów komunikacji z członkami LGD	Członkowie LGD, mieli możliwość wzięcia udziału w badaniu ankietowym., które służyło zapoznaniu się z potrzebami w zakresie zasad skutecznej komunikacji wewnętrznej z członkami LGD. Dane z ankiet zostały wykorzystane do przygotowania planu komunikacji.
	Badanie desk- researche	<u>Zebranie danych dotyczących dostępności i sposobu zaspokajania potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami (przekazanie danych w formie ankiety, rozmowy telefoniczne).</u> Gminy partnerskie oraz pracownicy OPS miały możliwość wzięcia udziału w badaniu poprzez przekazanie danych dotyczących dostępności i sposobu zaspokajania potrzeb ze szczególnymi potrzebami. Badanie pozwoliło poznać bariery infrastrukturalne, z którymi borykają się osoby ze szczególnymi potrzebami. Wyniki pozwoliły określić problemy i potrzeby grupy osób ze szczególnymi potrzebami i określić sposoby ich rozwiązywania.
		<u>Zebranie i analiza danych zastanych dotyczących osób korzystających ze świadczenia z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności</u> Umożliwiono gminom partnerskim oraz pracownikom OPS przekazanie danych dotyczących osób korzystających ze świadczenia z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności. Wyniki badania wykorzystano do identyfikacji grup w niekorzystnej sytuacji, określenia skali problemu w przypadku niepełnosprawności oraz określenia potrzeb i barier.
Spotkania konsultacyjne	Warsztaty dialogu społecznego, Burza mózgów, Piramida Visis	Przeprowadzonych zostało 7 spotkań, po jednym w każdej partnerskiej gminie umożliwiających wskazanie problemów i potencjałów w każdej gminie w podziale na sfery: przedsiębiorczość, kultura i dziedzictwo, organizacje pozarządowe. Każdorazowo wypracowane zostały analizy SWOT. Metodą „piramida visis” przeprowadzono natomiast głosowanie w celu wskazania najbardziej istotnych problemów i celów. Umożliwiono ponadto złożenie propozycji projektów. Wyniki zostały wykorzystane na etapie definiowania potrzeb i problemów oraz etapie określania celów i ustalenia ich hierarchii, a także na etapie identyfikacji grup docelowych.
	Okrągły stół na raty	Przedstawicielom Rady LDG, byłym beneficjentom, przedstawicielom gmin. przedsiębiorcom oraz reprezentantom grup w niekorzystnej sytuacji dano możliwość przeanalizowania dotychczas zebranych materiałów z etapu analizy potrzeb i barier obszaru LSR. Identyfikacja spójności obszarów oraz grup ze szczególnymi potrzebami. Efektem spotkania było wprowadzenie przejrzystości zapisów, wypracowanie wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania oraz matrycy logicznej celów LSR.
	Warsztaty przyszłościowe	Warsztaty przyszłościowe to spotkanie skierowane do młodzieży (info. Poprzez szkoły, Stronę LGD, Facebook). Celem spotkania było stworzenie wspólnej wizji dotyczącej obszaru LGD z pomocą określenia potrzeb i oczekiwań młodzieży. Opracowane materiały posłużyły do określenia celów, przedsięwzięć i wskaźników.
	Diagnoza lokalna	Spotkanie skierowane było do seniorów z terenu LGD i polegało na wypracowaniu działań i przedsięwzięć dla seniorów. Wyniki zostały wykorzystane do określenia szczegółów przedsięwzięć, wskaźników i budżetu.
	Partycypacyjne wypracowanie budżetu	Spotkanie dedykowane gminom partnerskim, członkom LGD, byłym beneficjentom, organizacji pozarządowych oraz zainteresowanych polegało na zapoznaniu się z wypracowanymi celami ogólnymi, szczegółowymi, przedsięwzięciami, wskaźnikami, zasadami wyboru operacji i kryteriów. Efektem spotkania były złożone uwagi do analizowanych kwestii oraz uproszczenie procedur.

Kawiarenka obywatelska	Członkowie Rady LGD, członkowie LGD oraz przedstawiciele mieszkańców mieli możliwość spotkania w formie kawiarenki obywatelskiej. Celem spotkania była weryfikacja procedur i kryteriów pod kątem wyboru konkretnych operacji. Efektem spotkania było wypracowanie definicji kryteriów, wybranie odpowiednich operacji i opracowanie kryteriów wyboru operacji oraz procedur, które uwzględniały wniesione wcześniej uwagi.
Wywiad grupowy	Wywiad przeprowadzony został wśród przedstawicieli LGD, lecz umożliwiono uczestnictwo również mieszkańcom. Celem spotkania było przeprowadzenie rozmowy na temat planu komunikacyjnego oraz stworzenie ostatecznej wersji celów planu, podejmowanych działań i zaplanowano wstępny budżet. Efektem końcowym było zatwierdzenie dopracowanej wersji planu komunikacji i budżetu.
Konsultacje elektroniczne	Konsultacjom elektronicznym zostało odrębnie poddane 5 elementów LSR: <u>analiza SWOT, cele, przedsięwzięcia, wskaźniki LSR, plan komunikacji, zasady monitoringu i ewaluacji oraz budżet.</u> Umożliwiono zainteresowanym zapoznać się z przygotowanymi elementami LSR wraz z kartami uwag. Zatem mieli możliwość zapoznania się z opracowanym dokumentem i mogli za pośrednictwem formularza wznieść uwagi do powyższych elementów.
Punkt konsultacyjny „Skrzynka pomysłów”	Punkt konsultacyjny dał możliwość przekazania w formie papierowej zadań, na które zainteresowaniu chcieliby złożyć wnioski. Zlokalizowany był w biurze LGD w dni robocze w godzinach pracy biura co pozwalało wcześniej zapoznać się z wnioskami z pierwszego etapu konsultacji oraz wstępnymi celami, przedsięwzięciami i wskaźnikami. Dane pozyskane od mieszkańców z funkcjonowania punktu zostały wykorzystane do opracowania celów, przedsięwzięć i wskaźników.

Źródło: LGD „Owocowy Szlak”

Ponadto przez cały okres przygotowywania strategii czynny był punkt konsultacyjny w biurze LGD. Dzięki temu, każdy zainteresowany mieszkaniec mógł uzyskać informacje o planowanych spotkaniach, etapie prac oraz mógł się zapoznać z dokumentami, które już powstały. W dowolnym momencie każdy mógł się włączyć w proces tworzenia LSR. Dodatkowo mieszkańcy kontaktowali się telefonicznie oraz za pośrednictwem poczty elektronicznej. Sposoby włączenia, informowania i komunikacji z grupami osób w niekorzystnej sytuacji, ludźmi młodymi oraz seniorami zostały opracowane i poprowadzone uwzględniając ich potrzeby. sposób Na każdym etapie przeprowadzana była analiza uwag i wniosków z procesu partycypacji. Wszystkie uwagi zostały uwzględnione natomiast część wniosków zostało odrzuconych - naruszały w sposób nieproporcjonalny podział środków oraz powodowały zagrożenie niezrealizowania celów ogólnych i szczegółowych.

Powyższe narzędzia, służące zaangażowaniu społeczności lokalnej w przygotowanie LSR, stosowane były adekwatnie do potrzeb partycypacyjnych metod konsultacji na każdym kluczowym etapie pracy. Szczegółowy harmonogram ich użycia przedstawia tabela poniżej.

Tabela 5. Proces partycypacji społecznej LSR LGD „Owocowy Szlak”

Etap	Zastosowane metody i narzędzia
Analiza potrzeb i barier obszaru LSR. Identyfikacja spójności obszarów oraz grup ze szczególnymi potrzebami	Ankieta on-line: Badanie potrzeb mieszkańców
	Ankieta papierowa dotycząca oferty dla osób młodych do 25 roku życia i osób starszych powyżej 60 roku życia
	Badanie desk-researche - Zebranie danych dotyczących dostępności i sposobu zaspokajania potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami (przekazanie danych w formie ankiety, rozmowy telefoniczne).
	Badanie desk-researche - Zebranie i zestawienie danych i ich analiza
	Spotkanie konsultacyjne – Warsztaty dialogu społecznego
	Spotkanie konsultacyjne - Burza mózgów
	Spotkania konsultacyjne Piramida Visis
	Konsultacje elektroniczne analizy SWOT

	Spotkanie konsultacyjne - Okrągły stół na raty
Cele, przedsięwzięcia i wskaźniki LSR	Badanie on-line - „Ankieta dla ludzi młodych”
	Punkt konsultacyjny - „Skrzynka pomysłów”
	Konsultacje elektroniczne celów, przedsięwzięć i wskaźników LSR
	Spotkanie konsultacyjne – Warsztaty przyszłościowe
	Spotkanie konsultacyjne – Diagnoza lokalna
System monitoringu ewaluacji oraz plan komunikacji	Badanie on – line - Ankieta on-line dotycząca monitoringu i ewaluacji
	Badanie on – line - Ankieta on-line dotycząca sposobów komunikacji z mieszkańcami
	Badanie on – line - Ankieta on-line dotycząca sposobów komunikacji z członkami LGD
	Konsultacje elektroniczne planu komunikacji
	Konsultacje elektroniczne zasad monitoringu i ewaluacji
	Wywiad grupowy
Budżet LSR oraz sposób wyboru i oceny operacji /przedsięwzięć	Spotkanie konsultacyjne - Partycypacyjne wypracowanie budżetu
	Konsultacje elektroniczne budżetu
	Spotkanie konsultacyjne - Kawiarenka obywatelska

Źródło: opracowanie własne

W opisanym powyżej procesie partycypacji społecznej zaangażowani byli przedstawiciele wszystkich gmin członkowskich obszaru LGD, w tym w szczególności: przedsiębiorcy, pracownicy samorządowi, przedstawiciele JST i NGO, pracownicy GOPS, MOPS, a także osoby z grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji – kobiety, mali rolnicy, osoby z niepełnosprawnościami, młodzież do 25 r.ż. i seniorzy. Partycypacyjny charakter LSR zakłada szerokie informowanie oraz motywowanie społeczności lokalnej do czynnego udziału w rozwijaniu strategii i realizacji jej postanowień. Kluczowe w tej kwestii jest zmobilizowanie dotychczas biernych interesariuszy do zaangażowania się w proces wdrażania LSR. W tym celu LGD zaplanowało prowadzenie cyklicznych animacji, tak, aby jak największa liczba osób mogła skorzystać ze wsparcia. Lokalna społeczność powinna mieć możliwość włączenia się w realizację wdrażania LSR nie tylko w roli wnioskodawców czy beneficjentów, ale również współdecydujących o kierunkach rozwoju, zmianach w dokumentach strategicznych oraz ocenie wdrażania i funkcjonowania LGD. Partnerskie relacje w LGD są fundamentalną i niezaprzeczalną cechą podejścia RLKS. Przez cały okres realizacji strategii będą prowadzone działania animacyjne i informacyjne dla społeczności lokalnej w celu zachowania pełnej mobilizacji mieszkańców na całym etapie wdrażania. Działania zakładają m.in. organizację spotkań informacyjnych, szkoleń, seminariów, konferencji, warsztatów, informowanie o dobrych praktykach na portalu internetowym LGD oraz korespondencja e-mail. Aby umożliwić maksymalne otwarcie procesu partycypacji społecznej, a tym samym przeciwdziałać wykluczeniu osób w niekorzystnej sytuacji (np. kobiet, małych rolników, osób z niepełnosprawnościami, osób przed 25 r.ż. czy seniorów) zapewnione zostały alternatywne kanały komunikacji takie jak: profile w mediach społecznościowych, plakaty (umieszczane w często odwiedzanych miejscach np. biblioteki, GOPS, MOPS), tablice ogłoszeń, spotkania informacyjno-konsultacyjne czy lokalne media oraz zdalne spotkania. Dużą rolę w procesie komunikacji i włączenia w proces wdrażania LSR odegra Młodzieżowa Rada LGD, której zadaniem będzie współorganizowanie działań partycypacyjnych i animacyjnych dla osób młodych. Działania zostały zaplanowane i szczegółowo opisane w planie komunikacyjnym. Zaplanowano udział wszystkich sektorów partnerstwa. Szczególną opieką zostaną objęte grupy słabsze określone w LSR, którym poświęcone zostanie więcej uwagi ze strony doradców.

Animowanie do wdrożenia innowacji: W rozdziale VI przedstawiono definicję innowacyjności. Innowacyjność w LSR nie polega na narzuceniu innowacyjnych rozwiązań, ale na tworzeniu warunków do wyzwania i ukierunkowania innowacyjności beneficjentów. Temu celowi służy w niniejszej LSR zarówno wybór i sposób sformułowania przedsięwzięć, jak i kryteria oceny operacji w ramach przedsięwzięć. Zachętą do wdrażania rozwiązań innowacyjnych są preferencje

punktowe, określone w kryteriach oceny projektów. Ważnym czynnikiem jest podejmowanie przez LGD działań animujących i zachęcających do wdrażania innowacji. W ramach animowania do wdrażania innowacji planuje się w organizację przedsięwzięć w celu poszukiwania nowych elementów i rozwiązań potrzebnych do rozwoju obszaru LGD. Ma to na celu poznanie doświadczeń innych obszarów wiejskich we wdrażaniu niekonwencjonalnych rozwiązań. Celem powyższego działania będzie podniesienie wiedzy i umiejętności członków i mieszkańców w temacie innowacyjności, zwiększenie umiejętności zarządzania projektami z zakresu rozwoju obszarów wiejskich oraz zapoznanie się z dobrymi praktykami wprowadzania innowacyjności w projektach społecznych i inwestycyjnych. LGD, jako inicjator rozwoju i animator społeczny w ramach realizacji planu komunikacji będzie informować i zachęcać mieszkańców LGD do podejmowania działań innowacyjnych. Poprzez pokazywanie dobrych praktyk będzie inspirować potencjalnych beneficjentów do wdrażania w swoich projektach działań kreatywnych, nowych, niekonwencjonalnych. Nowatorskie pomysły samoorganizacji i współpracy podnoszą efektywność podejmowanych działań, ale też inspirują do kolejnych inicjatyw mieszkańców oraz podmioty lokalnej społeczności. Przykładem inicjatywy może być np. utworzenie Młodzieżowej Rady LGD, która została zgłoszona przez młode osoby w czasie przeprowadzonych konsultacji społecznych. Zapewnia to włączenie młodzieży we wdrażanie LSR oraz funkcjonowanie LGD. Innowacyjność potwierdza fakt, iż na terenie województwa lubelskiego żadna LGD nie ma w swoich szeregach Młodzieżowej Rady. Koordynacją jej działania będzie zajmować się Członek Zarządu LGD, który nie ukończył 25 rok życia. Do zaplanowanych zadań Młodzieżowej Rady jest organizacja stref rekreacji i współpraca z seniorami w DPS, organizacja wydarzeń międzypokoleniowych. W tym aspekcie członkowie RM współpracować mogą również z Członkami Zarządu LGD, którzy ukończyli 60 rok życia.

Projekty, przewidziane do urzeczywistnienia w ramach celów ogólnych niniejszej Strategii, dla których dopuszcza się realizację w partnerstwie (patrz rozdział VI) nakładają na LGD obowiązek aktywnego poszukiwania i kojarzenia potencjalnych partnerów, z czego też LGD się wywiązuje. Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” jest członkiem Porozumienia na rzecz rozwoju i współpracy LGD Województwa Lubelskiego. W imieniu Porozumienia zrealizuje operację dofinansowaną z KSOW, której jednym z zadań jest organizacja szkolenia z zakresu projektów partnerskich. Jednym z efektów projektu jest stworzenie bazy partnerów. Każda LGD na swoim terenie będzie koordynowała promocję możliwości zgłoszenia się do bazy i będzie udostępniała na swojej stronie aktualną bazę podzieloną tematycznie. Stworzenie bazy będzie pomocne w wyszukiwaniu partnerów gotowych do realizacji operacji i projektów partnerskich. Podmioty tworzące bazę będą mogły zgłaszać pomysły na realizację projektów partnerskich. LGD będzie weryfikowała zgłoszenia pod kątem zgodności ze Strategią. Stworzenie i funkcjonowanie Bazy Partnerów LGD pomoże w kojarzeniu partnerów i ułatwi realizację operacji i projektów w partnerstwie.

Partnerstwo wewnętrzne na obszarze LGD objawia się również możliwością zgłaszania nowych inicjatyw (pomysłów na realizację przedsięwzięć), w tym projektów wdrażanych w partnerstwie. Interesariusze LSR mogli wystosować swoje propozycje w punkcie konsultacyjnym za pomocą „skrzynki pomysłów”. Te, zostaną następnie poddane otwartej konsultacji w ramach zorganizowanych spotkań.

Interesariusze i podmioty zaangażowane w realizację LSR powinni wymieniać się posiadanymi informacjami, wiedzą, doświadczeniem, celami, zadaniami i zasobami. Muszą także rozumieć, kto i za co jest odpowiedzialny. Zadaniem LGD w tym zakresie jest więc szerokie informowanie publiczności o osiągnięciach związanych ze strategią, a także budowanie wiarygodności i zaufania partnerów. LGD podejmuje próby docierania do interesariuszy poprzez komunikację jednostronną (m.in. plakaty, informacja zamieszczana na portalu internetowym) oraz dwustronną (m.in. szkolenia/warsztaty, spotkania informacyjno-konsultacyjne). Działania te są transparentne i pozwalają budować kapitał społeczny oparty na wzajemnym zaufaniu, co w połączeniu z faktem korzystania ze środków publicznych, przekłada się na wiarygodność LGD. Skuteczność powyższych metod komunikacji zweryfikowana zostanie w momencie, gdy uwidocznia się efekty takie jak: wywołanie pożądanej zmiany, wygenerowanie konkretnego działania, osiągnięcie zrozumienia, przekazanie informacji czy uzyskanie odpowiedzi na zadane pytanie. W przypadku braku powyższych rezultatów LGD spróbuje wyeliminować problem, wdrażając plan naprawczy. Ów plan polegać będzie na modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych, ich udoskonaleniu lub wprowadzeniu innych, które w ocenie LGD okażą się bardziej odpowiednie w drodze do celu.

Prowadzone działania partycypacyjne realizowane będą zgodnie z zasadą równości mężczyzn i kobiet i zapobieganiu wszelkiej dyskryminacji oraz zgodnie z zasadą dostępności.

Zidentyfikowane potrzeby i oczekiwane inwestycje – wyniki badań ankietowych i konsultacji społecznych

Proces partycypacji społecznej, towarzyszący każdemu z etapów tworzenia niniejszej LSR, pozwolił spojrzeć na obszar LGD oczami jego mieszkańców oraz innych grup społecznych, bezpośrednio związanych z powiatem opolskim (np. przedsiębiorców). Dzięki zastosowaniu wielu różnorodnych metod partycypacyjnych udało się dokonać kompleksowej identyfikacji potencjałów i problemów (barier) obszaru LGD, a także zdiagnozować potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności dot. jego rozwoju. zostały wykorzystane przy sporządzaniu diagnozy, określenia celów, zasad monitorowania i ewaluacji oraz planu komunikacji.

Wynikami przeprowadzonej analizy wniosków z partycypacji społecznej są:

- * potwierdzenie występowania na obszarze LGD grup osób w niekorzystnej sytuacji – sądząc po potrzebach społeczności lokalnej będą to: seniorzy, młodzież do 25 r.ż. oraz osoby z niepełnosprawnościami.
- * dookreślenie zidentyfikowanych na etapie diagnozy grup docelowych strategii (kobiety, rolnicy prowadzący małe gospodarstwo rolne) i osób w niekorzystnej sytuacji (seniorzy, młodzież do 25 r.ż., osoby z niepełnosprawnościami);
- * ukierunkowanie i wstępne sformułowanie celów LSR, z uwzględnieniem potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności oraz potencjałów i problemów obszaru LGD;
- * sformułowanie (w podziale na zaplanowane cele) wskaźników, realnych do osiągnięcia w procesie realizacji założeń LSR w ramach poszczególnych sektorów i obszarów;
- * najważniejsze wnioski pochodzące od uczestników procesu partycypacji, tj.:
 - o należy w proces aktywizacji włączyć przedsiębiorców i młodzież;
 - o należy wesprzeć działania sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości opartej o produkty lokalne;
 - o należy rozwijać i promować postawy liderские w społecznościach lokalnych zmierzających do utworzenia sieci lokalnego przywództwa i ogniw aktywizacji lokalnej;
 - o należy nadal rozwijać wspierać różne formy życia kulturowego i społecznego na poziomie lokalnym poprzez organizację przedsięwzięć dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego;
 - o obszar LGD posiada cenne walory przyrodniczo-kulturowe, które obecnie nie są należycie wykorzystane, w związku z czym rodzi się konieczność prowadzenia działań na rzecz rozwoju branży turystycznej, przy jednoczesnym zachowaniu dbałości o lokalne zasoby;
 - o należy rozwijać działalność pozarolniczą ukierunkowaną na gospodarstwa agroturystyczne;
 - o niewystarczająca aktywność i integracja społeczna generują potrzebę wdrożenia projektów naprawczych w tym zakresie, tj. rozwoju małej infrastruktury publicznej, służącej integracji i aktywności społecznej oraz działań na rzecz integracji osób zagrożonych marginalizacją;
 - o społeczność lokalna zauważa braki w infrastrukturze turystycznej, rekreacyjnej i spędzania czasu wolnego, wskazując na potrzebę jej rozwoju;
 - o społeczność lokalna zgłasza potrzebę podnoszenia kompetencji mieszkańców i pracowników obszaru LGD (w tym kompetencji cyfrowych), w związku z czym mile widziane będą działania miękkie w tym kierunku, np. szkolenia, kursy, warsztaty.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

Grupa robocza na każdym etapie dokonywała decyzji, co zostanie uwzględnione w LSR, a co zostanie odrzucone. Po każdym etapie konsultacji przygotowywano zestawienie uwag i wniosków zawierające: treść wniosku, zgłaszającego lub grupę zgłaszających, decyzję LGD (przyjęto, odrzucono, do rozważenia w przyszłości) oraz uzasadnienie w przypadku odrzucenia lub odroczenia. Zespół przyjmował wnioski zgodne z programem powiązane z wypracowanymi elementami LSR, racjonalne i uzasadnione przez zgłaszającego. Wnioski przyjęte uwzględniono w poszczególnych rozdziałach strategii. Przyjmowano wnioski zgłaszane przez większe grupy osób jako potencjalnych beneficjentów. Wnioski do rozważenia w przyszłości nie mieściły się w zakresie przewidzianym przez programy lub kwoty potrzebne do ich zrealizowania oraz nie były adekwatne do budżetu LSR. Zgłoszenia będą brane pod uwagę pod kątem pozyskania środków z innych funduszy. Odrzucono wnioski, które były niezgodne z programami, były niezasadne lub zgłoszone bez uzasadnienia, co budziło wątpliwość, czy pomysł zostanie w przyszłości zrealizowany. Wnioski niewykorzystane, które wykraczały poza kompetencje LGD i dotyczyły obszarów działalności samorządów zostały przekazane partnerskim gminom jako rekomendacje do uwzględnienia (np. kwestia komunikacji publicznej, działalności szkół, ośrodków zdrowia, infrastruktury drogowej

i sieciowej). W sposób szczególnie uważny podchodzono do wniosków składanych przez osoby reprezentujące grupy osób w niekorzystnej sytuacji.

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Analiza potrzeb i potencjałów obszaru wdrażania LSR ma na celu wytypowanie najważniejszych rejonów, których dotyczyć będą działania rozwojowe. Kwestia ta jest szczególnie ważna, gdyż zasoby finansowe na realizację poszczególnych przedsięwzięć są ograniczone i wymagają ich przemyślanego rozdysponowania. Cechą charakterystyczną niniejszego badania jest jego wielopłaszczyznowość - zakłada się, iż największą wagę mają potrzeby społeczne, lecz pamiętać należy również o uwzględnieniu innych, powiązanych sfer (zwłaszcza aspektów gospodarczych i środowiskowych). Efektem przeprowadzenia analizy jest określenie inwestycji i działań, na które występuje największe zapotrzebowanie oraz które przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Szczegółowa charakterystyka obszaru LGD „Owocowy Szlak” w różnych wymiarach (społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzennym) przy uwzględnieniu specyfiki obszaru została przedstawiona w rozdziale II. Główne obszary rozwoju LGD znalazły odzwierciedlenie w celach opisanych w rozdziale VI.

a. Potrzeby rozwojowe i potencjał obszaru wdrażania LSR

Na obszarze LSR przeprowadzono badania wśród mieszkańców analizujące zakres potrzeb rozwojowych pod kątem nowego okresu programowania. Udział społeczności lokalnej w opracowywaniu strategii przełożył się na zaplanowanie działań adekwatnych do potrzeb i wykorzystania szans rozwoju, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców. Kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru LGD ma szczególnie branża związana z turystyką, co zostało potwierdzone podczas przeprowadzanych z mieszkańcami obszaru konsultacji społecznych. Ze względu na nierozwinięty na tym obszarze przemysł środowisko przyrodnicze jest nieskażone, a atutem są warunki przyrodnicze, kulturowe i historyczne pozwalające na rozwój usług turystycznych „Blisko Natury”, szczególnie turystyki weekendowej. Obszar LGD jest jednym z najciekawszych przyrodniczo i krajobrazowo zakątków Polski. Czyste środowisko przyrodnicze, z bogactwem obszarów chronionych i czystych wód sprzyja rozwojowi turystyki. Występujące tu liczne obszary akwakultury wpływają na unikalny krajobraz i jego duży potencjał turystyczny. Jednakże należy odpowiednio wykorzystać ten potencjał. Zbiorniki wodne oraz cieki nie są odpowiednio zagospodarowane, zaniedbania przez lata miejscami spowodowały, iż wraz z przylegającymi obiektami (np. młyny wodne) są zdewastowane. Brakuje miejsc do rekreacji wodnej oraz infrastruktury umożliwiającej aktywne spędzanie czasu wolnego, np. uprawiania sportów i rekreacji wodnej. Brakuje również miejsc postojowych na rowery, siłowni zewnętrznych, wiat postojowych. Na terenie LGD działa 48 gospodarstw agroturystycznych, przy czym kilka z nich to gospodarstwa tematyczne, posiadające rozbudowaną ofertę turystyczną. Wskaźnik Schneidera (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych) dla terenu LGD w 2020 r. wynosił 177,99 i jest niższy od średniej dla województwa lubelskiego (304,24) i dla Polski (468,31). Świadczy to o niskim wykorzystaniu potencjału turystycznego regionu.

Na atrakcyjność obszaru LGD „Owocowy Szlak” wpływa bogate dziedzictwo kulturowe przejawiające się w licznie umiejscowionych tu zabytkach, miejscach pamięci, jak również w kultywowaniu tradycji przez prężnie działające w regionie organizacje oraz zespoły ludowe. Oferta kulturowa skierowana do mieszkańców i turystów zawiera m. in. warsztaty tradycyjnego rękodzielnictwa, czy imprezy cykliczne nawiązujące do tradycji, dziedzictwa i kulinariów regionu, w tym również tradycji uprawowych i sadowniczych, chociażby „Święto pieczonego ziemniaka”. Rozbudowa oferty kulturalnej stanowi duży potencjał obszaru. Potencjał turystyczny obszaru ma szansę na wykorzystanie dzięki panującej modzie na aktywny i zdrowy styl życia oraz ekologiczną żywność, a także na zainteresowanie dziedzictwem kulturowym.

Duże znaczenie ma również przetwórstwo oparte o lokalne zasoby – owoce i warzywa. Ponad połowę użytków rolnych stanowią grunty orne, jednakże głównym kierunkiem produkcji rolniczej jest sadownictwo – zwłaszcza jabłonie. Największą powierzchnią sadów do powierzchni ogółem dysponują gminy położone nad Wisłą oraz gmina Opole Lubelskie. Na obszarze LGD na dużą skalę uprawiane są również owoce jagodowe, zwłaszcza maliny – głównie jesienne, a także czarna porzeczka, truskawki, wiśnie. Zauważa się także rozwój uprawy agrestu. Uprawiany jest również chmiel, zwłaszcza na terenie gminy Wilków (znaczący udział w krajowej produkcji suszu chmielowego pochodzi z terenu gminy Wilków), a także gminy Łaziska oraz Karczmiska. Dużym potencjałem są zagadnienia związane z rybactwem i akwakulturą. Hodowane ryby stają się rozpoznawalnym dla „Owocowego Szlaku” produktem lokalnym, który może stanowić wizytówkę

obszaru oraz zachętę dla turystów do zapoznania się z ofertą kulinarną. Bazując na lokalnych uprawach dobrym kierunkiem rozwoju jest wytwórstwo oraz szeroka promocja produktów i produktów lokalnych. Warto również wykorzystać potencjał w kierunku rozwoju współpracy lokalnych przedsiębiorców.

Poza specjalizacją w kierunku sadownictwa rolnictwo LGD charakteryzują tradycyjne kierunki gospodarowania. Podstawą gospodarki rolnej są uprawy zbożowe (głównie mieszanki zbożowe i pszenica) oraz ziemniaki i warzywa gruntowe, choć w ostatnich latach zmalała liczba upraw ziemniaków. Zmniejszyła się w ostatnich latach hodowla bydła oraz trzody chlewnej - zauważalny jest spadek hodowli zwierząt z wyjątkiem kóz.

Nowym wyzwaniem dla gospodarstw są obserwowane zmiany klimatyczne i stałe narażenie na klęski żywiołowe. Część obszaru LGD, znajduje się w strefie bezpośredniego zagrożenia powodzią i podtopieniami. Ze względu na duże znaczenie rolnictwa oraz wzrost zagrożeń i spadek dochodowości prowadzenia działalności wsparciem powinni zostać objęci rolnicy posiadające małe gospodarstwa rolne. Istotne jest również rozszerzanie i różnicowanie oferty gospodarstw poprzez tworzenie gospodarstw tematycznych, zagród edukacyjnych oraz rozwój agroturystyki.

Mocną stroną obszaru LGD ważną dla rozwoju turystyki jest dobre połączenie komunikacyjne z centrum województwa – Lublinem i z Mazowszem - centrum Polski poprzez zmodernizowaną drogę nr 747 oraz most na Wiśle (m. Kamień). Komunikacją publiczną na terenie LGD zajmują się prywatni przedsiębiorcy. Przewoźnicy zrzeszeni w stowarzyszeniach kształtują politykę połączeń komunikacyjnych o charakterze lokalnym i regionalnym. Najbardziej popularne połączenia w stronę: Lublina, Puław, Kraśnika zapewniają dostęp mieszkańcom do większych ośrodków miejskich. Dużym problemem są jednak połączenia lokalne, na trasach mniej popularnych. Miejsce ma słabe skomunikowanie małych miejscowości, co w efekcie przyczynia się do wykluczenia społecznego i kulturowego mieszkańców tychże miejscowości. Istotne jest prowadzenie działań skupionych na ograniczeniu wykluczenia społecznego mieszkańców małych miejscowości wiejskich, oddalonych od centrów rozwoju i działań służących włączeniu społecznemu.

Brak perspektyw na pracę dla wykształconej młodzieży, mała liczba działań i skromna oferta miejsc spotkań czy oferta kulturalna skierowana do młodzieży powoduje narastający odpływ ludzi młodych z obszaru działania LGD. Widoczne jest to we wskaźnikach migracji. Młodzi są również mniej związani z obszarem pochodzenia, zauważalne jest osłabienie tożsamości lokalnej młodzieży. Za czynniki wpływające na ten stan rzeczy uznaje się niski poziom szkolnictwa ponadgimnazjalnego, brak zorganizowanych zajęć pozaszkolnych ukierunkowanych na rozwój umiejętności społecznych, edukację regionalną czy przedsiębiorczość. Istotny jest również ograniczony dostęp do wyposażonych pod kątem dzieci i młodzieży miejsc (świetlic wiejskich), co nie sprzyja tworzeniu warunków do integracji. Odpływ ludzi młodych wpływa niekorzystnie na kolejne zjawisko demograficzne – pogłębiający się proces starzenia społeczności obszaru i wzrost grupy ludzi starszych (60+). Wpływa to na profil usług społecznych, oferty kulturalnej oraz lokalny rynek pracy. Istotne jest ciągle dopasowywanie i rozszerzanie oferty skierowanej do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w tym przypadku w szczególności do ludzi młodych oraz seniorów. Aby uzyskać jak najlepszy efekt działań aktywizujących, istotne jest udostępnianie mieszkańcom otwartej i uporządkowanej przestrzeni publicznej, tj. miejsc gdzie mogliby się spotykać, wymieniać poglądy i wspólnie realizować pomysły (tworzenie miejsc integracji, miejsc spotkań dla młodzieży i seniorów). Niezwykle ważne są również działania zmierzające do rozszerzenia oferty rozrywkowej oraz oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej. Jednocześnie należy pamiętać o ciągłej mobilizacji osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji poprzez zaangażowanie w życie społeczno – kulturalne obszaru LGD. Koniecznym dopełnieniem działań jest dostosowanie przestrzeni publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami jak również prowadzenie integracji społecznej i rozbudowy więzi społecznych.

Cennym zasobem obszaru LGD „Owocowy Szlak” jest potencjał ludzki. Na obszarze działania LGD zauważalna jest duża aktywność mieszkańców, którzy świadomie działają na rzecz wspólnego dobra i solidarności społecznej. Aktywność mieszkańców na obszarze działania LGD przejawia się przede wszystkim w umiejętności samoorganizacji mieszkańców w grupy formalne - organizacje pozarządowe i zaangażowanie w sprawy lokalne, wspólnot lokalnych i samorządowych, a także w nieformalne grupy i ruchy społeczne. Oprócz Stowarzyszeń zarejestrowanych w KRS na obszarze LGD prężnie działają liczne grupy nieformalne. Są to przede wszystkim organizacje skupiające kobiety zamieszkujące tereny wiejskie, które są mocno zaangażowane w życie, rozwój i promocję swoich miejscowości. Z przeprowadzonych badań prowadzonych w ramach partycypacji społecznej wynika, że mieszkańcy mają świadomość potencjału turystycznego regionu oraz wiedzę na temat zalet międzysektorowej współpracy na rzecz tworzenia sieciowych produktów turystycznych. Jednak potencjał ten pozostaje bez wsparcia. Na terenie LGD nie funkcjonuje instytucja otoczenia biznesu, oferująca pomoc osobom chcącym

założyć działalność gospodarczą. Utworzenie wsparcia w tym zakresie może zaowocować wykształceniem się powiązań łączących przedsiębiorców i rolników między sobą, z przedstawicielami nauki czy z organizacjami pozarządowymi. Istotne jest wypracowanie nawyków współpracy międzysektorowej szczególnie między podmiotami na linii producent - dystrybutor - odbiorca. Warto też prowadzić działania na rzecz lokalnych liderów, którym często brakuje wiedzy na temat organizowania życia społecznego w swoich miejscowościach.

Specyfika LEDERA kładzie duży nacisk na innowacyjność projektowanych rozwiązań. Preferowane jest wdrażanie innowacji poprzez implementowanie zupełnie nowych produktów, usług, procesów, technologii, metod organizacji lub nowych sposobów wykorzystania, lecz przewiduje się możliwość udoskonalenia rozwiązań już istniejących. Ważnym czynnikiem jest podejmowanie przez LGD działań animujących i zachęcających do wdrażania innowacji. LSR nie polega na narzuceniu innowacyjnych rozwiązań, ale na tworzeniu warunków do wyzwania i ukierunkowania innowacyjności beneficjentów. Innowacyjne elementy wprowadzane są w kontekście lokalnym (definicja innowacyjności znajduje się w rozdziale VI).

b. Określenie grup docelowych istotnych z punktu widzenia realizacji LSR

W oparciu o wnioski z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, a także innych wykorzystanych metod partycypacji społecznej na etapie przygotowania LSR oraz badań własnych zidentyfikowano kluczowe grupy docelowe działań realizowanych w ramach wdrażania LSR. Są to osoby zidentyfikowane jako osoby w niekorzystnej sytuacji:

- * kobiety – głównie na rynku pracy wciąż zauważalne są różnice w sposobie traktowania kobiet i mężczyzn. Kobiety od lat natrafiają na wiele barier na rynku pracy, które mogą wynikać z podwójnej roli społecznej, jaką pełnią – matki i gospodyni domowej oraz osoby aktywnej zawodowo. Kobiety najczęściej mierzą się z przypadkami faworyzowania mężczyzn na stanowisku w pracy. Na zatrudnienie kobiet pracodawcy patrzą również przez pryzmat potencjalnego rodzicielstwa i obowiązków rodzinnych, które stanowią ograniczenie w pełnej dyspozycyjności pracownika oraz wiążą się z dodatkowymi kosztami. Kobiety borykają się również z problemem powrotu do pracy lub rozpoczęciem kariery zawodowej po urodzeniu dziecka, gdzie dużym utrudnieniem jest niedostateczna liczba miejsc w żłobkach i przedszkolach.

- * osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie – osoby, które na co dzień borykają się z dyskryminacją i utrzymującymi się stereotypami powodującymi stygmatyzację osób z niepełnosprawnością i postrzeganie ich jako osoby słabsze czy nieporadne. Niski poziom wiedzy i świadomości społeczności lokalnej przekładające się na niewystarczające uwzględnienie uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu lokalnej społeczności. Częstym problemem jest brak dostosowania przestrzeni dla tej grupy osób przy organizowaniu imprez o charakterze kulturalnym czy sportowym. Dodatkowo dużym problemem są bariery architektoniczne i niska dostępność obiektów użyteczności publicznej, wynikająca z niedostosowania obiektów do użytkowania przez osoby z niepełnosprawnościami (m.in. brak odpowiednich oznakowań, barierek, ławek do wypoczynku, brak kontrastowych drzwi dla osób niedowidzących, brak zaznaczonych stopni schodów, itp.) Potrzeby zauważalne są również w aspekcie pomocy prawnej i psychologicznej czy brakiem/małą liczbą miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami.

- * osoby młode – osoby do 25 roku życia, uczące się, mieszkające, pracujące na terenie LGD, które nie uczestniczą czynnie w życiu społecznym ze względu na utrudniony dostęp do miejsc integracyjnych, infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz brak pozaszkolnej oferty kulturalnej i edukacyjnej, co powoduje zagrożenie wykluczeniem społecznym. Dużym problemem jest również bezrobocie młodzieży, które pociąga za sobą szereg niepożądanych kosztów społecznych i indywidualnych. Osoba młoda bez pracy to osoba potencjalnie zagrożona wykluczeniem społecznym. Wejście młodej osoby na rynek pracy i jej pierwsze doświadczenia z tym związane często znamienne wpływają na dalsze losy i ścieżki jej kariery zawodowej.

- * osoby starsze – osoby w wieku, 60+ które są bierne społecznie ze względu na brak aktywności zawodowej, samotność, zły stan zdrowia, brak dostępności do miejsc, w których mogliby się integrować z osobami w podobnym przedziale wiekowym. Mając na względzie pogłębiający się trend starzenia społeczeństwa seniorzy to grupa, dla której problem wykluczenia społecznego wiąże się często z elementami infrastrukturalno - przestrzennymi oraz ekonomicznymi.

- * rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne - małe gospodarstwa rolne zmagają się z problemami finansowymi, organizacyjnymi, administracyjnymi i demograficznymi. Znacznym utrudnieniem dla ich działania jest niedostateczny wciąż poziom zaufania pomiędzy partnerami – rolnikami tworzącymi grupy producentów rolnych, dostawcami, odbiorcami, instytucjami rządowymi i rolnikami. Widoczny jest także w rolnictwie problem deficytu ludzi młodych, szczególnie wśród

małych producentów rolnych. Dużym problemem jest niska dochodowość małych gospodarstw rolnych oraz konieczność łączenia pracy w gospodarstwie z dodatkową pracą zarobkową.

Poza wymienionymi powyżej można zdefiniować dodatkowo grupy istotne z punktu widzenia rozwoju obszaru LGD. Są to mikro i małe przedsiębiorstwa (zwłaszcza świadczące usługi z zakresu turystyki i aktywnego wypoczynku) oraz organizacje pozarządowe (przede wszystkim te, które prowadzą działalność kulturalną związaną z pielęgnowaniem tradycji lokalnych).

LGD przewiduje dedykowane wsparcie dla tych grup oraz problemów odnoszących się do tych grup (opisano w rozdziale VI), jak również efektywny oraz adekwatny sposób animacji, komunikacji i informowania lokalnej społeczności o działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji (rozdział III). W celu włączenia grup osób w niekorzystnej sytuacji do partnerstwa i działań LGD planuje przeprowadzić akcję informacyjno-promocyjną zachęcającą do udziału w realizacji LSR i przedstawić operacje dedykowane dla tych grup. Osoby te będą brały udział w zajęciach edukacyjnych oraz w doradztwie w biurze LGD i spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD. Przedstawiciele grup osób w niekorzystnej sytuacji otrzymują dodatkowe punkty w procesie wyboru operacji do finansowania oraz realizują wskaźniki dedykowane grupom osób w niekorzystnej sytuacji.

Istotnym czynnikiem konsultacji i realizacji LSR na każdym etapie będzie zapewnienie dostępności zaspokajania potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami jak również zasada równości płci, która daje mężczyznom i kobietom te same prawa, obowiązki i możliwości we wszystkich warstwach społeczeństwa, a odmienne interesy, potrzeby, priorytety mężczyzn i kobiet są traktowane w ten sam sposób. Stosowanie zasady równości szans i niedyskryminacji umożliwiające wszystkim osobom bez względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, wyznanie, orientację sprawiedliwego pełnego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia na jednakowych zasadach.

c. Analiza możliwości wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

Ogólne zamierzenie wsparcia lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw polega na tym, iż mieszkańcy obszaru LGD sami identyfikują konkretny problem lokalny lub ponadlokalny i sami lub za pośrednictwem organizacji pozarządowych podejmują inicjatywy lokalne służące jego rozwiązaniu. Aby inicjatywa lokalna mogła być podjęta, warto, by osoby zaangażowane w działania na rzecz poprawy warunków życia społeczności lokalnej wymieniały się wiedzą i doświadczeniem w tym zakresie. Bezpośrednią formą zdobycia tych umiejętności jest uczestnictwo w różnego rodzaju szkoleniach, konferencjach czy wyjazdach studyjnych organizowanych w ramach dostępnych programów podnoszenia aktywności i partycypacji obywatelskiej. W możliwościach LGD leży organizowanie takich działań jak również prowadzenie akcji informacyjnych o instrumencie wsparcia lokalnych aktywności. LGD może również pomóc w wypełnieniu obowiązków formalnych i merytorycznych w realizacji zadań publicznych zleczonych przez Władze Gminy w obszarach wskazanych w ustawie o samorządzie gminnym. Pracownicy biura LGD zajmują się również animowaniem oraz inspirowaniem społeczności lokalnej do podejmowania działań na rzecz rozwoju Stowarzyszenia oraz animowaniem do udziału w działaniach na rzecz ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji lub o możliwości korzystania z efektów tych działań.

LGD „Owocowy Szlak” zamierza realizować projekty partnerskie obejmujące partnerów spoza obszaru LGD, jak również operacji własnych (organizacja szkoleń, warsztatów, kształtowanie świadomości mieszkańców, animacje).

Na terenie MOF Opole Lubelskie prowadzona jest współpraca gmin w celu wdrażania Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w obszarze tzw. miejskich obszarów funkcjonalnych. Przedsięwzięcia realizowane w ramach ZIT mogą oddziaływać korzystnie na realizację LSR. Dzięki temu możliwe jest osiągnięcie efektu synergii i zaspokojenie potrzeb mieszkańców LGD w większym zakresie.

Rozdział V. Spójność⁷, komplementarność⁸ i synergia⁹

a. Zgodność i komplementarność LSR z innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność LGD „Owocowy Szlak” została przygotowana z uwzględnieniem założeń strategicznych polityki państwa i regionu, a także uwarunkowań członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Strategia to spójny zestaw operacji mających na celu osiągnięcie założonych celów i zaspokojenie potrzeb.

⁷ Spójność «ściśła łączność, zwartość»

⁸ komplementarny «wzajemnie się uzupełniający»

⁹ synergizm «współdziałanie różnych czynników, skuteczniejsze niż suma ich oddzielnych działań»

Określone w strategii cele ogólne i przedsięwzięcia tworzą wspólny, komplementarny i synergiczny system. Takie kompleksowe podejście sprawia, iż działania określone w LSR wzajemnie na siebie oddziałują, dzięki czemu zwiększają swą efektywność skuteczniej przyczyniając się do poprawy jakości życia oraz rozwoju na obszarze LGD. Zaplanowane przedsięwzięcia bazują na zasobach obszaru LGD i w rezultacie mają przyczynić się do rozwoju turystyki wiejskiej, aktywnej i kulturowej przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska przyrodniczego, zwiększenia aktywności społecznej i kulturalnej oraz wzmocnienia integracji międzypokoleniowej.

W tabeli poniżej wykazano zgodność i komplementarność celów ogólnych LSR z aktualnymi kluczowymi dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym, wojewódzkim, subregionalnym i lokalnym oraz programem, z którego przedmiotowa strategia będzie finansowana.

Tabela 6. zgodność i komplementarność celów ogólnych LSR z aktualnymi kluczowymi dokumentami strategicznymi

Nazwa dokumentu poddanego badaniu zgodności i komplementarności z LSR	Uzasadnienie zgodności i komplementarności
<p>Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027</p>	<p>Wspólna polityka rolna ma kluczowe znaczenie dla zabezpieczenia przyszłości rolnictwa i leśnictwa, a także dla osiągnięcia celów Europejskiego Zielonego Ładu. PS WPR będzie realizował 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki rolnej oraz jeden cel przekrojowy. Wsparcie jest przeznaczone dla obszarów wiejskich. Inwestycje podejmowane w ramach LSR LGD „Owocowy Szlak” wpisują się w cele i obszary wsparcia Planu Strategicznego. Strategia w pełni wpisuje się w realizację interwencji LEADER ukierunkowanej na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. Stanowi ona lokalny i zintegrowany „instrument”, zorientowany na obszary wiejskie realizujące dwa cele Planu: SO7 Przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich oraz SO8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.</p>
<p>Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku</p>	<p>Dokument SRWL 2030 w przedstawionej wizji i celach odnosi się do sektora rolno-spożywczego, który stanowi podstawę gospodarki w powiecie opolskim. Przedstawione w LSR przedsięwzięcia, dot. m.in. promocji produktów lokalnych, agroturystyki i zagród edukacyjnych w małych gospodarstwach rolnych wpisują się w cele strategiczne i operacyjne SRWL 2030.</p> <p>Cele operacyjne znajdujące się w obrębie celu strategicznego 3 w SRWL 2030 odnoszą się również do innowacyjnego rozwoju gospodarczego opierającego się o zasoby i potencjały regionu oraz wzmocnianie kapitału społecznego. LSR LGD „Owocowy Szlak” zakłada realizację powyższych zagadnień, np. poprzez działania z zakresu rozwoju usług srebrnej gospodarki i usług turystycznych oraz innowacyjne wykorzystanie walorów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego poprzez utworzenie muzeum.</p> <p>Obszar działalności LGD „Owocowy Szlak” w całości należy do OSI Powiśle, którego priorytetem rozwoju wg SRWL 2030 r. jest społeczno-gospodarcze wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego obszarów nadwiślańskich. Cele LSR są zgodne z owym priorytetem.</p> <p>Tematyczne obszary wsparcia OSI Powiśle obejmują m.in.</p> <p>* rozwój agroturystyki oraz turystyki wiejskiej jako ważnego elementu oferty turystycznej</p>

	<p>i istotnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych,</p> <ul style="list-style-type: none"> * wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne, * rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne. <p>Inwestycje podejmowane w ramach LSR LGD „Owocowy Szlak” wpisują się w powyższe kierunki interwencji.</p>
<p>Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego 2030</p>	<p>Celem głównym RSIWL 2030 jest zwiększenie skali i zakresu wprowadzanych rozwiązań innowacyjnych do gospodarki województwa, z wykorzystaniem regionalnego zaplecza badawczo rozwojowego, co w konsekwencji przyczyni się do wzrostu jakości życia mieszkańców regionu. LSR realizuje ten cel poprzez działania z zakresu usieciowienia współpracy podmiotów gospodarczych oraz rozwoju nowych inicjatyw, których podstawę stanowią unikatowe zasoby regionu. Przedsięwzięciami zgodnymi z RSIWL 2030 są m.in.: zakładanie i rozwijanie zagród edukacyjnych, koncepcja smart village oraz współpraca sieciowa wśród podmiotów turystycznych. Ponadto w dokumencie RSIWL 2030 zdefiniowano inteligentne specjalizacje województwa lubelskiego np.: żywność wysokiej jakości, zdrowe społeczeństwo i cyfrowe społeczeństwo. Przedsięwzięcia wskazane w LSR LGD „Owocowy Szlak” są komplementarne i wpisują się w powyższe założenia.</p>
<p>Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego</p>	<p>Zgodnie z założeniami PZPWL cele i zasady ogólne zagospodarowania przestrzennego regionu dotyczą kwestii takich jak m.in. rozwój potencjału kulturowego, dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, rozwój infrastruktury turystycznej, rozwój usług skierowanych do seniorów. Aspekty te znajdują odzwierciedlenie w celach zapisanych w LSR LGD „Owocowy Szlak”.</p> <p>Ponadto w dokumencie PZPWL określono kierunki rozwoju przestrzennego, określane jako skoordynowane pakiety przedsięwzięć, niezbędnych do realizacji priorytetów rozwojowych województwa. Przedsięwzięcia wskazane w dokumencie LSR są komplementarne względem nich, uzupełniając postanowienia PZPWL za pośrednictwem inwestycji na poziomie lokalnym.</p>
<p>Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030</p>	<p>Głównymi celami SPSWL 2021-2030 są m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> * wzrost zatrudnienia oraz poprawa sytuacji materialnej mieszkańców województwa, * podniesienie jakości życia osób starszych, * wsparcie rodzin, * włączenie osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne, * aktywni obywatele. <p>Nastąpić to powinno poprzez np. podniesienie potencjału zawodowego, kapitału społecznego mieszkańców, poprawa dostępności skierowanej dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami, zapobieganiu dysfunkcji rodzin oraz wzmocnienie sektora pozarządowego. LSR przyświecają te same cele, a zwłaszcza Cel 1. Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia. Ponadto aspekty te stanowią newralgiczne kwestie dla rozwoju obszaru LGD, w związku z czym priorytetowo uwzględniane są na każdym etapie sporządzania LSR. Zaproponowane przedsięwzięcia są komplementarne względem celów głównych, przypisanych do ww. obszarów strategicznych SPSWL.</p>
<p>Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027</p>	<p>W Programie Funduszy Europejskich dla Lubelszczyzny 2021-2027 wskazano priorytety oraz przypisane im cele szczegółowe wraz z opisem możliwych interwencji. Wśród nich znaleźć można m.in. zagadnienia dot. zrównoważonego rozwoju dziedzictwa kulturowego, wspierania aktywnego włączenia społecznego oraz turystycznego Lubelskiego. Potencjały i potrzeby wynikające ze specyfiki obszaru LGD powielają powyższe priorytety - w obu</p>

	przypadkach oczekuje się podobnych efektów.
Program Ochrony Środowiska wraz z Planem Gospodarki Odpadami dla Powiatu Opolskiego	POŚ dla powiatu opolskiego wśród obszarów wymagających interwencji wskazuje zasoby przyrodnicze, dla których określa długookresowy cel dot. ochrony różnorodności biologicznej oraz krajobrazowej (w tym prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej). W efekcie oczekuje się poprawy jakości środowiska oraz zwiększenia świadomości mieszkańców w zakresie dbałości o otoczenie. W postanowienia te idealnie wpisują się przedsięwzięcia LSR podejmowane w ramach celu 1. Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska.
Strategia Rozwoju Powiatu Opolskiego na lata 2016 – 2023	Zgodnie z zapisami SRPO 2016-2023 na terenie powiatu opolskiego elementem przewodnim obszarów priorytetowych jest poprawa jakości życia mieszkańców. Odbywać ma się to m.in. poprzez lepszy dostęp do infrastruktury i usług oraz lepszą jakość życia publicznego, zaufania i więzi lokalnych. Założenia te doskonale wpisuje się cel. 2 LSR – Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia, w ramach którego przewiduje się inwestycje dot. m.in. rozwoju niekomercyjnej infrastruktury spędzania czasu wolnego czy małej infrastruktury publicznej służącej integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej.
Strategie gmin partnerskich	Głównymi celami rozwoju poszczególnych gminy członkowskich LGD jest poprawa jakości życia mieszkańców i ich integracja, rozwój sfery gospodarczej i przestrzennej oraz dbałość o zasoby lokalne w myśl zasadny zrównoważonego rozwoju. Zatem kierunki rozwoju gmin wpisują się cel 1 i 2 LSR LGD „Owocowy Szlak”.

Źródło: opracowanie własne

Analizując powyższą tabelę stwierdza się, iż oba cele określone w LSR (opisane dokładnie w rozdziale VI) są zgodne i komplementarne z dokumentami strategicznymi na wyższych szczeblach.

Osiągnięcie wspólnych i komplementarnych celów możliwe jest dzięki zintegrowaniu i synergii poszczególnych przedsięwzięć. Zakłada się:

- * zintegrowanie metod stosowanych przy realizacji przedsięwzięć – połączenie inwestycji infrastrukturalnych z projektami miękkimi, dotyczącymi tego samego obszaru interwencji;
- * zaangażowanie w działania różnych sektorów i partnerów, w tym osób w niekorzystnej sytuacji, do których skierowane będą inicjatywy;
- * zintegrowanie działań partnerów.

Tabela poniżej zawiera syntetyczne uzasadnienie wzajemnej synergii i komplementarności przedsięwzięć, dotyczących konkretnych celów LSR. Szczegółowy ich wykaz znajduje się w rozdziale VI.

Tabela 7. Uzasadnienie synergii i komplementarności przedsięwzięć

Cel	Uzasadnienie synergii i komplementarności przedsięwzięć
Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia	Synergia i komplementarność metod, stosowanych przy realizacji przedsięwzięć zmierzających do osiągnięcia tego celu, polega na połączeniu inwestycji dot. rozwoju infrastruktury czasu wolnego oraz małej infrastruktury publicznej, służącej integracji i aktywizacji społecznej i zdrowotnej, z projektami miękkimi odnoszącymi się do integracji i aktywizacji społeczności zagrożonych wykluczeniem, wzrostu kompetencji cyfrowych, a także podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej w zakresie srebrnej gospodarki i usług dla dzieci i młodzieży oraz rodziców. W działania zaangażowane będą różne sektory i partnerzy oraz grupy osób w niekorzystnej sytuacji (seniorzy, dzieci wraz z ich opiekunami, osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym).
Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z	W ramach tego celu zintegrowane zostaną metody realizacji przedsięwzięć – LSR przewiduje tu zarówno inwestycje infrastrukturalne, dot. rozwoju Ekomuzeum

wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska

Lubelszczyzny, działalności pozarolniczej w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych, podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej w zakresie turystyki, rekreacji i wypoczynku oraz projekty miękkie, ukierunkowane na promocję i kształtowanie świadomości mieszkańców. W ich realizację zaangażowane będą różne sektory (publiczny i prywatny, społeczny i gospodarczy) oraz różni partnerzy (rolnicy, przedsiębiorcy). Działania tych ostatnich również podlegają integracji, np. poprzez wypracowanie produktów lokalnych.

Źródło: opracowanie własne

b. Integrowanie podmiotów w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Zintegrowanie podmiotów, zgodnie z definicją podejścia LEADER, to łączenie różnych dziedzin gospodarki i współpraca różnych grup interesu. W ramach LSR przejawia się ono przede wszystkim we wspólnym podejmowaniu działań na różnych szczeblach zarządzania oraz sieciowaniu interesariuszy. LSR posiada wielosektorowy fundament – łączy kilka branż działalności: społeczną, kulturalną, turystyczną i środowiskową. Zakłada ponadto realizację operacji partnerskich oraz realizowanych w partnerstwie i wykonywanych w partnerstwie międzysektorowym (w przypadku projektów dot. aktywizacji, animacji, wzmocnienia kapitału społecznego i przeciwdziałania marginalizacji). W ramach integracji branż LGD zachęcać będzie podmioty z różnych sektorów do spotkań, wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy, co skutkować będzie kompleksową realizacją zaplanowanych przedsięwzięć na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, zaspokojenia popytu na usługi turystyczne oraz włączenia społecznego.

Komplementarność interesariuszy LSR należy rozpatrywać w aspekcie beneficjentów pośrednich i bezpośrednich. Jako beneficjentów pośrednich wskazano jednostki, które podpiszą umowę na dofinansowanie projektów rekomendowanych przez Radę LGD i zaaprobowanych przez Instytucję Wdrażającą. Natomiast beneficjentami bezpośrednimi będą jednostki, które skorzystają z rezultatów projektów – w zależności od działania, będą to m.in.: JST, NGO, szkoły, przedsiębiorstwa czy lokalne stowarzyszenia bądź kluby.

LSR bazuje na całkowitym uwzględnieniu potencjału poszczególnych podmiotów i osób tworzących wspólnotę LGD. Podejście zintegrowane stanowi filar zachowania spójności celów i przedsięwzięć, w związku z czym realizowane jest od samego początku tworzenia LSR. Spójność ta została zagwarantowana już na etapie konsultacji społecznych, w których uczestniczyli przedstawiciele różnych sektorów i środowisk lokalnych (więcej informacji w rozdziale III).

c. Formy wsparcia operacji w ramach LSR

W ramach LSR LGD „Owocowy Szlak” zakłada się realizację następujących typów operacji:

- * wdrażanych indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny (Radę LGD), a następnie przedkładane do weryfikacji przez Samorząd Województwa Lubelskiego;
- * animacji – operacji realizowanych przez LGD, których beneficjentem i realizatorem będzie sama LGD;
- * projektów grantowych, czyli operacji, których beneficjent (LGD) udziela innym podmiotom grantów – środków finansowych na realizację zadań, służących osiągnięciu założonych celów;
- * projektów dotyczących tworzenia koncepcji Smart Village i realizacji tej koncepcji,
- * projektów realizowanych w partnerstwie, przez partnerów z obszaru LGD „Owocowy Szlak”;
- * projektów partnerskich, w których uczestniczą partnerzy z różnych LGD, a każdy z nich ponosi koszty odpowiednie do realizowanej przez siebie części przedsięwzięcia.

Dobór tego rodzaju metod wdrażania operacji uwarunkowany jest potrzebą jak najbardziej kompleksowego podejścia do rozwoju obszaru LGD. Projekty grantowe odnoszą się do małych przedsięwzięć, ukierunkowanych na konkretne aspekty życia społeczno-gospodarczego (np. edukacja), które nie miałyby szansy zaistnienia w przypadku ich realizacji w większej skali przez samorząd terytorialny. Inwestycje podejmowane w partnerstwie sprawiają, podniesienie rangi danego przedsięwzięcia, a jego efekty uzyskiwane są w znacznie większej skali, niż w przypadku wykonawstwa indywidualnego. Natomiast projekty partnerskie – partnerzy z poza LGD – służą wymianie doświadczeń i rozwijaniu innowacyjności.

Realizacja powyższych projektów bazować będzie zwłaszcza na środkach pochodzących z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Ogólnie planowane jest wykorzystanie środków z EFRROW w zakresie dedykowanego wsparcia LEADER i budżetu państwa w zakresie nie objętym RLKS. W ramach LSR LGD „Owocowy Szlak” zewnętrzne źródła finansowania (dywersyfikacja źródeł finansowania) dotyczą realizacji następujących typów przedsięwzięć:

- * projekt dedykowany młodzieży i seniorom (Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021 – 2030, priorytet 2. Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego);
- * projekt, dotyczący promocji oferty turystycznej obszaru oraz wzmocnienia gestorów turystyki (budżet państwa – Ministerstwo Sportu i Turystyki).

Wykorzystanie innych źródeł finansowania, w ramach uzupełnienia przedsięwzięć bazujących na środkach pochodzących z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, ma duże znaczenie dla rozwoju obszaru LGD. Dodatkowe zasoby w budżecie umożliwiają bowiem realizację większej liczby przedsięwzięć, często kluczowych z punktu widzenia działania na rzecz osób w niekorzystnej sytuacji. Wykorzystanie ww. funduszy unijnych i innych źródeł finansowania, będących komplementarnymi względem siebie nawzajem, niesie za sobą liczne korzyści, w tym oszczędność środków i czasu, skuteczniejsze zaspokojenie potrzeb oraz lepsze (trwalsze) rezultaty. Realizując komplementarne projekty, bazujące na komplementarnych środkach, uzyskać można efekt synergii, czyli maksymalizacji efektów działań.

d. Wartość dodana podejścia LEADER

Wartość dodana podejścia LEADER wiąże się ze wzmocnieniem lokalnego zaangażowania, poprzez realizację LSR. Metoda ta ma wpływ na rozwój społeczny, a zwłaszcza wzrost potencjału członków społeczności lokalnej, pobudzając uczestnictwo w życiu publicznym, zwiększając poparcie społeczne i budując poczucie odpowiedzialności. Istotną również jest współpraca (zarówno międzyterytorialna jak i międzynarodowa), która nadaje szerszy wymiar rozwojowi lokalnemu, włączając mieszkańców i LGD do wspólnej realizacji przedsięwzięć. Projekty partnerskie i wykonywane w partnerstwie mogą stanowić źródło innowacji oraz transfer wiedzy dla mieszkańców. Zapewniają także do działalności LGD nowe perspektywy i spostrzeżenia partnerów oraz dają możliwość zapożyczenia i udostępniania dobrych praktyk.

Przewiduje się, że w wyniku zastosowania podejścia LEADER, przedmiotowa LSR zyska następujące korzyści:

- * lepsze (trwalsze) rezultaty wdrożonych przedsięwzięć,
- * zwiększenie zaangażowania społecznego,
- * kompleksowe zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej,
- * włączenie społeczne osób wykluczonych,
- * zintegrowanie podmiotów, pochodzących z różnych środowisk i sektorów gospodarczych.

Podejście LEADER daje możliwość realizacji projektów w określonych zakresach wsparcia. Istotnym obszarem jest pomoc na utworzenie własnej działalności gospodarczej oraz środki przeznaczone na rozwój już istniejącego przedsiębiorstwa. Projekty innowacyjne, które polegają na wykorzystaniu produktów wytworzonych w regionie oraz przyczyniające się do ochrony środowiska, są dodatkowo premiowane. Obszar LGD „Owocowy Szlak” charakteryzuje się wysokim potencjałem środowiskowym (44% powierzchni oddziaływania LGD objętych ochroną prawną) oraz występowaniem unikalnych produktów lokalnych, co przesądza o zasadności wyboru powyższego zakresu wsparcia w LSR. W rejonie LGD obserwuje się również duże zapotrzebowanie na rozwój turystyki (zwłaszcza wiejskiej), w tym tworzenie i rozwijanie usług skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób starszych. Z tej przyczyny na liście planowanych przedsięwzięć znalazły się aż 3 działania w zakresie wsparcia pozarolniczej działalności gospodarczej. Przedsięwzięcia uwzględnione w LSR dotyczą ponadto zakresów wsparcia, takich jak: rozwijanie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej, włączenie społeczne, koncepcja Smart Village, kształtowanie świadomości obywatelskiej w zakresie zdrowej żywności oraz ochrona dziedzictwa kulturowego wsi. Ich dobór uzasadniony jest specyfiką obszaru LGD „Owocowy Szlak” (opisanej w rozdziale II niniejszego dokumentu) oraz dokonaną w rozdziale IV analizą lokalnych potencjałów i potrzeb.

Podejście LEADER daje możliwość wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w dwojaki sposób. Zarówno poprzez realizację wielozakresowych naborów wniosków o wsparcie lub harmonizację zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków. W przypadku LGD „Owocowy Szlak” zastosowanie będą miały obie metody, w zależności

od rodzaju przedsięwzięcia. Dominującą formą – dla przeważającej większości działań – będą nabory wielozakresowe. Harmonizacja zakresów tematycznych dotyczy jedynie koncepcji smart village, której realizacja odbywa się dwuetapowo (osobny konkurs na koncepcję, po rozstrzygnięciu którego następuje część wykonawcza).

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

Działania związane z rozwojem przedsiębiorczości realizowane w okresie 2023-2027 będą rozwijane w oparciu o istniejącą infrastrukturę, jak i tą, która dopiero powstanie, przy czym istotnym kryterium kwalifikowalności działań będzie miało uwzględnienie innowacyjności. Specyfika LEDERA kładzie duży nacisk na innowacyjność projektowanych rozwiązań. Zgodnie z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej innowacyjność w ramach interwencji jest rozumiana bardzo wszechstronnie, z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru (kontekst lokalny). Preferowane jest wdrażanie innowacji poprzez implementowanie zupełnie nowych produktów, usług, procesów, technologii, metod organizacji lub nowych sposobów wykorzystania, lecz przewiduje się możliwość udoskonalenia rozwiązań już istniejących.

Innowacyjność operacji w ramach LSR polega na:

- * wprowadzeniu na rynek nowej usługi, produktu, technologii lub realizacji operacji w nowym sposobie zaangażowania społeczności lokalnej,
- * nowatorskim wykorzystaniu lokalnych surowców, zasobów, w tym także kulturowych, historycznych, przyrodniczych i ludzkich,
- * nowatorskim sposobie aktywizacji społeczności lokalnych i grup społecznych oraz włączenie ich w proces rozwoju społeczno-gospodarczego.

Stopień oryginalności zmian w innowacyjności:

- * kreatywne - powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji;
- * imitujące - wzorowane na wcześniejszych powstałych usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów, przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych;
- * pozorne - w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Podejście to zostało zdefiniowane w LSR następująco: Innowacja to zmiana mająca na celu wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, technologii, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Oczekiwany wpływ innowacji na rozwój obszaru LSR to:

- * rozwój społeczno – gospodarczy regionu i poprawa konkurencyjności terytorialnej;
- * większa skuteczność i efektywność realizowanych działań, która jest wyższa od istniejących już rozwiązań na obszarze LSR (poprawa infrastruktury, rozwój gospodarczy, wzrost kompetencji mieszkańców, włączenie społeczne);
- * wyrównanie szans rozwoju społeczeństwa względem mieszkańców miast;
- * zapewnienie regionowi dominującej pozycji w stosunku do obszarów stagnacji (przewaga konkurencyjna);
- * integracja i współpraca społeczności lokalnej wokół wspólnych spraw;
- * pobudzenie aktywności do działania – zwiększenie aktywności społeczeństwa do działań kreatywnych w tworzeniu nowych ról i relacji, a także w wykorzystaniu dostępnych lokalnych zasobów i środków.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy społecznej obszaru LGD wskazane zostały potencjalne kierunki interwencji w ramach LSR. Wynikają one również z możliwości realizacji zadań w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Cały proces formułowania celów i przedsięwzięć uwzględniał wyniki konsultacji społecznych i odbywał się w następujących etapach:

- * zestawienie dotychczasowego doświadczenia, obserwacji i badań własnych, wyników ewaluacji wdrażania poprzedniej strategii oraz dostępnych danych;

- * przeprowadzenie konsultacji na etapie definiowania problemów i potrzeb (badania własne w postaci ankiet online, spotkań konsultacyjnych) mające na celu zdiagnozowanie potrzeb społeczności pod kątem nowego okresu programowania;
- * zebranie danych statystycznych i innych dotyczących obszaru;
- * przeprowadzenie analizy i wyłonienie głównych grup zainteresowanych wsparciem w ramach wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego;
- * opracowanie ostatecznej wersji charakterystyki obszaru i ludności w oparciu o dane statystyczne i wnioski z ewaluacji oraz informacje wypracowane przez interesariuszy w trakcie partycypacji;
- * zwrócenie szczególnej uwagi na obszary problemów i potrzeb, które pojawiły się na etapie konsultacji;
- * odrzucenie problemów marginalnych i propozycji krańcowych i niereprezentatywnych;
- * partycypacyjne określenie celów i ich hierarchii oraz wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania (zastosowane metody: diagnoza lokalna, ankiety, punkt konsultacyjny, konsultacje elektroniczne, spotkania konsultacyjne, partycypacyjne wypracowanie budżetu);
- * zebranie uwag z konsultacji i ich uporządkowanie;
- * sformułowanie celów ogólnych i określenie, czy cele są zgodne z kryteriami SMART;
- * określenie zgodności celów z Planem Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027;
- * ostateczne opracowanie przedsięwzięć oraz wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania oraz określenie grup docelowych strategii z uwzględnieniem uwag z konsultacji.

Strategia Rozwoju Lokalnego przewiduje 2 cele ogólne, w ramach których określono 15 przedsięwzięć. Szczegółowe opisy przedsięwzięć uzasadniają ich sformułowanie. Realizacja założonych celów oraz przedsięwzięć określana będzie przy pomocy wskaźników. Dla wszystkich opracowano jednostki miary w postaci sztuk, osób lub procentów. Źródłem finansowania operacji realizowanych w ramach LSR będą środki finansowe z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz wkład własny wnioskodawców i LGD (projekty własne, projekty partnerskie) o intensywności zależnej od danego typu operacji. Ponadto wśród wskaźników uwzględniono te dotyczące organizacji konkursów na projekty partnerskie z udziałem partnerów krajowych z spoza obszaru objętego daną LSR.

Tabela 8. Cele i przedsięwzięcia

Cel 1. Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia
Przedsięwzięcie 1.1 Podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie srebrnej gospodarki oraz usług dla dzieci, młodzieży oraz rodziców.
Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury czasu wolnego dla seniorów i młodzieży oraz dostępność+
Przedsięwzięcie 1.3 Wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.
Przedsięwzięcie 1.4 Rozwój małej infrastruktury publicznej służącej integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych.
Przedsięwzięcie 1.5 Wzrost kompetencji młodzieży i kompetencji cyfrowych seniorów.
Przedsięwzięcie 1.6 Moja inteligentna wieś.
Przedsięwzięcie 1.7 Realizacja działań dotyczących zachowania dziedzictwa kulturowego wsi.
Przedsięwzięcie 1.8 Aktywizacja ludzi młodych (projekt dodatkowy z innego źródła finansowego)
Cel 2. Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska.
Przedsięwzięcie 2.1 Rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie turystyki, rekreacji i wypoczynku.
Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój działalności pozarolniczej w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.
Przedsięwzięcie 2.3 Ekomuzeum Lubelszczyzny.
Przedsięwzięcie 2.4 Promocja atrakcji turystycznych „Zwiedzaj lokalnie”.
Przedsięwzięcie 2.5 Promocja produktów lokalnych i kształtowanie świadomości z zakresie zdrowej żywności.

Cel 1. Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia

Aktywność społeczna mieszkańców przy jednoczesnym ich zaangażowaniu w rozwój obszaru oddziaływania LSR stanowi podstawę do budowania więzi i tożsamości lokalnej. Niezwykle istotne dla rozwoju kapitału społecznego jest nawiązywanie różnorodnych relacji między mieszkańcami, poczucia przynależności do społeczności zwłaszcza wśród grup zagrożonych wykluczeniem społecznym m.in.: dzieci i młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami i kobiet oraz budowanie na tej bazie współdziałania. Ponadto przy planowaniu rozwoju kapitału społecznego należy mieć na uwadze charakter obszaru oddziaływania LSR – obszar o dominującej funkcji rolniczej, cechujący się wysoką lesistością i wysokim udziałem terenów objętych ochroną prawną oraz unikatowym dziedzictwem kulturowym, które stanowi ważny czynnik budowania lokalnego patriotyzmu oraz przywiązania do wartości i miejsca zamieszkania. Dlatego też jednym z kierunków powinny być działania dążące do zachowania dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich. Dla zapewnienia dynamicznego rozwoju społeczno– gospodarczego konieczne jest wyzwolenie wśród mieszkańców poczucia współodpowiedzialności za losy swojej „małej ojczyzny”. Bardziej zintegrowane społeczeństwo oznacza możliwości rozwiązania wspólnymi siłami większej liczby problemów. Mieszkańcy, którzy angażują się w sprawy publiczne i działania na rzecz innych mieszkańców, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji, stanowią gwarancję demokratycznych zachowań i postaw obywatelskich. Z tego względu, wszelkie przejawy aktywności mieszkańców powinny być wspierane. Właśnie pod kątem grup w niekorzystnej sytuacji należy podjąć działania mające na celu ich zaktywizowanie poprzez zaangażowanie w życie społeczno – kulturalne obszaru LGD. W tym celu niezwykle istotne jest udostępnianie mieszkańcom przestrzeni publicznej, gdzie mogliby się spotykać, wymieniać poglądy i wspólnie realizować pomysły. Temu celowi służą świetlice, wiejskie klubiki, remizy strażackie, domy kultury, biblioteki i szkoły, które powinny stać się centrami aktywizacji mieszkańców.

Jednym z kierunków działań na obszarze LGD powinien być rozwój działalności w zakresie srebrnej gospodarki oraz działalności usługowej dedykowanej potrzebom rodzin (dzieci, młodzież wraz z rodzicami) przy jednoczesnym rozwoju infrastruktury czasu wolnego o charakterze niekomercyjnym i małej infrastruktury publicznej z uwzględnieniem szczególnych potrzeb tych grup społecznych.

Duży wpływ na rozwój kapitału społecznego na analizowanym obszarze będzie miała koncepcja Smart Village (czyli inteligentna wieś). Przy wykorzystaniu m.in. nowych technologii istnieje szansa na poprawę jakości i poziomu życia mieszkańców oraz zrównoważonego rozwoju. Realizacja koncepcji Smart Village na obszarze musi iść w parze z jednoczesnym podnoszeniem kompetencji cyfrowych, szczególnie seniorów, tak, aby żadna grupa nie została wykluczona. Dążyć należy również do podniesienia kompetencji młodzieży oraz liderów życia publicznego i społecznego. Zaprezentowane powyżej założenia pierwszego Celu Strategicznego skonkretyzowano ośmioma przedsięwzięciami:

*** Przedsięwzięcie 1.1 Podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie srebrnej gospodarki oraz usług dla dzieci, młodzieży oraz rodziców.**

Jak wynika z analizy diagnostycznej obszaru jednym z czynników hamujących rozwój obszaru LGD są zmiany demograficzne (trend ujemny). Starzenie się społeczeństw staje się, niewątpliwie, współczesną granicą wzrostu gospodarczego. Kurczące się zasoby pracy pociągają za sobą wiele konsekwencji. Ponadto rozwój hamuje również brak dostosowanej infrastruktury i usług dla osób starszych, młodzieży i dzieci, a od tych grup w dużym stopniu uzależniony jest wzrost kapitału społecznego. Warto pamiętać o wciąż niewykorzystanym potencjale ludzi starszych, jako: konsumentów, pracowników, wolontariuszy i w innych rolach społecznych, dotychczas niedostrzeganych z powodu stereotypów i uprzedzeń wobec starości. Podniesienie atrakcyjności obszaru pod względem srebrnej gospodarki (wszelka działalność gospodarcza mająca na celu zaspokojenie potrzeb ludzi starszych) oraz usług dedykowanych młodzieży i dzieciom jest szansą na ograniczenie odpływu osób młodych z obszaru LGD i podniesienie poziomu jakości życia osób starszych (których z roku na rok jest coraz więcej na obszarze LGD). W koncepcji srebrnej gospodarki uwaga jest skoncentrowana z jednej strony, na potrzebach i popycie starszej populacji, a z drugiej – na jej cechach, które można by i należy wykorzystać do większej aktywizacji i samodzielności. Przyjmuje się przy tym, że wzrost aktywności i społecznej integracji osób

starszych jest warunkiem lepszego zaspokajania ich potrzeb, sprzyjając wyższej jakości nie tylko ich życia, ale całego społeczeństwa. Należy również podejmować szereg działań zmierzających do zatrzymania ludzi młodych na obszarze LGD poprzez poprawę komfortu życia w społecznościach lokalnych, lepszy dostęp do źródeł wiedzy oraz rozwój istniejących i nowych jak również innowacyjnych form biznesu.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie 2 konkursów skierowanych do podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. przedsiębiorców z sektora MŚP prowadzących działalność na obszarze LGD.

Preferowane będą projekty, w których wnioskodawca jest osobą poszukującą pracy z grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, jak również projekty zakładające zapewnienie poprawy dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Preferowane będą również projekty, w wyniku których powstanie co najmniej jedno miejsce pracy. Dodatkowo w projektach związanych z podjęciem działalności gospodarczej kobiety są preferowane, jako wnioskodawca wsparcia, gdyż zależy nam na zwiększeniu ich udziału w sferze gospodarczej obszaru.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
400 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. osoby fizyczne, przedsiębiorcy	konkurs
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa		
Liczba operacji ukierunkowanych na przedsiębiorczość		
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa		
Wskaźniki rezultatu		
R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich		

*** Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury czasu wolnego dla seniorów i młodzieży oraz dostępność+**

W ramach przedsięwzięcia planuje się wsparcie miejsc i obiektów w zakresie pełnienia funkcji społecznych. Odpowiednie przygotowanie obszarów spędzania czasu wolnego może być jednym z czynników podnoszących jakość i atrakcyjność życia mieszkańców. Niezwykle istotne dla rozwoju kapitału społecznego jest nawiązywanie różnorodnych relacji między mieszkańcami oraz budowanie na tej bazie współdziałania, szczególnie w grupie seniorów i młodzieży (w tym wsparcie międzypokoleniowe). Podjęte działania w ramach tego przedsięwzięcia będą miały na celu umożliwienie społeczności lokalnej obszaru LGD dostępu do obiektów publicznych, które będą mogli wykorzystywać do celów kulturalnych, edukacyjnych, społecznych i rozrywkowych. Wyniki przeprowadzonych metod partycypacyjnych pokazały, że przestrzeń czasu wolnego jest dla respondentów niezwykle ważna, a jednocześnie wciąż ofert ta jest za skromna. Poza samą modernizacją / remontem obiektów istotne jest tu również dostosowanie tychże obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (w tym obiektów administracji publicznej oraz dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego). Powstała w ten sposób infrastruktura będzie stanowić miejsca, z których będą korzystać osoby w niekorzystnej sytuacji, w tym m.in. kobiety, młodzież do 25 roku życia, osoby 60+. Wsparcie w zakresie infrastruktury czasu wolnego może dotyczyć zarówno obiektów kulturowych jak i turystycznych, o ile będzie dotyczyło grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do organizacji pozarządowych, instytucji kultury i JSFP. Przedsięwzięcie skierowane jest do przedstawicieli społeczności lokalnej w tym w szczególności osób z grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami). Preferowane będą projekty przeciwdziałające wykluczeniu i zapewniające dostępność do usług i obiektów osób z niepełnosprawnościami.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
460 000,00	organizacje pozarządowe, instytucje kultury JSFP	konkurs
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji w ramach infrastruktury czasu wolnego		
Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami		

Liczba operacji realizujących koncepcję Smart Village

Wskaźniki rezultatu

R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie

*** Przedsięwzięcie 1.3 Wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.**

Lider to osoba lub organizacja przewodząca, stojąca na czele danej grupy, wskazuje drogę i angażuje innych do osiągnięcia celów. Liderzy życia publicznego i społecznego pełnią niezwykle ważną funkcję w:

- * informowaniu mieszkańców o podejmowanych działaniach, możliwości włączenia się, wynikach itd.,
- * organizacji i moderowaniu spotkań, zachęcenia mieszkańców do udziału, budowania klimatu współpracy,
- * tworzeniu zasad współpracy, budowania wizji i planowania działań,
- * wdrażania wypracowanych wspólnie rozwiązań przez pozyskanie środków i realizację określonych zadań we współpracy z organizacjami pozarządowymi, instytucjami publicznymi i przedsiębiorcami,
- * budowania/ wspierania partnerstw trójsektorowych.

Obszar LGD charakteryzuje aktywne oraz otwarte na zmiany i ludzi społeczeństwo z dużą liczbą lokalnych liderów i pasjonatów, którzy często stoją na czele organizacji pozarządowych i grup nieformalnych działających w regionie. W naszej społeczności lokalnej LGD jest dużo osób posiadających takie cechy jak:

- * dobra znajomość lokalnego środowiska,
- * umiejętność przyciągnięcia mieszkańców i zarażenia ich pasją do działania,
- * zaufanie społeczne,
- * komunikatywność i umiejętność budowania dobrych i trwałych relacji między różnymi środowiskami i grupami społecznymi,
- * zdolności organizacyjne.

Osobom tym brakuje jednak odpowiedniej wiedzy i doświadczenia z zakresu organizowania życia społecznego w swoich miejscowościach, przeszkolenia, nabycia praktyki i wiedzy, aby przejąć rolę lidera lokalnego. Dlatego też wsparcie będzie obejmowało warsztaty i szkolenia oraz promocję dobrych praktyk z zakresu funkcji i działania lidera. Otrzymując odpowiednie środki i przestrzeń do działania, mogą się stać organizatorami życia społecznego i kulturalnego w swoich miejscowościach. Podejmowane w ramach realizacji LSR działania edukacyjne skierowane do lokalnych liderów pozwolą na odpowiednie ich przygotowanie do pełnienia roli animatorów we wsiach, czyli osób prowadzących zajęcia integrujące mieszkańców i pobudzające ich do działania. Jest to zgodne z ogólnokrajowym trendem promowania i wspierania budowania lokalnych więzi i wspólnot.

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie operacji własnej ukierunkowanej na edukację liderów lokalnych. Operacja jest skierowana do grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji lub wpływa na niwelację problemów z jakimi się borykają.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
8 000,00	LGD	operacja własna
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na edukację liderów życia publicznego i społecznego		
Wskaźniki rezultatu		
R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom		

*** Przedsięwzięcie 1.4 Rozwój małej infrastruktury publicznej służącej integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych.**

Mała infrastruktura publiczna stanowi integralną część infrastruktury wiejskiej, służy utrzymaniu czystości oraz występuje w funkcji rekreacyjnej i umożliwia podejmowanie aktywności fizycznych. Dodatkowo, niektóre elementy małej architektury wiejskiej pełnią funkcje zabezpieczająco – ochronne. Mała infrastruktura publiczna jest narzędziem do kształtowania stylistyki krajobrazu wiejskiego i wpływa na wizualny odbiór przestrzeni publicznej. Jej design może

z jednej strony zachęcać do odpoczynku i relaksu, a z drugiej motywować do troski o utrzymywanie porządku czy też dobrego stanu zdrowia. Co istotne mała infrastruktura publiczna pomaga w organizacji przestrzeni i pozytywnie wpływają na komfort mieszkańców. Warto mieć na uwadze, że mała architektura często wyznacza miejsca społecznych kontaktów i sprzyja podejmowaniu towarzyskich interakcji. W ramach przedsięwzięcia będą prowadzone działania skierowane do osób w niekorzystnej sytuacji, które zagrożone są wykluczeniem społecznym w szczególności do seniorów i osób młodych do 25 roku życia. Umożliwienie im dostępu do miejsc integracyjnych oraz stworzenie pod ich kątem infrastruktury publicznej przyczyni się do ich zaktywizowania i włączenia w życie społeczne. Efekty przedsięwzięcia mają pozytywnie wpływać na styl życia mieszkańców LGD.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. JSFP, organizacji pozarządowych, osób fizycznych.

Przedsięwzięcie obejmuje realizację jednego projektu grantowego z zakresu rozwoju małej infrastruktury służącej aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych. Preferowane będą projekty, w których operacja jest skierowana do grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji lub wpływa na niwelację problemów, z jakimi się borykają.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
208 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne	konkurs, projekt grantowy
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji dotyczących miejsc integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych		
Wskaźniki rezultatu		
R.42 Promowanie włączenia społecznego		

* **Przedsięwzięcie 1.5 Wzrost kompetencji młodzieży i kompetencji cyfrowych seniorów.**

Młodzi ludzie stanowią duży potencjał obszaru LGD. Ich wiedza i umiejętności są niezwykle cenne na rynku pracy. Jednakże, aby młody człowiek mógł osiągnąć sukces na rynku czy w życiu osobistym musi posiadać szereg rozwiniętych kompetencji. Rozwijanie wszelkiego rodzaju kompetencji u ludzi młodych jest niezwykle ważna ze względu na to, aby młodzież sprostała wyzwaniom i trudnościom w gwałtownie zmieniającym się świecie. Dynamika zmian politycznych, demograficznych, społecznych i ekonomicznych we współczesnym świecie utrudnia dorastanie młodych ludzi i warto podejmować wszelkie działania zmierzające do zapewnienia dobrego startu w dorosłe życie. W ramach realizacji operacji zaplanowano działania mające na celu podniesienie kompetencji młodzieży w zakresie wyboru drogi zawodowej i wejścia na rynek pracy. Działanie będzie realizowane w oparciu o Innowacyjne elektroniczne narzędzie diagnostyczne do badania predyspozycji oraz umiejętności uczniów i Grę "Poznaj Rynek Pracy". LSR otrzymało zaświadczenie o innowacyjności tego produktu. Narzędzie zostanie przekazane szkołom, które będą brały udział w projekcie. Dodatkowo odbędą się szkolenia dla nauczycieli z wykorzystania elektronicznego narzędzia diagnostycznego do badania predyspozycji oraz umiejętności uczniów oraz gry. Narzędzie i gra zostaną przekazane szkołom i będzie wykorzystywane po zakończeniu realizacji projektu. Narzędzie i Gra zostały stworzone przez Polską Fundację Ośrodków Wspomagania Rozwoju Gospodarczego OIC Poland w Lublinie, z którą LGD nawiązało współpracę. Narzędzia są nowe i nie były jeszcze wykorzystywane zwłaszcza na obszarze wdrażania LSR (oświadczenie o innowacyjności wydane przez PFOWRG OIC Poland).

Kompetencje cyfrowe, obok czytania, pisania, umiejętności matematycznych i językowych, stanowią zespół fundamentalnych umiejętności współczesnego człowieka. Kompetencje cyfrowe to harmonijna kompozycja wiedzy, umiejętności i postaw umożliwiających życie, uczenie się i pracę w społeczeństwie cyfrowym, tj. społeczeństwie wykorzystującym w życiu codziennym i pracy technologie cyfrowe. Badania GUS z 2018 roku wykazują, iż kompetencje cyfrowe osób starszych są niskie, natomiast przyspieszająca cyfryzacja pociąga za sobą konieczność prowadzenia działań edukacyjnych w tym zakresie. Edukacja cyfrowa seniorów może nieść dla nich – a także dla osób z ich otoczenia – korzyści w wielu sferach życia: komunikacji i utrzymania relacji, zdrowia i opieki, a także rozwoju i wypoczynku oraz aktywności konsumenckiej. Co ważne, umiejętność korzystania z komputera, telefonu bądź komunikatorów i aplikacji mobilnych

umożliwiają seniorom nie tylko utrzymanie kontaktu, czy rozwój zainteresowań, lecz budują też ich pewność siebie, satysfakcję oraz poczucie podążania z duchem czasu. W ramach przedsięwzięcia będzie realizowany projekt grantowy „E-włączenie seniorów”. Z przeprowadzonych konsultacji wynika, że zadania w tym zakresie nie były realizowane na obszarze wdrażania LSR. Celem operacji jest przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu i jego skutkom wśród osób starszych. Projekt będzie dotyczył edukacji cyfrowej (szkolenia na komputerach, tabletach i smartfonach, z naciskiem na narzędzia komunikacji i korzystanie z e-usług). Dzięki temu seniorzy będą lepiej funkcjonowali w społeczeństwie i włącza się w życie społeczne i publiczne w tym w działania LGD.

Przedsięwzięcie obejmuje realizację projektu grantowego oraz konkursu – operacji w partnerstwie.

Przedsięwzięcie skierowane jest do podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. JSFP, organizacji pozarządowych. Przy wyborze projektów do realizacji duży nacisk położony zostanie na premiowanie projektów realizowanych w partnerstwie przez podmioty z obszaru LGD oraz zastosowane będą kryteria preferujące innowacyjny charakter projektów polegający na wdrożeniu na obszarze objętym LSR nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesów produkcyjnych. Kryterium preferuje operacje, w których przewidziano udział w inicjatywach (szkolenia/warsztaty/zajęcia/wydarzenia/spotkania tematyczne) osób z większego obszaru LSR.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
70 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe	projekt grantowy, konkurs (operacja w partnerstwie)
Wskaźniki produktu		
Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji mających na celu wzrost kompetencji młodzieży i seniorów		
Liczba przedsięwzięć adresowanych do ludzi młodych i seniorów		
Liczba operacji realizowanych w partnerstwie		
Wskaźniki rezultatu		
R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom		

* **Przedsięwzięcie 1.6 Moja inteligentna wieś.**

Zgodnie z wynikami partycypacji społecznej oraz diagnozy obszaru LGD wymaga on ciągłych inwestycji. Konsultacje z mieszkańcami wskazały, że społeczeństwo lokalne potrzebuje zwiększonej integracji wobec celów związanych z rozwojem swoich miejscowości oraz samodzielnym rozwiązywaniem problemów. Konieczne jest zintegrowanie społeczności i stworzenie lokalnych partnerstw oraz nauka współpracy, co doprowadzi do wzrostu świadomości mieszkańców o istniejących problemach i sposobach ich rozwiązania. Podjęto zatem decyzję o skierowaniu środków w ramach dwóch projektów grantowych na stworzenie koncepcji Smart Villages. Aktualnie obszary wiejskie zmagają się z problemami: starzenia się społeczeństwa, odpływ młodych ludzi, zaniku podstawowych usług oraz braku wystarczających środków na inwestycje. Jednym z rozwiązań wydaje się być koncepcja Smart Villages, której elementy mogą skupiać się na działaniach lokalnych - oparta jest na potrzebach i potencjale danego obszaru. Koncepcja bazuje na połączeniu nowoczesnych narzędzi i technologii dla polepszenia jakości życia oraz podniesienia standardu usług publicznych dla obywateli przy lepszym wykorzystaniu zasobów oraz mniejszym wpływie na środowisko.

Przedsięwzięcie obejmuje realizację projektu grantowego. Przedsięwzięcie skierowane jest do podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, osoby fizyczne. Preferowane będą projekty objęte oddolnymi koncepcjami inteligentnych wsi (Smart Village), które otrzymają dodatkowe punkty przy ocenie wniosków. Preferowane będą operacje, które będą realizowane nie dłużej niż 12 miesięcy od daty podpisania umowy na wsparcie.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
8 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, osoby fizyczne	projekt grantowy
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych projektów dotyczących opracowania koncepcji Smart Village		

Liczba projektów innowacyjnych
Wskaźniki rezultatu
R-40 Inteligenta przemiana gospodarki wiejskiej

*** Przedsięwzięcie 1.7 Realizacja działań dotyczących zachowania dziedzictwa kulturowego wsi.**

Cennym zasobem obszaru LGD są walory kulturowe oraz zasoby dziedzictwa kulturowego. Uczestnictwo w kulturze jest ważnym elementem stylu życia, a pośrednio wpływa pozytywnie na rozwiązywanie wielu problemów społecznych. Dlatego też ogromne znaczenie ma wspieranie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi zarówno materialnego jak i niematerialnego, szczególnie że na tych obszarach często dostęp do kultury i oferty kulturalnej jest utrudniony. Istotne jest nie tylko zapewnienie infrastruktury w postaci świetlic wiejskich i klubów, ale również animacja działalności takich miejsc przez lokalnych liderów i animatorów, którzy zorganizują i poprowadzą odpowiednie zajęcia. Szczególnie ważne jest wspieranie aktywności młodzieży, która jest na etapie poznawania siebie i rozwijania swoich zainteresowań, co może zaprocentować w przyszłości, ale również osób starszych, które swoją działalnością mogą przyczynić się do rozwoju obszaru LGD.

Przedsięwzięcie realizowane będzie poprzez projekt grantowy. Wśród operacji realizowanych w ramach tego przedsięwzięcia znajdują się m.in.: zakup strojów i wyposażenia dla zespołów kulturalnych i folklorystycznych, wsparcie lokalnej twórczości kulturalnej, organizacja zajęć warsztatowych, rękodzielniczych, muzycznych, plastycznych oraz organizacja wydarzeń związanych z promocją dziedzictwa naturalnego i kulturowego obszaru LGD.

Przedsięwzięcie skierowane jest do podmiotów wskazanych w Wytycznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, osoby fizyczne. Preferowane będą projekty wykorzystujące i promujące zasoby lokalne dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego, oraz operacje skierowane do grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
70 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, osoby fizyczne	projekt grantowy
Wskaźniki produktu		
Liczba organizacji pozarządowych objętych wsparciem		
Liczba wspartych inicjatyw dot. zachowania dziedzictwa kulturowego		
Liczba projektów innowacyjnych		
Wskaźniki rezultatu		
R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie		

*** Przedsięwzięcie 1.8 Aktywizacja ludzi młodych (projekt dodatkowy z innego źródła finansowego)**

Możliwość realizacji celów LSR dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Owocowy Szlak” nie jest uzależniona od jednego źródła finansowania, którym jest EFRROW. Stowarzyszenie LGD, jako podmiot bardzo aktywny w pozyskaniu dodatkowych źródeł finansowania kierunków rozwoju obszaru objętego LSR planuje realizację przedsięwzięć z zakresu aktywizacji osób młodych w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030 (priorytet 2: Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego). Planowane działania w omawianym przedsięwzięciu mają się skupiać na realizacji działań włączających osoby z grup o specjalnym znaczeniu dla obszaru LSR w aktywne życie społeczne, budowaniu atrakcyjności wolontariackiej wśród mieszkańców, a w szczególności ludzi młodych oraz działań na rzecz Młodzieżowej Rady LGD.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
Poza wsparciem z EFRROW	LGD	konkurs
Wskaźniki produktu		

Liczba operacji wspartych w ramach funduszy poza wsparciem RLKS

Wskaźniki rezultatu

-

Pełne zestawienie dla całego celu 1 prezentujące przedsięwzięcia, grupy docelowe, sposób realizacji, wskaźniki i budżet zostało zaprezentowane w załącznikach do niniejszej LSR. Informacje te w podziale na poszczególne przedsięwzięcia zaprezentowano w niniejszym rozdziale pod każdym opisem przedsięwzięcia.

Cel 2. Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska.

Cel drugi zakłada poprawę jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, i kulturowej skierowanej do mieszkańców i turystów. Atrakcyjność obszaru jest głównym czynnikiem analizowanym przy ocenie możliwości rozwoju funkcji turystycznej. Wpływ na nią mają m.in.: walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe. Równie istotne jest zapewnienie potencjalnym turystom dostępu do szeregu usług z zakresu turystyki i zagospodarowania turystycznego. Jak wykazały wnioski płynące z działań partycypacyjnych, lokalna społeczność wysoko ocenia dziedzictwo kulturowe oraz środowisko obszaru i uważa je za niezwykle cenne pod kątem rozwoju ważnej dla regionu gałęzi gospodarki tj. turystyki. Według mieszkańców najważniejszą mocną stroną obszaru jest czyste, cenne przyrodniczo środowisko z bogactwem obszarów chronionych i czystych wód sprzyjających rozwojowi turystyki oraz produkcji wysokiej jakości żywności. Na obszarze oddziaływania LSR wykazano duży potencjał do rozwoju turystyki wiejskiej, aktywnej i rekreacyjnej, który powinien opierać się na zrównoważonym wykorzystaniu walorów przyrodniczych (cenne przyrodniczo obszary i wysoka lesistość obszaru) i kulturowych (obiekty zabytkowe, tradycje i produkty lokalne).

Potencjał turystyczny obszaru należy wzmacniać poprzez wykorzystanie już istniejącej oferty turystycznej (Ekomuzeum) oraz jej rozbudowę, rozwój działalności gospodarczej w zakresie turystyki, rekreacji, wypoczynku oraz działalności pozarolniczej w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Z uwagi na to, iż obszar oddziaływania LSR posiada przede wszystkim potencjał do rozwoju turystyki wiejskiej, niezwykle istotne jest poszerzenie oferty agroturystycznej i zagród edukacyjnych poprzez wsparcie zwłaszcza rolników prowadzących małe gospodarstwa rolne. Takie podejście umożliwi tej grupie (zidentyfikowanej, jako grupa w niekorzystnej sytuacji) zdywersyfikowanie źródeł dochodu. Idealnym uzupełnieniem do rozwoju agroturystyki jest promocja wysokiej jakości produktów lokalnych i kuchni regionalnej, które tym samym podnoszą świadomość z zakresie zdrowej żywności.

Istotne dla podniesienia atrakcyjności obszaru jest również poszerzenie oferty turystycznej opartej na zrównoważonym wykorzystaniu walorów środowiska przyrodniczego i jego ochronie, przy jednoczesnym uwzględnieniu unikatowości dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny oraz promocji tych walorów wśród mieszkańców regionu jak i potencjalnych turystów. Turystyka na terenach wiejskich, w przeciwieństwie do turystyki masowej oferowanej przez przemysł turystyczny, stwarza możliwość bliskiego kontaktu z przyrodą, poznania lokalnej kultury i zwyczajów, korzystania ze zdrowej żywności o znanym pochodzeniu, itp. W tym znaczeniu praktycznie realizowana turystyka zrównoważona powinna zaspokoić bieżące potrzeby zarówno turystów, jak i osób zamieszkujących obszar LGD, zapewniając przy tym przyszłe możliwości rozwoju. Turystyka zrównoważona jest ogromną szansą rozwoju polegającą na zintegrowaniu lokalnego środowiska w kontekście mieszkańców i przyczynia się do umocnienia więzi kulturowych i tradycji. Przedstawione powyżej założenia drugiego Celu Strategicznego skonkretyzowano sześcioma przedsięwzięciami:

*** Przedsięwzięcie 2.1 Rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie turystyki, rekreacji i wypoczynku.**

Dużym bogactwem jest potencjał przyrodniczo-kulturowy obszaru, którego udostępnienie turystom w sposób przemyślany i kontrolowany może przyczynić się do wzrostu gospodarczego obszaru oraz podniesienia świadomości ekologicznej zarówno turystów, jak i lokalnej społeczności. Dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa kultury, w tym produktów lokalnych i walorów przyrodniczych możliwe będzie wprowadzanie na rynek konkurencyjnych i unikatowych produktów turystycznych. Jednakże walory i atrakcje turystyczne nie są jedynymi elementami wpływającymi na rozwój sektora turystycznego. Do rozwoju turystyki niezbędne jest istnienie atrakcyjnej komercyjnej infrastruktury turystycznej w postaci bazy gastronomicznej i noclegowej, różnorodnych atrakcji, takich jak oferty zorganizowanego aktywnego

wypoczynku, wycieczki tematyczne, wypożyczalnie sprzętu czy usługi okołoturystyczne (rehabilitacyjne, kosmetyczne itp.). Aktualnie w województwie lubelskim, jak i w całej Polsce, dostrzegalna jest duża konkurencja wśród przedsiębiorców w zakresie nowych atrakcji turystycznych, skierowanych do różnych grup wiekowych. W ramach niniejszego przedsięwzięcia wspierane będzie zakładanie nowych przedsiębiorstw, jak i rozwijanie istniejących w branży turystycznej i tworzenie nowych atrakcyjnych produktów i usług dla turystów. Mając na uwadze powyższe czynniki preferowane będą przedsięwzięcia, które swoim zakresem będą wspierać przedsiębiorstwa uzupełniające ofertę turystyczną obszaru LGD.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do podmiotów wskazanych w Wytocznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. przedsiębiorcy.

Preferowane będą przedsięwzięcia, które zakładają wykorzystanie i promocję zasobów lokalnych dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego oraz przedsięwzięcia zakładające zastosowanie rozwiązań infrastrukturalnych sprzyjających poprawie dostępności do usług i obiektów osób z niepełnosprawnościami i zakładające zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska lub przeciwdziałających zmianom klimatu, o charakterze infrastrukturalno – technicznym.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
330 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. przedsiębiorcy	konkurs
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstw		
Liczba operacji ukierunkowanych na przedsiębiorczość		
Wskaźniki rezultatu		
R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich		

*** Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój działalności pozarolniczej w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.**

W ostatnich latach zauważalny staje się nowy sposób podróżowania i spędzania urlopu, tzw. „slow tourism” – „zwolnienie tempa podróży”, który zakłada wypoczynek w mniej popularnych miejscach, gdzie nie spotyka się tłumów turystów, skoncentrowany jest na działaniach zgodnych z harmonią przyrody i jest powiązany z wysoką świadomością ekologiczną. Niezwykle ważną rolę w tej formie wypoczynku odgrywa kultura, jedzenie – w tym regionalne potrawy bazujące na lokalnych produktach, ludzie - mieszkańcy, dziedzictwo kulturowe i przyroda. Slow tourism jest ściśle powiązany z promocją danego regionu. W zagadnienie to świetnie wpisuje się rozwój agroturystyki, która również staje się niezwykle popularną formą odpoczynku od miejskiego zgiełku. Chodzi tu zarówno o pobyt blisko przyrody, jak i możliwość poznania kultury, kuchni czy aktywności oraz pracy lokalnej społeczności. To coś, czego trudno uświadczyc w wielkim hotelu, za to łatwo w agroturystyce. Coraz większą popularność zdobywa także agroturystyka, w której turysta może bezpośrednio doświadczyć wiejskiego życia. Możliwość przyjrzenia się hodowli zwierząt, domowe, ekologiczne jedzenie, a nawet i warsztaty związane z typowo wiejskimi zajęciami mogą stanowić dodatkowy walor. Tu rozszerzeniem oferty jest powstawanie zagród edukacyjnych skierowanych przede wszystkim do rodzin z dziećmi oraz zorganizowanych grup wycieczkowych. Trend ten przy odpowiednim wykorzystaniu i różnicowaniu działalności gospodarstw daje szansę na dywersyfikację źródeł dochodu w małych gospodarstwach rolnych, których produkcja rolna nie pozwala na godne utrzymanie rodziny. Obszar LGD „Owocowy szlak” to okolica bogata w walory wizualne i turystyczne, która może przyciągnąć turystów z najbardziej odległych zakątków Polski.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do podmiotów wskazanych w Wytocznych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi m.in. rolnik prowadzący małe gospodarstwo rolne lub domownik, osoba fizyczna, istniejąco gospodarstwo, zagroda edukacyjna.

Preferowane będą przedsięwzięcia skierowane do grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz zakładające zastosowanie rozwiązań infrastrukturalnych sprzyjających poprawie dostępności do usług i obiektów osób z niepełnosprawnościami. Preferowane będą również przedsięwzięcia, w których obiekt znajduje się w sieci Ekomuzeum

Lubelszczyzny, lub na skutek projektu dołączy do sieci. Preferowane będą przedsięwzięcia mające na celu Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
160 000,00	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. rolnik prowadzący małe gospodarstwo rolne / domownik, osoba fizyczna, istniejące gospodarstwo, zagroda edukacyjna	konkurs
Wskaźniki produktu		
Liczba wspartych małych gospodarstw rolnych		
Wskaźniki rezultatu		
R39 Rozwój gospodarki wiejskiej		

* **Przedsięwzięcie 2.3 Ekomuzeum Lubelszczyzny.**

Produkt sieciowy Ekomuzeum Lubelszczyzny powstał w 2013 roku, jako elekt projektu realizowanego w partnerstwie przez trzy lokalne grupy działania. Obecnie istnieje 31 obiektów użytkowników sieciowego produktu Ekomuzeum Lubelszczyzny, w tym 17 punktów znajduje się na obszarze LGD „Owocowy Szlak”. Tworzą one sieć niezwykłych atrakcji turystycznych utworzonych z inicjatywy lokalnych społeczności i prezentowanych turystom przez samych mieszkańców. Oferta turystyczna Ekomuzeum Lubelszczyzny adresowana jest do wszystkich, którzy chcą poznać tradycje lubelskiej wsi. Aby stworzyć kompleksowy, innowacyjny i markowy produkt potrzebne jest zgodne zaangażowanie wielu podmiotów prywatnych i samorządowych. Jak pokazuje doświadczenie, jest to trudne zadanie dla społeczności lokalnych i wymaga stworzenia odpowiedniej strategii działania, konsekwentnej jej realizacji oraz poniesienia często relatywnie dużych kosztów. W ramach przedsięwzięcia planuje się przeprowadzenie inwentaryzacji obszaru LGD i rozbudowania oferty Ekomuzeum poprzez dołączenie nowych obiektów. Aby zainteresować potencjalnego odbiorcę należy włożyć wiele wysiłku i pracy nie tylko w przygotowanie koncepcji, ale i samo zaplanowanie działań oraz ich późniejszą realizację i promocję. Dlatego też zakłada się podjęcie działań zmierzających do przygotowania nowej promocji oferty (m.in. materiały promocyjne, paszporty, gadżety, film promocyjny). Duże znaczenie dla rozwoju ma również praca nad stałym rozwojem kompetencji gestorów Ekomuzeum poprzez prowadzenie szkoleń. Powyższe przedsięwzięcie stanowi zarówno kontynuację poprzedniego projektu jak również jego unowocześnienie w oparciu o doświadczenia zdobyte od partnerów z spoza obszaru LGD. Projekt ma być realizowany w formie partnerstwa.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursu, skierowanego do gestorów Ekomuzeum i partnerów spoza obszaru LGD.

Przy wyborze projektów do realizacji duży nacisk położony zostanie na premiowanie projektów realizowanych partnersko z podmiotem spoza obszaru LGD. Premiowanie będzie miało charakter dodatkowych punktów przy ocenie wniosków. Preferowane będą przedsięwzięcia skierowane do grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz zakładające zastosowanie rozwiązań infrastrukturalnych sprzyjających poprawie dostępności do usług i obiektów osób z niepełnosprawnościami. Znaczenie będzie miała również istotność wsparcia, operacja będzie miała wpływ na rozwiązywanie problemów obszaru objętego LSR wskazanych w rozdziale II i IV.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
20 000,00	Partnerzy spoza obszaru LGD, gestorzy Ekomuzeum Lubelszczyzny	konkurs
Wskaźniki produktu		
Liczba zawartych partnerstw „zewnętrznych” w ramach LSR		
Liczba projektów zrealizowanych partnersko		
Wskaźniki rezultatu		
R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom		

* **Przedsięwzięcie 2.4 Promocja atrakcji turystycznych „Zwiedzaj lokalnie”.**

Każdy obszar posiadający predyspozycje do rozwoju turystyki powinien być odpowiednio promowany, dzięki czemu potencjalni turyści mogą dowiedzieć się o występujących na nim atrakcjach i ofercie lokalnych przedsiębiorstw. Podstawową rolą działań promocyjnych jest uświadomienie turystom oraz potencjalnym inwestorom walorów i możliwości danego obszaru. Do celów najbardziej pożądanym należą: wzrost świadomości turystów dotyczącej istnienia regionu, przekonywanie o walorach regionu, podnoszenie użyteczności oferty regionu, kształtowanie tożsamości i pozytywnego wizerunku regionu i przyciąganie do regionu większej liczby turystów i inwestorów. W dzisiejszych czasach bardzo ważnym narzędziem promocji jest Internet, do którego dostęp ma coraz większa grupa społeczeństwa, również osób w starszym wieku, co daje możliwość aktywizacji tej grupy społecznej. Coraz istotniejsze staje się również zapewnienie interakcji z odbiorcą i umożliwienie wyrażenia opinii i oceny po skorzystaniu z oferty. Przedsięwzięcie realizowane będzie przez LGD w formie operacji własnej, która zakłada stworzenie aplikacji „Zwiedzaj Lokalnie”, która będzie dostępna na urządzeniach mobilnych. Dzięki aplikacji będzie można przeglądać atrakcje turystyczne obszaru LGD. W aplikacji będzie dostępna mapa umożliwiająca nawigację po atrakcjach turystycznych regionu LGD. Będą one zebrane w postaci listy, a użytkownicy będą mogli dokonywać ich oceny. Dzięki aplikacji będzie można zaplanować wycieczki po regionie. Dostępne będą również gry terenowe zwane przygodami, które będą wzbogacone technologią rozszerzonej rzeczywistości widzianą na ekranie smartfonu. W proces tworzenia aplikacji zostanie włączona społeczność lokalna w tym grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Realizacja projektu pozwoli na włączenie osób wykluczonych, które z przyczyn np. niepełnosprawności, ubóstwa czy braku komunikacji nie mogą sobie pozwolić na rzeczywiste zwiedzanie regionu. Osoby te będą mogły w sposób wirtualny zwiedzić region i nabyć o nim wiedzę. Przedsięwzięcie jest innowacyjne na obszarze LGD, ponieważ aplikacja jest nowym rozwiązaniem organizacyjnym. Tworzyć będzie spójną bazę atrakcji turystycznych i sieciować usługodawców w branży turystycznej i uzupełniającej sektor turystyczny.

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie operacji własnej ukierunkowanej na realizację działań z zakresu wspólnej promocji oferty atrakcji turystycznych „Zwiedzaj lokalnie”. Przy wyborze projektów zastosowane będą kryteria preferujące innowacyjny charakter projektów polegający na wdrożeniu na obszarze objętym LSR nowych lub znacząco udoskonalonych produktów, usług lub procesów produkcyjnych. Preferowane będą przedsięwzięcia skierowane do grup osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji oraz zakładające zastosowanie rozwiązań infrastrukturalnych sprzyjających poprawie dostępności do usług i obiektów osób z niepełnosprawnościami.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
6 000,00	LGD	operacja własna
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji w zakresie promocji obszaru LGD		
Liczba stworzonych aplikacji internetowych dotyczących zasobów obszaru LGD		
Wskaźniki rezultatu		
R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom		

* **Przedsięwzięcie 2.5 Promocja produktów lokalnych i kształtowanie świadomości z zakresie zdrowej żywności.**

Podobnie jak promocja regionu niezwykle ważna jest również promocja produktów lokalnych, które z czasem mogą stać się wizytówką i wyróżnikiem regionu, a nawet jednym z głównych powodów wyboru danego obszaru, jako celu podróży potencjalnego turysty. Niedostateczny marketing i brak dostępności produktów lokalnych zarówno dla mieszkańców jak i dla turystów odwiedzających obszar LGD, sprawia że nie są one rozpoznawalne. Dodatkowe zagrożenie stanowią sklepy wielkopowierzchniowe ze swoimi tańszymi towarami, często o niższej jakości. Ważne jest więc podjęcie działań zmierzających do wykreowania wspólnej marki produktu lokalnego, co pozwoli na skuteczną promocję oraz stworzy szanse na wzmocnienie wizerunku regionu oraz jego wyróżnienie spośród innych. Nowoczesna gospodarka wiejska oparta o lokalne zasoby odnosi się przede wszystkim do wykorzystywania potencjału kulturowego obszaru w postaci tradycyjnych produktów lokalnych, które licznie występują na obszarze LGD. Monofunkcyjność obszarów wiejskich oraz niska opłacalność produkcji rolnej powoduje, że wielu mieszkańców tych terenów utrzymujących się w głównej mierze z rolnictwa

boryka się z problemami finansowymi. Wynika to również z niedostatecznego wykorzystania zasobów rolnictwa, specjalizującego się od lat w uprawie owoców i warzyw. Dużą szansą dla rozwoju przedsiębiorczości, a tym samym zwiększenia dochodowości osób związanych z sektorem rolno - spożywczym na obszarze LGD jest wykorzystanie silnie zakorzenionych tradycji przetwórstwa owocowo – warzywnego w regionie, co sprzyja podejmowaniu działalności przetwórczej opartej o lokalne zasoby pochodzące z rolnictwa. Tego typu działalności sprzyja promocja polskiego rolnictwa i produktów tradycyjnych oraz świadomość społeczeństwa dotycząca zdrowej żywności. Dlatego tak istotne jest wspieranie w ramach LSR działań przyczyniających się do wprowadzania na rynek produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa, które przy wykorzystaniu odpowiednich mechanizmów promocyjnych, mogą znaleźć dla siebie znaczącą niszę na rynku. Szansą dla producentów lokalnej, tradycyjnej i regionalnej żywności jest trend powrotu do naturalnych produktów. Coraz więcej konsumentów poszukuje tradycyjnych i regionalnych produktów żywnościowych, wyrobów wysokiej jakości, które są przeciwieństwem masowej produkcji. Rozwój produktów lokalnych jest korzystny zarówno ze względów środowiskowych, z uwagi na wykorzystywanie naturalnych zasobów środowiska, jak i gospodarczych, co z kolei wiąże się z powstawaniem nowych firm, zwiększonym dochodem mieszkańców, wzrostem podatków dla gmin i rozruchem lokalnej gospodarki na terenach wiejskich.

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie operacji własnej ukierunkowanej na organizowanie szkoleń i warsztatów oraz kształtowanie świadomości w zakresie zdrowej żywności. W ramach tego przedsięwzięcia zaplanowano działania animacyjne w zakresie promocji dobrych praktyk z zakresu zdrowej żywności. Preferowane będą przedsięwzięcia zakładające wykorzystanie i promocję zasobów dziedzictwa kulinarnego oraz skierowane do grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji lub wpływające na niwelację problemów z jakimi się borykają.

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
10 000,00	LGD	operacja własna, animacja
Wskaźniki produktu		
Liczba zrealizowanych operacji dotyczących promocji produktów lokalnych i kształtowania świadomości w zakresie zdrowej żywności		
Liczba zrealizowanych przedsięwzięć skierowanych do producentów i mieszkańców		
Wskaźniki rezultatu		
R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom		

*** Przedsięwzięcie 2.6 Promocja oferty turystycznej obszaru oraz wzmocnienia gestorów turystyki poza RLKS**

Możliwość realizacji celów LSR dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Owocowy Szlak” nie jest uzależniona od jednego źródła finansowania, którym jest EFRROW. Stowarzyszenie LGD, jako podmiot bardzo aktywny w pozyskaniu dodatkowych źródeł finansowania kierunków rozwoju obszaru objętego LSR oraz posiadający w tym zakresie doświadczenie, planuje realizację przedsięwzięć z zakresu promocji oferty turystycznej obszaru oraz wzmocnienia gestorów turystyki ze środków budżetu państwa dedykowanych Ministrowi Sportu i Turystyki (Priorytet 1 – działania na rzecz rozwoju i promocji turystyki wiejskiej/agroturystyki).

Budżet (w EUR)	Grupy docelowe	Sposób realizacji
Poza wsparciem z EFRROW	LGD	konkurs
Wskaźniki produktu		
Liczba operacji wspartych w ramach funduszy poza wsparciem RLKS		
Wskaźniki rezultatu		
-		

Pełne zestawienie dla całego celu 2 prezentujące przedsięwzięcia, grupy docelowe, sposób realizacji, wskaźniki i budżet zostało zaprezentowane w załącznikach do niniejszej LSR. Informacje te w podziale na poszczególne przedsięwzięcia zaprezentowano w niniejszym rozdziale pod każdym opisem przedsięwzięcia.

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Proces oceny i wyboru operacji jest bardzo ważnym i kluczowym elementem strategii, bo to od jego poprawności zależy powodzenie w realizowanych działaniach. Procedury i kryteria zostały opracowane w oparciu o konsultacje społeczne oraz w oparciu o przepisy unijne i krajowe. Strategia będzie realizowana poprzez działania dotyczące następujących typów operacji:

- * operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW,
- * projekty grantowe,
- * operacje własne LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest LGD).

Podczas prac ze społecznością powstały procedury wyboru operacji dla każdego typu operacji oraz kryteria wyboru dla każdego celu ogólnego. Dodatkowo w Regulaminie opisano zasady postępowania w całym procesie od podjęcia decyzji o ogłoszeniu konkursu do rozpatrywania odwołań i protestów, w przypadku projektów grantowych, aż po rozliczenie i kontrolę. W trakcie opracowywania rozwiązań formalnych dbano przede wszystkim o zgodność zapisów z przepisami obowiązującymi dla RLKS oraz przepisami szczegółowymi dla poszczególnych EFSI, a także dopasowanie ich do specyfiki obszaru objętego LSR. Przyjęte rozwiązania formalno-instytucjonalne zostały skonstruowane w taki sposób, aby umożliwiały sprawny i transparentny wybór operacji w oparciu o zdefiniowane problemy i ich rozwiązania. Organem odpowiedzialnym za ocenę i wybór operacji jest Rada, którą powołuje Walne Zebranie członków spośród członków LGD. Członków Rady rekomenduje Zarząd LGD. Nadrzędną jest zasada, że przedstawiciele poszczególnych sektorów i ewentualnych grup interesów nie mają w Radzie więcej niż 49% głosów. Zasady pracy Rady podczas oceny i wyboru operacji, zapewniające obiektywizm i wykluczenie z głosowania członków Rady powiązanych z Wnioskodawcami zapisane są w Regulaminie Rady.

W procedurach wskazano sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej – procedury będą zamieszczane na stronie każdorazowo przy ogłoszeniu konkursu. Dodatkowo będą zamieszczone wraz z regulaminem na stałe na stronie LGD w zakładce dokumenty LGD. W Regulaminie i procedurach opisano sposób podejmowania decyzji przez Radę w sprawie wyboru operacji do dofinansowania oraz sposób udokumentowania tej oceny. Zaplanowano również przejrzysty sposób postępowania w sytuacjach rozbieżnych ocen w ramach kryteriów. W tym celu został stworzony dodatkowy organ Rady – Komisja Rady, która będzie rozstrzygała sytuacje sporne. Opisano sposób organizacji naborów wniosków, w tym szczegółowo opisano tryb ogłoszenia wraz z wymaganiami w sprawie ogłoszenia, czas trwania naboru oraz wskazano miejsce składania wniosków.

Opisano udostępnianie protokołów z posiedzeń rady dotyczących oceny i wyboru operacji. W protokołach zawarta będzie szczegółowa informacja o wykluczeniach z podejmowania decyzji poszczególnych członków Rady. Deklaracja poufności i bezstronności, której wzór stanowi załącznik do Regulaminu będzie podpisywana przed oceną każdego naboru wniosków w odniesieniu do poszczególnych operacji. Dodatkowo biuro LGD będzie prowadziło rejestr interesów członków Rady, który będzie uzupełniany przed każdą oceną operacji.

W procedurach określono szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny oraz możliwości i warunki wniesienia protestu wraz z pouczeniem, co protest powinien zawierać i jak powinien zostać skutecznie wniesiony.

Procedury i kryteria opracowano tak, aby były przejrzyste, czytelne dla potencjalnych beneficjentów i niedyskryminujące dla żadnej grupy społecznej.

Dla projektów grantowych stworzono odrębną procedurę szczegółowo opisującą proces wyboru grantobiorców oraz sposób rozliczania, monitorowania i kontrolowania realizacji poszczególnych operacji składających się na projekt grantowy. Dla projektów własnych również stworzono procedurę. Projekty własne będą zrealizowane przez LGD w przypadku, gdy nie będzie beneficjentów zainteresowanych realizacją projektu. Ma to zapewnić bezpieczeństwo w realizacji LSR i osiągnięciu wskaźników.

W procedurach wyboru i oceny operacji zastosowano rozwiązania i zasady gwarantujące prawidłowość przeprowadzonych działań m.in.:

- * zachowanie bezstronności Członków Rady wraz z zapewnieniem zachowania parytetu, aby cały proces pozostawał poza kontrolą pojedynczej grupy,
- * przeprowadzenie oceny i wyboru w określonym i jednolitym terminie dla wszystkich,
- * jawność procesu wyboru, udostępnianie procedur i protokołów z posiedzeń Rady do publicznej wiadomości,
- * możliwość złożenia wyjaśnień, uzupełnień, odwołania się, wniesienia protestu wnioskodawców od niekorzystnych dla nich decyzji rady,
- * wybór najlepszych operacji na podstawie lokalnych kryteriów wyboru

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Kryteria są narzędziem pozwalającym wybrać operacje, które będą realizowały wskaźniki i osiągały założone cele. Kryteria wyboru są załącznikiem do procedur i powstały dzięki współpracy z mieszkańcami podczas konsultacji społecznych oraz zgodnie z wymogami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Kryteria posiadają opisy i definicje oraz wyjaśnienia w przypadku wymagań niezbędnych do spełnienia danego kryterium. Kryteria są mierzalne, a sposób przyznawania punktów jest zero-jedynkowy lub wprowadzono jasną gradację, co pozwoli uniknąć sytuacji rozbieżnych. Kryteria wynikają z diagnozy i bezpośrednio przyczyniają się do wyboru operacji, co pozwala na osiągnięcie celów i wskaźników zawartych w LSR. Zastosowano kryteria sprzyjające aktywizacji ludzi młodych i seniorów, dotyczące innowacyjności, partnerstwa na obszarze LSR i oraz jego granicami oraz ukierunkowanych na wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, a także ukierunkowane na wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji.

Zgodnie z procedurą zmiany kryteriów, przyjęte kryteria mogą zostać zmienione uchwałą przez Walne Zebranie Członków w uzasadnionych przypadkach. Każda zmiana musi zostać poddana konsultacjom społecznym oraz przedstawiona do zaakceptowania SW. Nie dopuszcza się możliwości zmiany kryteriów podczas trwania naboru. Kryteria wyboru operacji uwzględniają ocenę wniosku pod kątem jego innowacyjności oraz inkluzywności. Zastosowanie kryterium innowacyjności jest zgodne z podejściem RLKS oraz wynika z konsultacji społecznych. Wprowadzenie nowych lub udoskonalonych rozwiązań zwiększa bowiem szanse na powodzenie danego przedsięwzięcia. Zastosowanie innowacji i inkluzywności ma się przyczynić do poprawy jakości życia na obszarze LSR, w szczególności grupy osób w niekorzystnej sytuacji uwzględniając fakt, że najbardziej pożądane są w dziedzinach /obszarach problemowych, gdzie dotychczasowe rozwiązania nie zdały egzaminu lub ich efekty niebyły wystarczające by rozwiązać problem.

Innowacyjność w kryteriach oceny

Innowacyjność na obszarze LGD została wskazana jako zmiana mająca na celu wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych w kontekście lokalnym na obszarze objętym LSR. Tak zdefiniowana innowacyjność jest rozpatrywana w odniesieniu do całego obszaru LSR, ale w różnych aspektach i typach projektów. Różne będą też planowane metody wdrożenia zdefiniowanych innowacji.

Skala innowacyjności zastosowana w LSR: preferuje się operacje innowacyjne w skali: miejscowości (minimalna), gminy i obszaru objętego LSR (maksymalna). Zastosowanie innowacyjności odnosi się bezpośrednio do przedsięwzięcia 1.8, 1.1.5 oraz 2.4

- * Przewidziane wykorzystanie w ramach Przedsięwzięcia 1.1.5. metody nauczania skierowane do młodzieży są metodami innowacyjnymi dla obszaru LGD. Tymi metodami są innowacyjne narzędzie diagnostyczne do badania predyspozycji oraz umiejętności uczniów i gra edukacyjna.
- * Innowacja premiowana jest również w Przedsięwzięciach 1.1.6 które dotyczy realizacji koncepcji Smart Villages oraz działania 2.4 dotyczącego wprowadzenia aplikacji „Zwiedzaj lokalnie”. Dzięki aplikacji będzie można przeglądać atrakcje turystyczne obszaru LGD Realizacja projektu pozwoli na włączenie osób wykluczonych, które z przyczyn np. niepełnosprawności, ubóstwa czy braku komunikacji nie mogą sobie pozwolić na rzeczywiste zwiedzanie regionu

Realizacja projektów grantowych

W wyniku procesu partycypacji społecznej i diagnozy potrzeb społecznych na terenie LGD w LSR uwzględniono adekwatne do lokalnych potrzeb różnorodne metody aktywizujące społeczność: koncepcje Smart Village, projekty w partnerstwie, projekty partnerskie i projekty grantowe.

W LSR zaplanowano 5 projektów grantowych (po jednym z przedsięwzięć 1.4, 1.6, 1.7 i 2 z przedsięwzięcia 1.5), w tym w ramach realizacji jednego z nich będzie wspierane tworzenie koncepcji Smart Village. W przedsięwzięciu 1.4. zaplanowany został projekt grantowy z zakresu rozwoju małej infrastruktury służącej aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych. Aby polepszyć sytuację seniorów na obszarze LGD zaplanowany został również w przedsięwzięciu 1.5. projekt grantowy „E-włączenie seniorów” podnoszący kompetencje cyfrowe osób starszych. W ramach tego przedsięwzięcia realizowany będzie też projekt grantowy podnoszący kompetencje ludzi młodych na rynku pracy. Celem tych projektów będzie zatem poprawa sytuacji grup osób w niekorzystnej sytuacji. Odpowiadając na potrzebę ciągłego rozwoju obszarów wiejskich zgłoszonych podczas procesu partycypacji, jak również zwiększenia spójności celów rozwojowych tych obszarów zaplanowane zostały dwa projekty grantowe w ramach Przedsięwzięcia 1.6. w celu stworzenia koncepcji Smart Village. Ostatnim ujętym projektem grantowym jest projekt aktywizujących młodych ludzi (m.in. Młodzieżowa Rada LGD) w ramach przedsięwzięcia 1.7 Procedura przeprowadzania naborów, wyborów oraz realizacji wszystkich projektów grantowych charakteryzuje się wymienionymi we wcześniejszej części rozdziału rozwiązaniami i zasadami gwarantującymi prawidłowość przeprowadzonych działań.

Zaplanowano również 3 operacje własne (przedsięwzięcie 1.3, 2.4, 2.5), a także operację realizowaną w partnerstwie z partnerami z obszaru LGD (przedsięwzięcie 1.5) z zakresu wzmocnienia kompetencji młodzieży i konkurs (przedsięwzięcie 2.3) w którym dodatkowe punkty otrzymają przedsięwzięcia realizowane partnersko – we współpracy z partnerami spoza obszaru LSR, wykraczające poza obszar LGD, obejmujące przeprowadzenie inwentaryzacji, dołączenie nowych obiektów, przygotowanie nowej promocji oferty, przeprowadzenie szkoleń dla gestorów Ekomuzeum Lubelszczyzny.

Rozdział VIII. Plan działania

Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników

Na obszarze LGD „Owocowy Szlak” zaplanowano realizację dwóch celów, które zostały sformułowane podczas szeroko zakrojonego procesu partycypacji społecznej na podstawie analizy potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru a także problemów i potrzeb społeczności lokalnej. Wszelkie działania, które będzie prowadzić LGD będą prowadzić do systematycznej realizacji założeń LSR, celów, przedsięwzięć i przypisanych do nich wskaźników. Terminy naborów oraz ich częstotliwość będą ustalone tak, aby uzyskać wymagane poziomy wskaźników w ramach założonych kamieni milowych (I - do 30 czerwca 2026 r. oraz II - do 31 grudnia 2027 r.).

Podczas całego okresu trwania naborów w biurze LGD prowadzone będzie doradztwo dla beneficjentów. Ponadto będą prowadzone działania animacyjne, mające na celu zaktywizowanie i zachęcenie potencjalnych beneficjentów to skorzystania z możliwości aplikowania. Częstotliwość działań będzie dostosowana do potrzeb wnioskodawców, jednakże działania aktywizacyjne będą bardziej zintensyfikowane w pierwszym okresie wdrażania LSR (czyli w latach 2024-2026). Ich celem jest poinformowanie jak największej liczby potencjalnych beneficjentów, zapoznanie mieszkańców z możliwościami wsparcia w ramach PS WPR 2023-2027 i zaangażowanie społeczności lokalnej do realizacji LSR. Dzięki doświadczeniu z poprzednich okresów programowania jest pewne, że istnieje duża potrzeba szczegółowego informowania beneficjentów o realizacji działań, aby zminimalizować występowanie sytuacji związanych z rezygnacją wnioskodawców już podczas realizacji operacji. W LSR zastosowano różnorodne metody aktywizujące społeczność lokalną poprzez uwzględnienie adekwatnych do lokalnych potrzeb metod realizacji operacji. Dlatego też uwzględniono możliwość realizacji projektów grantowych (przedsięwzięcia: 1.4, 1.5, 1.6, 1.7), projektów realizowanych w partnerstwie przez podmioty z obszaru objętego LSR (przedsięwzięcie 1.5) oraz przygotowanie koncepcji Smart Villages (przedsięwzięcie 1.6). LSR zakłada również realizację przedsięwzięcia we współpracy z partnerami z poza obszaru LGD (2.6). Dodatkowo w przedsięwzięciach:

- * Przedsięwzięcie 1.1 Podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie srebrnej gospodarki oraz usług dla dzieci, młodzieży oraz rodziców.

- * Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury czasu wolnego dla seniorów i młodzieży oraz dostępność+
- * Przedsięwzięcie 1.3 Wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.
- * Przedsięwzięcie 1.4 Rozwój małej infrastruktury publicznej służącej integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych.
- * Przedsięwzięcie 1.5 Wzrost kompetencji młodzieży i kompetencji cyfrowych seniorów.
- * Przedsięwzięcie 1.7 Realizacja działań dotyczących zachowania dziedzictwa kulturowego wsi.
- * Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój działalności pozarolniczej w zakresie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.
- * Przedsięwzięcie 2.3 Ekomuzeum Lubelszczyzny.
- * Przedsięwzięcie 2.4 Promocja atrakcji turystycznych „Zwiedzaj lokalnie”.
- * Przedsięwzięcie 2.5 Promocja produktów lokalnych i kształtowanie świadomości z zakresie zdrowej żywności.

wskazano osoby z grup w niekorzystnej sytuacji (w tym osoby młode i seniorzy), jako preferowanego końcowego beneficjenta.

Harmonogram działań został przygotowany w oparciu o powiązania poszczególnych przedsięwzięć oraz zdolności instytucjonalne potencjalnych wnioskodawców. Założono, że realizacja wszystkich przedsięwzięć potrwa do końca grudnia 2027 r. Potem zaplanowano przeprowadzenie kampanii informacyjnej o zrealizowanych przedsięwzięciach i ich efektach dla obszaru LGD.

Harmonogram osiągania poszczególnych celów (poprzez realizację przedsięwzięć) i przypisanych do nich wskaźników, z którego wynika czas realizacji efektów wdrażania LSR został wskazany w *Formularzu nr 2: Plan działania*, który jest załącznikiem do LSR. Na początek realizacji strategii zaplanowano realizację przedsięwzięcia polegającego na wzmocnieniu programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego. Kolejne nabory i ich kolejność uzależniona jest od działań animacyjnych i uzależniona jest od ustalonego poziomu założonego do osiągnięcia poziomu wskaźników w ramach kamieni milowych. Lokalna Grupa Działania „Owocowy Szlak” ma na uwadze również komplementarność niektórych inwestycji, planując odpowiednio wcześniej nabory na działania infrastrukturalne, dzięki którym powstanie przestrzeń do realizacji operacji miękkich.

Tabela 9. Harmonogram graficzny realizacji poszczególnych przedsięwzięć

Przedsięwzięcia	2024	2025	2026	2027	Przedsięwzięcia	2024	2025	2026	2027	2028	
C1. Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia					C2. Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska.						
Przedsięwzięcie 1.1					Przedsięwzięcie 2.1.						
Przedsięwzięcie 1.2					Przedsięwzięcie 2.2.						
Przedsięwzięcie 1.3					Przedsięwzięcie 2.3.						
Przedsięwzięcie 1.4					Przedsięwzięcie 2.4						
Przedsięwzięcie 1.5					Przedsięwzięcie 2.5.						
Przedsięwzięcie 1.6					Przedsięwzięcie 2.6*						
Przedsięwzięcie 1.7					*poza RLKS						
Przedsięwzięcie 1.8*											
Projekty grantowe	Przygotowanie koncepcji Smart Village				Operacje realizowane w partnerstwie przez podmioty z obszaru objętego LSR			Projekty partnerskie realizowane przez podmioty z obszaru poza LSR			

Źródło: opracowanie własne

W ramach Celu 1. Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia zostało wyznaczonych osiem przedsięwzięć dotyczących rozwoju przedsiębiorczości, wsparcia infrastruktury publicznej, wzmocnienia programów edukacji liderów i kompetencji młodzieży oraz kompetencji cyfrowych seniorów jak również zachowania dziedzictwa kulturowego. Działania przyniosą efekty skierowane do wszystkich mieszkańców ze szczególnym naciskiem na grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Osiągnięcie

wskaźników w ramach tych przedsięwzięć zaplanowano na poziomie 44,99% na połowę 2026 roku. Dla wszystkich operacji z celu 1 zaplanowano osiągnięcie 100% wskaźników do 31.12.2027 roku.

W ramach *Celu 2. Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska* zostało wyznaczonych sześć przedsięwzięć dotyczących rozwoju pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne), rozwoju infrastruktury i promocji turystycznej, promocji produktów lokalnych i kształtowania świadomości w zakresie zdrowej żywności, rozwoju produktu sieciowego Ekomuzeum Lubelszczyzny. Osiągnięcie wskaźników w ramach tych przedsięwzięć zaplanowano na poziomie 87,54% na połowę 2026 roku. Dla wszystkich operacji z celu 2 zaplanowano osiągnięcie 100% wskaźników do 31.12.2027 roku.

Lata bardziej intensywne w zakresie osiągania wskaźników produktu przewiduje się na okres 2025 – 2027.

Osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu zaplanowano zgodnie z terminami określonymi w obowiązujących przepisach programu PS WPR. Poziom i forma dofinansowania dla poszczególnych zakresów operacji jest zgodna z wytycznymi.

Gwarancją sukcesu realizacji LSR będzie stale rosnąca aktywność mieszkańców, połączona ze wsparciem i doradztwem prowadzonym przez biuro LGD. Plan działania, terminy osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu dla poszczególnych celów i przedsięwzięć został przedstawiony w załączniku nr 2 do LSR.

Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR.

Plan działania jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR opisaną w rozdziale VI. *Cele i wskaźniki*. Plan działania zawiera szczegółowy harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu dla przedsięwzięć w określonych przedziałach czasowych, dlatego możliwe było zaplanowanie tzw. kamieni milowych realizacji LSR.

Zaplanowane kamienie milowe:

- * I kamień milowy: do 30 czerwca 2026 r. Wsparcie na wdrażanie LSR zostanie udzielone w wysokości min. 40% wartości sumy środków finansowych na realizację LSR.
- * II kamień milowy: do 31 grudnia 2027 r. Wsparcie na wdrażanie LSR zostanie udzielone w wysokości min. 80% wartości sumy środków finansowych na realizację LSR.

Tabela. Kamienie milowe na osi czasu realizacji LSR

2024	2025	2026	2027	2028	2029
					

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

Finansowanie działań LSR przewidziano z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w zakresie objętym RLKS w Planie Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (jest to bezpośrednie źródło finansowania LSR, jako budżet LSR). Jednak wartość dostępnych środków nie jest wystarczająca na niwelację problemów, z jakimi boryka się obszar LGD „Owocowy Szlak”. Pełniejszą realizację celów LSR zapewni dywersyfikacja źródeł finansowych. W Strategii przewidziano dwa dodatkowe źródła finansowania wykraczające poza RLKS. Jest to wsparcie ze środków programów ministerialnych dedykowanych Ministrowi Sportu i Turystyki oraz środki w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030 (priorytet 2: Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego). Szczegółowe informacje dot. powiązania poszczególnych źródeł z celami LSR zawarto w opisie do przedsięwzięć (rozdział VI). Wybór możliwych źródeł finansowania poza EFRROW został dostosowany do wyników konsultacji społecznych przy opracowywaniu celów i przedsięwzięć. LGD będzie na bieżąco monitorowało harmonogramy ogłaszanych naborów w ramach potencjalnych innych źródeł finansowania. Do ogłaszanych naborów zgodnych z przyjętymi w LSR celami i przedsięwzięciami zostaną przygotowane i złożone wnioski na dofinansowanie.

- * Dla celu 1 LSR planuje realizację przedsięwzięć z zakresu aktywizacji osób młodych w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030 (priorytet 2: Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego).

- * Dla celu 2 LSR planuje realizację przedsięwzięć z zakresu promocji oferty turystycznej obszaru oraz wzmocnienia gestorów turystyki ze środków budżetu państwa dedykowanych Ministrowi Sportu i Turystyki (Priorytet 1 – działania na rzecz rozwoju i promocji turystyki wiejskiej/agroturystyki).

Szczegółowy zarys planu przedstawiają załączniki do strategii jednak warto wspomnieć, że cele Strategii realizowane będą w oparciu o projekty w partnerstwie (krajowym) oraz realizowane w sposób partnerski. LGD umożliwi przyszłym wnioskodawcom zgłaszanie pomysłów na realizację operacji w partnerstwie (zostanie utworzona baza partnerów), weźmie również czynny udział w poszukiwaniu odpowiedniego partnera.

Zarówno w opisach do przedsięwzięć jak i we wskaźnikach widoczne jest ich ukierunkowanie na integrację i animację środowiska młodzieżowego oraz włączenie społeczne seniorów. Istotność tego problemu widoczna jest również w kryteriach wyboru opisach w rozdziale VII. Zastosowane w strategii narzędzia preferencyjne dotyczą całej grupy osób znajdującej się w niekorzystnej sytuacji, w tym również rolników prowadzących działalność rolniczą w małych gospodarstwach rolnych.

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

Gwarancją skutecznego wdrażania przedsięwzięć służących osiągnięciu celów zawartych w LSR jest dysponowanie wiedzą na temat osiąganych postępów w zakresie wdrażanych operacji oraz zdolność do prawidłowego reagowania na pojawiające się różnice pomiędzy przyjętymi założeniami, a uzyskanymi efektami ich realizacji.

Monitoring jest procesem ciągłym, polegającym na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu wdrażania strategii w aspektach: finansowym, rzeczowym, jakościowym i ilościowym. Proces ten służy dostarczaniu informacji dla celów kontroli zarządzania i podejmowania decyzji w sprawie realizacji i aktualizacji strategii.

Ewaluacja to badanie społeczno-ekonomiczne realizowane w celu oceny jakości i efektów prowadzonych działań. Ocena taka dokonywana jest w oparciu o odpowiednie kryteria i ma charakter zaplanowany i okresowy. W sytuacjach kryzysowych i wyjątkowych opracowane przez LGD procedury zakładają również ewaluację doraźną. Najczęściej stosowanymi kryteriami w procesie ewaluacji są: skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość i trafność. W celu przeprowadzenia oceny, ewaluacja posługuje się odpowiednio dobranymi metodami badań społecznych i ekonomicznych. Istotną cechą ewaluacji jest jej użyteczny charakter. Głównym celem badania ewaluacyjnego nie jest bowiem jedynie zwiększanie zasobu wiedzy teoretycznej, ale przede wszystkim poprawianie jakości wdrażanych interwencji.

Proces monitoringu, a później również ewaluacji będzie prowadzony w całym okresie wdrażania LSR (2023-2029), jak również po roku 2029 w celu obserwowania efektów oddziaływania zrealizowanych operacji.

Zasady i procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu zostały opracowane przy udziale i zaangażowaniu społeczności lokalnej.

Zadania w zakresie monitoringu i ewaluacji będą realizowane przez: pracowników Biura LGD, Walne Zebranie Członków LGD i Zarząd LGD. Rekomenduje się również wprowadzenie na wybranych etapach zewnętrznych niezależnych ekspertów.

Tabela 10. Zadania poszczególnych organów i jednostek LGD w zakresie monitoringu i ewaluacji

Pracownicy Biura LGD	Walne Zebranie Członków LGD	Zarząd LGD
Będą przygotowywać raport z dokonanej ewaluacji na każdym etapie przewidzianym w harmonogramie. Raport ten będzie zawierał, w razie takiej potrzeby, rekomendacje dotyczące działań, jakie należałoby podjąć w przypadku zagrożenia dla nieosiągnięcia celów i wskaźników LSR. Następnie raport ten prezentowany będzie Zarządowi LGD i	W trakcie realizacji LSR - Walne Zebranie Członków będzie opiniować propozycje Zarządu w sprawie zmian w LSR w przypadku konieczności ich dokonania dla osiągnięcia celów strategii i zaplanowanych wskaźników. Po realizacji LSR – ocena w zakresie osiągniętych wskaźników, oraz efektów długoterminowych i zakładanych na wstępie korzyści.	W zakresie monitoringu i ewaluacji do kompetencji Zarządu należeć będzie bieżąca ocena efektów wdrażania LSR w trakcie jej realizacji. Ocena będzie dokonywana w oparciu o sprawozdania i raporty Biura LGD przygotowane po przeprowadzonych naborach operacji. Zarząd LGD będzie również oceniał funkcjonowanie Biura LGD i jego pracowników.

<p>Walnemu Zebraniu Członków do zatwierdzenia. Walne Zebranie Członków będzie powierzało Zarządowi LGD wykonanie przyjętych rekomendacji.</p> <p>W ramach monitoringu niezbędne są również bieżące działania zmierzające do oceny efektów wdrażania LSR w trakcie realizacji. W wyniku tych działań również przygotowywane będą sprawozdania lub raporty zawierające rekomendacje w zakresie ewaluacji LSR.</p>	<p>Walne Zebranie Członków rozpatrzy i przyjmie również sprawozdanie z wykonania LSR przygotowane w oparciu o przeprowadzoną ewaluację, pokazujące osiągnięcie zakładanych celów po zakończeniu realizacji LSR.</p>	<p>Oceny efektów wdrażania LSR Zarząd dokonywał będzie w formie sprawozdań okresowych przygotowanych na podstawie danych dostarczonych przez Biuro LGD.</p> <p>Informacje na temat postępu rzeczowo - finansowego poszczególnych operacji (w szczególności wskaźniki produktu i rezultatu) będą systematycznie gromadzone i agregowane. Posłużą do dokonywania porównań osiągniętych (zrealizowanych) rezultatów z wartościami zakładanymi. Na tej podstawie zostanie dokonana ocena stopnia osiągania celów, do których przypisane zostały poszczególne przedsięwzięcia.</p> <p>Oprócz analizy danych ilościowych zostaną przeprowadzone badania jakościowe.</p>
---	---	---

Źródło: Opracowanie własne

a. Szczegółowy opis procesu monitorowania i ewaluacji

Zasady i procedury dokonywania ewaluacji

Głównym celem ewaluacji jest ocena wpływu działalności LGD i realizacji LSR na funkcjonowanie i rozwój społeczności lokalnej.

Wyniki ewaluacji wykorzystywane są w różnoraki sposób w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych projektów/inwestycji do rzeczywistych potrzeb społeczności lokalnej oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków publicznych. Przede wszystkim pozwalają na ocenę, czy udało się zrealizować założone cele (czy następuje zmiana ogólnej sytuacji na obszarze LGD w zakresie dywersyfikacji gospodarki, aktywizacji ludności, rozwoju turystyki oraz sektora rolno - przetwórczego, zachowania dziedzictwa kulturowego). Wyniki ewaluacji pozwalają również na ocenę współpracy pomiędzy partnerami jak i również ocenę sprawności działania LGD jako jednostki odpowiedzialnej za wdrażanie LSR i budowanie partnerstwa. Ewaluacja końcowa pozwoli na ocenę efektywności i stopnia realizacji zakładanych celów i wskaźników.

Z przeprowadzonych analiz będzie sporządzany raport, który powinien syntetycznie i przekrojowo omówić otrzymane wyniki badania, co oznacza, że nie może sprowadzać się do zreferowania (streszczenia) uzyskanych danych i odpowiedzi pochodzących z przeprowadzonych badań. Rekomendacje przedstawione w raporcie powinny być sformułowane na podstawie wniosków wynikających z przeprowadzonych badań, mających pokrycie w informacjach prezentowanych w raporcie końcowym. Raport zawierający rekomendacje i wnioski zostanie przedstawiony Zarządowi LGD i umieszczony na stronie internetowej Biura oraz przedstawiony członkom LGD i społeczności lokalnej.

O ile raporty z monitoringu nie będą wskazywały sytuacji nadzwyczajnej planowane jest przeprowadzenie tylko ewaluacji ex-post. Natomiast w przeciwnej sytuacji istnieje możliwość przeprowadzenia ewaluacji nadzwyczajnej na każdym etapie realizacji LSR.

- * **ewaluacja ex-post** (po zakończeniu realizacji interwencji) - będzie służyła do określenia długotrwałych efektów wdrożenia LSR, w tym relacji wielkości zaangażowanych środków do skuteczności i efektywności podejmowanych działań. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków działalności LGD oraz wpływu oddziaływań egzogennych i endogennych na jej rozwój. Raport końcowy z wdrażania założeń dokumentu, będzie zawierał m.in. wykaz zrealizowanych działań, analizę efektywności wydatkowania środków finansowych,

analizę osiągniętych rezultatów w ramach podjętych działań (stopień osiągnięcia założonych wskaźników). Rekomenduje się uwzględnienie w procesie ex-post ewaluatora zewnętrznego.

Tabela 11. Plan ewaluacji

Rodzaj ewaluacji	Rok przeprowadzenia badania ewaluacyjnego i opracowania raportu							
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Ewaluacja ex-post				X				X

Źródło: Opracowanie własne

Rok przygotowania raportu ewaluacyjnego

X Rok przekazania sprawozdania ARiMR do KE: w 2026: za lata budżetowe 2023 -2025; w 2030: za lata budżetowe 2023 - 2029

Elementy podlegające badaniu ewaluacyjnemu można podzielić na 3 główne obszary:

1. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju (m.in.: ocena wpływu na cele LSR, stopień osiągnięcia wskaźników, realizacja rzeczowo-finansowa LSR, ocena innowacyjności na obszarze objętym LSR, realizacja projektów partnerskich i grantowych, realizacja koncepcji SV, ocena wsparcia osób w niekorzystnej sytuacji). Dodatkowo w ramach ewaluacji należy zbadać realizację projektów wykraczających poza RLKS.
2. Funkcjonowanie organów LGD.
3. Funkcjonowanie biura LGD w tym realizacja planu komunikacji.

Najczęściej stosowanymi kryteriami w procesie ewaluacji są: skuteczność, efektywność, użyteczność, trwałość i trafność. Zastosowanie różnych kryteriów może prowadzić do skrajnie różnych ocen. Przykładowo: projekt może być uznany za skuteczny, ponieważ osiągnął zakładane cele, ale jest nieefektywny, ponieważ zaangażowane zostały nadmierne zasoby, lub nieużyteczny, bo nie zaspokaja potrzeb beneficjentów. Poniżej przedstawiono opis kryteriów ewaluacyjnych:

- * skuteczność – ocenia stopień realizacji zakładanych celów w LSR (czy osiągnięto to, co zaplanowano), skuteczność użytych metod, instytucji oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty.
- * efektywność - ocenia relację między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi) a osiągniętymi efektami interwencji.
- * użyteczność - ocenia całość rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję (zarówno tych planowanych, jak i nieplanowanych, tzw. ubocznych), odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych (często już zmienionych w czasie). W odróżnieniu od kryterium trafności, ocena użyteczności jest prowadzona po zamknięciu interwencji lub w jej końcowej fazie wdrażania.
- * trwałość - ocenia ciągłość efektów (przede wszystkim pozytywnych) danej interwencji w perspektywie średnio i długookresowej (a więc po zakończeniu interwencji).
- * trafność - ocenia adekwatność planowanych celów interwencji i metod jej wdrażania do problemów i wyzwań społeczno-ekonomicznych, które zostały zidentyfikowane w diagnozie. Analiza tego kryterium jest prowadzona przed rozpoczęciem i w pierwszych fazach wdrażania interwencji.

Liczba kryteriów ewaluacyjnych uzależniona jest od rodzaju ewaluacji. Rodzaje kryteriów ewaluacyjnych w odniesieniu do rodzaju ewaluacji prezentuje tabela poniżej. Rekomenduje się również, by ewaluacja ex-post prowadzona była przez zewnętrznych, niezależnych ekspertów przy udziale Pracowników Biura LGD.

Tabela 12. Rodzaje kryteriów ewaluacyjnych w odniesieniu do rodzaju ewaluacji

Kryteria ewaluacyjne	Ewaluacja nadzwyczajna	Ewaluacja ex-post
Trafność		
Efektywność		
Skuteczność		
Użyteczność		
Trwałość		

Źródło: opracowanie własne

W sytuacji pojawienia się wytycznych ministerialnych zaleca się zmianę zapisów dotyczących ewaluacji LSR i LGD zgodnie z dokumentem wykonawczym.

Raport końcowy z ewaluacji powinien zawierać co najmniej:

- * Streszczenie najważniejszych wyników badania.
- * Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.
- * Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.
- * Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.
- * Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze.
- * Podsumowanie zawierające wnioski i rekomendacje.

Zasady i procedury monitorowania LSR

Monitoring jest procesem ciągłym. Polega na systematycznej analizie wdrażania LSR, wszystkich podejmowanych działań przez LGD oraz otoczenia, na które działania LGD wywołują wpływ. Organem odpowiedzialnym za monitoring jest Zarząd LGD. Monitoring jest ściśle powiązany z oceną - ewaluacją własną. Dzięki procesowi monitoringu można zidentyfikować wszelkie ewentualne problemy we wdrażaniu LSR i sprawnie podjąć działania zmierzające do rozwiązania sytuacji problemowych.

Przebieg procedury monitoringu:

- * Powołanie przez Zarząd LGD pracowników Biura, odpowiedzialnych za prowadzenie działań związanych z monitoringiem i ewaluacją.
- * Opracowanie szczegółowych zasad prowadzenia monitoringu.
- * Rozpoczęcie monitoringu prowadzonego przez pracowników biura LGD.
- * Monitoring przeprowadza się na podstawie: sprawozdań beneficjentów, ankiet beneficjentów, anonimowych badań ankietowych, rejestrów danych prowadzonych przez LGD, w tym rejestrów ogłoszonych konkursów oraz licznika odwiedzin strony internetowej.
- * Monitoring będzie prowadzony zgodnie z tabelą – sposób realizacji monitoringu.
- * Monitoring prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady: cykliczność obserwacji, ujednoczenie metod pomiaru i obserwacji, ujednoczenie interpretacji wyników.
- * Przedstawienie Zarządowi LGD raportu z monitoringu (przynajmniej raz do roku) oraz podjęcie działań naprawczych, jeśli będzie to konieczne.
- * Prowadzenie dokumentacji i archiwizacja materiałów z monitoringu.

Tabela 13. Sposób realizacji monitoringu

Element, który podlega monitorowaniu	Kto wykonuje badanie	Źródło pozyskania danych	Czas i okres pomiaru
Wskaźniki realizacji LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Sprawozdania beneficjentów, ankiety beneficjentów, rejestr danych LGD	Pomiar dokonywany w trybie ciągłym, prezentowany w formie sprawozdań corocznych. Sprawozdanie obejmuje dane za okres 12 kolejnych miesięcy, począwszy od 16 października roku poprzedniego do 15 października roku bieżącego. Publikacja sprawozdania:
Budżet LGD (w tym harmonogram rzeczowo-finansowy)	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	
Harmonogram ogłaszania konkursów	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	
Funkcjonowanie organów LGD	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	
Funkcjonowanie biura i ocena pracowników	Pracownicy Biura LGD (ocena własna), Zarząd LGD (ocena własna)	Ankiety anonimowe, opinia Kierownika biura na temat podległego personelu, opinia	

		Zarządu	listopad/grudzień
Zainteresowanie stroną internetową LGD	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Licznik odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej	
Realizacja planu komunikacji	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Ankiety anonimowe, analiza wpisów na portalach społecznościowych, wywiady bezpośrednie przeprowadzane podczas konferencji i spotkań, opinie beneficjentów, raporty z rozmów z mieszkańcami na otwartych spotkaniach	
Wykorzystanie partycypacyjnych metod wdrażania LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Analiza raportów i sprawozdań z lokalną społecznością, ankiety anonimowe, wpisy na portalach społecznościowych, statystyki od administratora strony internetowej LGD	
Procedury wyboru operacji	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	
Grupy w niekorzystnej sytuacji (w tym, seniorzy, osoby młode, rolnicy prowadzący małe gospodarstwa rolne i członkowie ich rodzin, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami)	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Analiza raportów i sprawozdań z lokalną społecznością, ankiety anonimowe, dane statystyczne.	
Realizacja operacji, w tym partnerskich i własnych	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	
Doradztwo prowadzone przez pracowników biura LGD	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD, Karty udzielonego doradztwa	
Realizacja projektów wykraczających poza LSR	Pracownicy Biura LGD (ocena własna)	Rejestr danych LGD	

Źródło: opracowanie własne

Efektywne monitorowanie procesu wdrażania LSR zapewni właściwy dobór wskaźników, mierzalnych i dostępnych w statystyce publicznej i wewnętrznych źródłach danych LGD. Wskaźniki definiowane są, jako mierniki osiągniętego efektu w realizacji wyznaczonego celu. Wskaźnik powinien składać się z nazwy identyfikującej jego zakres, wartości oraz jednostki miary. Podczas monitoringu realizacji LSR ocena będzie oparta na: wskaźnikach rezultatu (bezpośrednich i natychmiastowych efektach przedsięwzięć/działań, zmian, jakie nastąpiły w wyniku ich wdrożenia) oraz wskaźnikach produktu (bezpośrednich wytworach materialnych i usług, które są otrzymywane lub wytwarzane w trakcie realizacji przedsięwzięcia/działania przy wykorzystaniu zaangażowanych zasobów (głównie finansowych). Wszystkie wskaźniki zostały przedstawione w załączniku nr 2 – Plan działania. Istotne jest również monitorowanie wykorzystania budżetu LSR oraz stopień osiągnięcia kamieni milowych. Założony plan wykorzystania budżetu LSR przedstawia załącznik 4.

Coroczne sprawozdanie obejmuje okres do 15 października każdego roku i powinno zostać przedstawione zarządowi LGD do końca listopada/grudnia każdego roku. Po zatwierdzeniu przez Zarząd sprawozdanie jest publikowane na stronie internetowej LGD wraz z krótkim omówieniem wyników. Przy opracowaniu sprawozdań rocznych należy mieć

na uwadze sprawozdawczość Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z Komisją Europejską regulowane Wytocznymi ws. przygotowania i przesłania KE rocznego sprawozdania z realizacji celów oraz danych na potrzeby monitorowania i ewaluacji (DMiE).

W wyniku przeprowadzenia ewaluacji czy monitoringu może się okazać, iż potrzebne jest zastosowanie procedury aktualizacji LSR. Aktualizacja dokumentu LSR może nastąpić w związku:

- * ze zmianą danych dotyczących obszaru LSR;
- * ze zmianą przepisów dotyczących LSR;
- * na skutek przeprowadzonego monitoringu lub ewaluacji i wyciągniętych wniosków;
- * na skutek zastosowania zaleceń z kontroli.

Aktualizacja LSR może nastąpić na wniosek:

- * Rady LGD;
- * Zarządu LGD;
- * 40 % członków LGD;
- * 80 mieszkańców obszaru.

Organem LGD uprawnionym do aktualizacji LSR jest:

- * Walne Zebranie Członków;
- * Zarząd LGD – w zakresie planu komunikacji, monitoringu i ewaluacji oraz rocznych przesunięć w planie działania.

Procedura aktualizacji LSR wygląda następująco:

1. Wniosek o aktualizację LSR składa się do Zarządu LGD.
2. Analiza zgłaszanych do LGD zmian dokonywana jest przez pracowników Biura i Zarząd LGD.
3. Analiza przepisów prawnych związanych z funkcjonowaniem LGD i wdrażaniem LSR dokonywana jest przez pracowników Biura i Zarząd.
4. Zarząd może dodatkowo podjąć decyzję o zleceniu ekspertom zewnętrznym przeprowadzenia analizy zmiany LSR lub skonsultować wprowadzaną zmianę z Samorządem Województwa.
5. W terminie 30 dni Zarząd dokonuje ostatecznej decyzji o zmianach i składa wniosek do Walnego Zebrania Członków lub podejmuje uchwałę o zmianie LSR zgodnie ze swoim kompetencjami.
6. Projekt zmiany LSR musi zostać poddany konsultacjom społecznym poprzez zamieszczenie zmienianych części LSR wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej LGD na okres co najmniej 14 dni.
7. Aktualizacja LSR dokonywana jest uchwałą Walnego Zebrania Członków.

b. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Wyniki ewaluacji i monitoringu będą służyć jako:

- * podstawa lub jedna z przesłanek do podjęcia przez władze LGD decyzji o aktualizacji LSR,
- * wskazówki do poprawy funkcjonowania Biura LGD (zmiana regulaminu organizacyjnego, przydzielenie nowych funkcji i zadań, zmiany w sposobie przekazywania informacji, itp.),
- * przesłanka, na podstawie której podejmowane będą działania w celu podniesienia sprawności działania beneficjentów - realizatorów operacji (zwiększenie wysiłków na rzecz zaangażowania partnerów do realizacji operacji, w sytuacji gdy przedsięwzięcia nie są realizowane kompleksowo, wspieranie doradcze beneficjentów realizujących operacje),
- * podstawa podejmowania działań zacieśniających współpracę pomiędzy partnerami,
- * materiał przy podejmowaniu decyzji dotyczących działań promocyjnoinformacyjnych (przede wszystkim wśród wnioskodawców).

Wyniki monitoringu będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków. Na zebraniu tym będą pozyskiwane rekomendacje do wprowadzenia ewentualnych zadań służących poprawie postępu wdrażania LSR i poprawie efektywności świadczonego doradztwa przez pracowników biura LGD.

Dodatkowo, w ramach realizacji Planu komunikacji, informacje będące wynikiem ewaluacji i monitoringu będą przedstawiane mieszkańcom obszaru LSR (Informowania społeczności lokalnej i pozostałych interesariuszy o stopniu osiągnięcia zaplanowanych celów i wskaźników, wykorzystania środków finansowych, sukcesach i porażkach w realizacji LSR).

Niezbędnym warunkiem dla prawidłowej realizacji LSR jest zapewnienie aktywnego udziału mieszkańców w procesie oceny postępów jej wdrażania i ocena sposobu funkcjonowania LGD. Jest to bezpośrednia kontynuacja działań

o charakterze partycypacyjnym zainicjowanych na etapie założeń strategicznych. W ramach realizacji Planu komunikacji, informacje będące wynikiem ewaluacji i monitoringu będą przedstawiane mieszkańcom obszaru LSR (Informowania społeczności lokalnej i pozostałych interesariuszy o stopniu osiągnięcia zaplanowanych celów i wskaźników, wykorzystania środków finansowych, sukcesach i porażkach w realizacji LSR).

Wykaz wykorzystanej literatury

- * Bank Danych Lokalnych GUS.
- * Bienias S. i inni, Ewaluacja Poradnik dla pracowników administracji publicznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2012.
- * Bloch E., Kościelecki P., Śpiewak R., Zalewska K., Podręcznik tworzenia i ewaluacji wskaźników w lokalnych strategiach rozwoju, Warszawa, 2010.
- * Indeks gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego (DESI) na 2021 rok, Komisja Europejska, 2022.
- * Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, 2019.
- * Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększenia Odporności, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, 2021.
- * Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2022-2030, 2021.
- * Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu, 2021.
- * Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022, 2021.
- * Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, 2019.
- * Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich <https://krkgw.arimr.gov.pl/#>
- * Monitoring innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Wyniki IV edycji badania 2022, PARP.
- * Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ, 2018.
- * Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020.
- * Projekt Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR
- * Program Rozwoju Gminy Karczmiska na lata 2015-2022.
- * Program rządowy Dostępność Plus 2018—2025, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, 2018
- * VIII Raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2019-2020, 2022.
- * Raport o stanie gminy (7 sztuk).
- * Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2030 roku.
- * Rejestr Jednostek Współpracujących z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne <https://rjwprm.ezdrowie.gov.pl/>
- * Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013
- * Rozporządzenie 2021/1060 - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159

- * Równe traktowanie dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich, Centrum Doradztwa Rolniczego, 2020.
- * Standardy kształcenia kompetencji przyszłości, Platforma Przemysłu Przyszłości, 2022.
- * Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020, Rada Ministrów, 2017.
- * Strategia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2020-2030, 2021.
- * Strategia Rozwoju Gminy Chodel na lata 2015-2023.
- * Strategia Rozwoju Gminy Józefów nad Wisłą na lata 2016-2023.
- * Strategia Rozwoju Gminy Łaziska na lata 2016-2020.
- * Strategia Rozwoju Gminy Opole Lubelskie na lata 2016-2025.
- * Strategia Rozwoju Gminy Poniatowa na lata 2015-2025.
- * Strategia Rozwoju Powiatu Opolskiego na lata 2016-2023.
- * Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.).
- * Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wilków.
- * Uwarunkowania i metody cyfryzacji łańcuchów wartości w klastrach, Platforma Przemysłu Przyszłości, 2022.
- * Zaktualizowana lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie 2021-2027.
- * Violetta Kopińska, „Szkoła jako miejsce antyedukacji obywatelskiej”, raport „Młodzi 2018”.

Spis tabel:

Tabela 1. Projekty finansowane ze środków unijnych i krajowych.....	3
Tabela 2. Podział administracyjny, powierzchnia gmin tworzących obszar LGD oraz charakterystyka ich mieszkańców	10
Tabela 3. Liczba osób niepełnosprawnych na terenie LGD na podstawie liczby przyznanych zasiłków	12
Tabela 4. Metody wykorzystania zaangażowania społeczności lokalnej	18
Tabela 5. Proces partycypacji społecznej LSR LGD „Owocowy Szlak”	20
Tabela 6. zgodność i komplementarność celów ogólnych LSR z aktualnymi kluczowymi dokumentami strategicznymi	28
Tabela 7. Uzasadnienie synergii i komplementarności przedsięwzięć	30
Tabela 8. Cele i przedsięwzięcia	34
Tabela 9. Harmonogram graficzny realizacji poszczególnych przedsięwzięć	49
Tabela 10. Zadania poszczególnych organów i jednostek LGD w zakresie monitoringu i ewaluacji	51
Tabela 11. Plan ewaluacji.....	53
Tabela 12. Rodzaje kryteriów ewaluacyjnych w odniesieniu do rodzaju ewaluacji.....	53
Tabela 13. Sposób realizacji monitoringu	54

Spis rycin:

Ryc. 1. Mapa obszaru LGD „Owocowy Szlak”	9
--	---

Załączniki

- Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia**
- Formularz 2. Plan działania**
- Formularz 3. Budżet LSR**
- Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR**

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
400 000,00	Przedsięwzięcie 1.1 Podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie srebrnej gospodarki oraz usług dla dzieci, młodzieży oraz rodziców.	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. osoby fizyczne, przedsiębiorcy	konkurs
460 000,00	Przedsięwzięcie 1.2 Rozwój niekomercyjnej infrastruktury czasu wolnego dla seniorów i młodzieży oraz dostępność+	organizacje pozarządowe, instytucje kultury JSFP	konkurs
8 000,00	Przedsięwzięcie 1.3 Wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.	LGD	operacja własna
208 000,00	Przedsięwzięcie 1.4 Rozwój małej infrastruktury publicznej służącej integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych.	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne	konkurs, projekt grantowy
70 000,00	Przedsięwzięcie 1.5 Wzrost kompetencji młodzieży i kompetencji cyfrowych seniorów.	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe	projekt grantowy, konkurs (operacja w partnerstwie)
8 000,00	Przedsięwzięcie 1.6 Moja inteligentna wieś.	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, osoby fizyczne	projekt grantowy
70 000,00	Przedsięwzięcie 1.7 Realizacja działań dotyczących zachowania dziedzictwa kulturowego wsi.	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. JSFP, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, osoby fizyczne	projekt grantowy
Poza wsparciem z EFRROW	Przedsięwzięcie 1.8 Aktywizacja ludzi młodych	LGD	konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska.	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
330 000,00	Przedsięwzięcie 2.1 Rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie turystyki, rekreacji i wypoczynku	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. przedsiębiorcy	konkurs
160 000,00	Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój działalności pozarolniczej w zakresie	Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa m.in. rolnik	konkurs

	gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.	prowadzący małe gospodarstwo rolne / domownik, osoba fizyczna, istniejące gospodarstwo, zagroda edukacyjna	
20 000,00	Przedsięwzięcie 2.3 Ekomuzeum Lubelszczyzny.	Partnerzy spoza obszaru LGD, gestorzy Ekomuzeum	konkurs
6 000,00	Przedsięwzięcie 2.4 Promocja atrakcji turystycznych „Zwiedzaj lokalnie”.	LGD	operacja własna
10 000,00	Przedsięwzięcie 2.5 Promocja produktów lokalnych i kształtowanie świadomości z zakresie zdrowej żywności.	LGD	operacja własna, animacja
Poza wsparciem z EFRROW	Przedsięwzięcie 2.6 Promocja oferty turystycznej obszaru oraz wzmocnienia gestorów turystyki poza RLKS	LGD	konkurs

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika następująco	
C.1.	Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców, w tym młodzieży i seniorów wraz z prowadzeniem działań integrujących pokolenia													
Przedsięwzięcie P. 1.1	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt.	0%	5 szt.	55,55%	4 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba operacji ukierunkowanych na przedsiębiorczość	0 szt.	0%	7 szt.	53, 85%	6 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0%	2 szt.	50%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie P. 1.2	Liczba zrealizowanych operacji w ramach infrastruktury czasu wolnego	0 szt.	0%	5 szt.	71,43%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami	0 szt.	0%	5 szt.	71,43%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Liczba operacji realizujących koncepcję	0 szt.	0%	0 szt.	0%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	

	Smart Village														
Przedsięwzięcie P.1.3	Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na edukację liderów życia publicznego i społecznego	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
Przedsięwzięcie P.1.4	Liczba zrealizowanych operacji dotyczących miejsc integracji i aktywności społecznej i zdrowotnej seniorów i osób młodych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	8 szt.	66,66%	4 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
Przedsięwzięcie 1.5	Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji mających na celu wzrost kompetencji młodzieży i seniorów	0 szt.	0%	7 szt.	70%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	
	Liczba przedsięwzięć adresowanych do ludzi młodych i seniorów	0 szt.	0%	7 szt.	70%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%		
	Liczba operacji realizowanych w partnerstwie	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%		
Przedsięwzięcie 1.6	Liczba zrealizowanych projektów dotyczących opracowania koncepcji Smart Village	0 szt.	0%	9 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR	

	Liczba projektów innowacyjnych	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 1.7	Liczba organizacji pozarządowych objętych wsparciem	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	9 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba wspartych inicjatyw dot. zachowania dziedzictwa kulturowego	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	9 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
	Liczba projektów innowacyjnych	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 1.8	Liczba operacji wspartych w ramach funduszy poza wsparciem RLKS	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	Poza wsparciem z EFR RO W
.	Wskaźnik produktu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	FEW
Wskaźnik rezultatu W.1.1(1)	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie	0 os.		0 os.		1000 os.		400 os.		0 os.		0 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultatu	R-40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej	0 strategii		0 strategii		0 strategii		9 strategii		0 strategii		0 strategii		PS WPR

W.1.2(1)													
Wskaźnik rezultatu W.1.3(1)	R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom	0 os.		140 os.		175 os.		150 os.		0 os.		0 os.	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.4(1)	R.42 Promowanie włączenia społecznego	0 os.		0 os.		0 os.		0 os.		540 os.		0 os.	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.5(1)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich	0 utworzonych miejsc pracy		0 utworzonych miejsc pracy		5 utworzonych miejsc pracy		4 utworzone miejsca pracy		0 utworzonych miejsc pracy		0 utworzonych miejsc pracy	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.2(2)	-	-		-		-		-		-		-	FEW

C.2	Rozwój turystyki wiejskiej i aktywnej oraz kulturowej z wykorzystaniem lokalnych zasobów przy poszanowaniu środowiska													
Przedsięwzięcie 2.1	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstw	0 szt.	0%	3 szt.	60%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba operacji ukierunkowanych na przedsiębiorczość	0 szt.	0%	3 szt.	60%	2 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.2	Liczba wspartych małych gospodarstw rolnych	0 szt.	0%	3 szt.	50%	3 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie 2.3	Liczba zawartych partnerstw „zewnętrznych” w ramach LSR	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba projektów zrealizowanych partnersko	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie	Liczba zrealizowanych operacji w zakresie promocji obszaru LGD	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR

	Liczba stworzonych aplikacji internetowych dotyczących zasobów obszaru LGD	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.5	Liczba zrealizowanych operacji dotyczących promocji produktów lokalnych i kształtowania świadomości w zakresie zdrowej żywności	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	PS WPR
	Liczba zrealizowanych przedsięwzięć skierowanych do producentów i mieszkańców	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	5 szt.	100%	0 szt.	100%	0 szt.	100%	
Przedsięwzięcie 2.6	Liczba operacji wspartych w ramach funduszy poza wsparciem RLKS	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	0 szt.	0%	1 szt.	100%	0 szt.	100%	Poza wsparciem z EFRROW
.	Wskaźnik produktu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	FEW
Wskaźnik rezultatu W.2.1(1)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich	0 utworzonych miejsc pracy		0 utworzonych miejsc pracy		3 utworzone miejsca pracy		2 utworzone miejsca pracy		0 utworzonych miejsc pracy		0 utworzonych miejsc pracy		PS WPR

Wskaźnik rezultat u W.2.2(1)	R1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom	0 os.		0 os.		0 os.		40 os.		0 os.		0 os.		PS WPR
Wskaźnik rezultat u W.2.2(1)	R39 Rozwój gospodarki wiejskiej	0 przedsię orstwa		0 przedsię biorstwa		3 przedsię biorstwa		3 przedsię biorstwa		0 przedsię orstwa		0 przedsię orstwa		PS WPR
Wskaźnik rezultat u W.1.2(2)	-	-		-		-		-		-		-		FEW

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki (EUR) ogółem
	PS WPR	EFRR*	EFSA*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000	-	-	1 750 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500	-	-	412 500
Razem		-	-	

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającym danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	2024-12-31		2025-12-31		2026-06-30		2026-12-31		2027-12-31		2028-12-31		2029-12-31	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	8 000,00	0,45%	77 940,00	44,99%	0,00	44,99%	744 560,00	87,54%	218 000,00	100%	0	100%	0	100%
EFS+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
EFRR	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
RAZEM	8 000,00	0,45%	77 940,00	44,99%	0,00	44,99%	744 560,00	87,54%	218 000,00	100%	0	100%	0	100%